

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

Nr. 11 (205) 2017

**Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000**

**Publicație acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009**

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe CIOCANU (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova)
Gheorghe RUSNAC (doctor habilitat, profesor universitar, academician)
Ion DIACONESCU (profesor doctor, academician, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Elena ARAMĂ (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Victoria ARHILIUC (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Flavius-Antoni BAIAS (doctor, conferențiar universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea din București)
Sergiu BRÎNZA (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Cătălin BORDEIANU (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Ion CRAIOVAN (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe CHIBAC (doctor în drept, profesor universitar)
Ion DOGARU (doctor, profesor universitar, academician, Academia Română)
Spyros FLOGAITIS (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician (Grecia), director al Organizației Europene de Drept Public)
Ion GUCEAC (doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent al AȘM)
Raisa GRECU (doctor habilitat în drept, profesor universitar, USPEE „Constantin Stere”)
Ioan HUMĂ (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe MIHAI (doctor în drept, profesor universitar, România)
Nicolae SADOVEI (doctor în drept, conferențiar universitar)
Andrei SMOCHINĂ (doctor habilitat în drept)
Florin STRETEANU (doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)
Vytautas NEKROSIUS (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania)
Tzvetan SIVKOV (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria)
A.A. TREBKOV (doctor în drept, profesor, președintele Uniunii Juriștilor din Federația Rusă)
Tudorel TOADER (doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)
Alexandru ȚICLEA (doctor în drept, rectorul Universității Ecologice București, România)

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Tel./fax. (022) 241207: e-mail: revistadrept@yahoo.com
Pagina web: www.rnd.md

Indexul PM 31536

CUPRINS

SUMMARY

Gheorghe COSTACHI

Societatea civilă și organizațiile nonguvernamentale ca subiecți ai democrației și ai politicii de securitate

3

Civil society and nongovernmental organizations as subjects of democracy and security policy

Василий ФЛОПЯ

Неадекватное оказание кардиологической (кардиохирургической) помощи

8

Inadequate provision of cardiological (cardiosurgical) care

Igor SERBINOV

Latura subiectivă a infracțiunilor de neglijență în serviciu (art.329 din Codul penal)

11

The subjective side of the offences related to negligence in the workplace (art.329 of the Penal Code)

Mihai CORJ

De ce dilema unora – perioada școlarizării obligatorii – trebuia neapărat să fie soluționată de către Curtea Constituțională?

20

Why the dilemma of some – the compulsory schooling period – had to be settled by the Constitutional Court?

Anișoara CIMIL

Reglementarea juridică a serviciului reabilitare medicală în Republica Moldova

29

Legal regulation of the medical rehabilitation service in the Republic of Moldova

Ana PALADE

Justiția din Republica Moldova și spațiul european

34

The judiciary of Republic of Moldova and european legal framework

Gheorghe GRAUR, Vasile ZAVATIN

Instituția depășirii limitelor legitimei apărări

40

The institution of the extension of legitimate limits

Alexandru MORCOV

Reflecții juridice privind imperativitatea pronunțării asupra reîncadrării juridice a faptei inculpatului de către instanța de judecată înainte de soluționarea fondului cauzei. Analiza incompatibilității

47

Legal reflections on the court's obligation to rule on the legal re-enactment of the defendant's deed. Analysis of incompatibility

Florentina DRAGAN

Rolul Ombudsmanului în cadrul mecanismului organizatorico-funcțional de protecție juridică a drepturilor informaționale

51

The role of ombudsman in the context of the organizational and functional mechanism of the information rights protection

Natalia CIUMAC

Aspecte istorice și moderne de drept comparat privind infracțiunile flagrante

54

Historical and modern aspects of comparative law on flagrant crimes

SOCIETATEA CIVILĂ ȘI ORGANIZAȚIILE NONGUVERNAMENTALE CA SUBIEȚI AI DEMOCRAȚIEI ȘI AI POLITICII DE SECURITATE

Gheorghe COSTACHI,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

Studiul cuprinde o serie de reflecții pe marginea organizațiilor neguvernamentale, ca reprezentanți ai societății civile, văzute drept un factor de dezvoltare și manifestare a democrației, precum și un subiect distinct al politicii de securitate. Accentul este pus pe rolul acestor organizații în intermedierea relațiilor dintre cetățeni și stat (autoritățile acestuia), fapt prin care ele contribuie la dezvoltarea democrației și consolidarea statului de drept.

Cuvinte-cheie: societate civilă; organizații nonguvernamentale; cetățean; democrație; politică de securitate.

CIVIL SOCIETY AND NONGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AS SUBJECTS OF DEMOCRACY AND SECURITY POLICY

The study includes some reflections on non-governmental organizations, as representatives of civil society, seen as a factor for the development and manifestation of democracy, as well as a distinct subject of security policy. The emphasis is put on these organizations in the mediation of the relations between the citizens and the state (its authorities), which contributes to the development of democracy and consolidation of the rule of law.

Keywords: civil society; non-governmental organizations; citizen; democracy; security policy.

Într-o societate democratică, guvernarea este doar unul dintre elementele care coexistă în țesătura societății, incluzând diverse instituții, partide politice, organizații și asociații ale societății civile. Această diversitate este denumită *pluralism* și presupune existența unor grupuri organizate și instituții, independente de guvernare, cu legitimitate și autoritate proprie.

Premise și condiții importante pentru existența acestora servesc dreptul la libera exprimare și libertatea de asociere. Evident, dacă nu au dreptul de asociere și mijloacele de a forma grupuri organizate, cetățenii sunt izolați și vulnerabili, putând deveni victime ale tiraniei autorității sau a sectorului privat [8, p. 41].

În lumea contemporană organizarea, asocierea indivizilor în diferite organizații a devenit o trăsătură fundamentală a societăților democratice, fiind cel mai eficient mijloc de participare activă a lor la viața socială din cadrul comunității [7, p. 231]. Respectiv, instituția caracteristică societății civile este considerată a fi *organizație neguvernamentală* (ONG). Indiferent cum se numesc ONG-urile – „organizații necomerciale”, „organizații nonprofit”, „organizații nonguvernamentale”, „sectorul asociativ necomercial”, „societate civilă”, „sectorul trei”, „sectorul nonprofit”, „asociații fără scop lucrativ”, „organizații fără scop patrimonial” etc. – în viziunea prof. A. Bantuș – toate au o singură definiție. Ele sunt formațiuni benevole, de sine stătătoare, constituite prin libera manifestare a voinței cetățenilor asociați pe baza comunității de interese profesionale și/sau de altă natură, în vederea realizării în comun a drepturilor civile, economice, sociale și

culturale, care nu au drept scop obținerea profitului [1, p. 105].

Într-o altă accepțiune, ONG-urile sunt privite a fi organizații profesionale sau de voluntariat, care promovează sau prestează servicii în favoarea membrilor săi sau ai comunității, bazându-se pe un sistem nonprofit [4, p. 14-15].

O definiție a ONG-urilor poate fi atestată și în Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Rec(2007)14 [12, pct. 1], care prevede că „ONG-urile sunt organisme sau organizații voluntare de autogovernare înființate cu scopul de a urmări obiectivele în esență nonprofit ale fondatorilor sau ale membrilor acestora”.

În același timp, termenul de ONG este conceptualizat și de către Banca Mondială, fiind folosit frecvent în domeniul cooperării și dezvoltării durabile. Directiva Operațională nr. 1470 a Băncii Mondiale definește ONG-urile ca: „organizații private care se dedică unor activități de atenuare a suferinței, de promovare a intereselor celor săraci, de protejare a mediului înconjurător, de furnizare a unor servicii sociale de bază, de angajare în dezvoltarea comunității” [9].

Dincolo de definirea acestor organizații, în doctrină s-a încercat identificarea unor trăsături ce le caracterizează, și anume [4, p. 15-16]:

- nu sunt constituite pentru a obține profit în interes personal;
- au caracter voluntar; sunt create în mod voluntar, iar activitățile întreprinse au un spirit de voluntariat;
- se deosebesc de grupurile de interes sau de cele ad-hoc prin deținerea unui nivel de existență formală

sau instituțională (de obicei, ONG-urile au un regulament sau alt document în baza căruia activează; sunt instituții responsabile față de propriii membri și față de donatori);

- sunt independente în raport cu autoritățile publice, partidele politice și organizațiile comerciale;

- nu au drept scop deservirea propriilor interese sau a intereselor profesionale și comerciale ale membrilor săi, ci își propun să acționeze în scopul bunăstării indivizilor, a unor grupuri specifice de indivizi și a comunității în ansamblu;

- se bucură de dreptul la libertatea exprimării.

Într-o altă viziune, caracteristicile comune tuturor organizațiilor nonprofit sunt [10, p. 14]:

- au personalitate juridică;

- sunt private, funcționând separat de instituțiile guvernamentale, dar pot primi sprijin guvernamental, sau include în consiliile lor de administrație și reprezentanți ai guvernului;

- nu aduc profit membrilor, ci, dacă acestea se realizează, este reinvestit în beneficiul organizației;

- au un regim de autodeterminare, ceea ce înseamnă că își controlează propriile acțiuni prin procedee de conducere internă și se bucură de un mare grad de autonomie;

- implică un nivel însemnat de participare voluntară.

Astfel, organizațiile nonprofit sunt acele entități neguvernamentale, constituite din punct de vedere structural-legal într-o formă caritabilă sau nu pentru profit, al căror scop principal este de furnizare a unor servicii publice sau de apărare a unor cauze. Ele sunt deci organizații private, desemnate a servi obiective publice sau cvasipublice.

Data fiind varietatea activităților desfășurate de către aceste organizații, în studiile de specialitate s-a realizat și o clasificare a acestora, fiind identificate trei tipuri relevante de organizații [10, p. 19]:

a. Cele filantropice sau organizate pe „beneficiul public” (organizații religioase, de învățământ și cercetare, de ocrotire a sănătății, de artă și cultură, serviciile sociale, programe de asistență și servicii juridice). Această categorie este considerată cea mai interesantă din punct de vedere teoretic, întrucât oferta privată de „bunuri publice” reprezintă o alternativă în raport cu sectorul guvernamental. În unele țări, acest tip reprezintă majoritatea organizațiilor nonprofit.

b. Cele organizate pe principiul „beneficiului reciproc” al membrilor săi (cluburi sociale, organizații profesionale, ligi, societăți comerciale, syndicate și, de regulă, toate societățile, asociațiile și fundațiile organizate, astfel încât să ofere membrilor săi avantaje reciproce). Scopul principal al acestora este furnizarea de servicii propriilor membri.

c. Cele centrate nu pe furnizarea unor servicii în sine, ci pe acțiuni politice, menite a convinge guver-

nul (partide politice, grupuri de presiune, organizații ale mișcărilor sociale, respectiv, organizațiile politice, care sunt constituite pe bază voluntară și nonprofit, și care urmăresc „interesul public” în sfera politicii) să le ofere un asemenea tip de servicii.

Alți cercetători clasifică organizațiile nonprofit doar în două categorii [3, p.558]: „organizații de utilitate publică” (*public benefit organizations*) și, asociații de ajutor reciproc” (*mutual benefit associations*). Organizațiile de utilitate publică sunt organizațiile care oferă un beneficiu direct societății sub formă de servicii de caritate, religioase, științifice sau educaționale, în timp ce asociațiile de ajutor reciproc urmăresc doar realizarea intereselor membrilor acestora. O asemenea clasificare a fost preluată și de legiuitorul din Republica Moldova, care, în art. 2 alin. (1) din *Legea Republicii Moldova cu privire la asociațiile obștești* [16], prevede două tipuri de asociații obștești: *asociații ce urmăresc beneficiul public* și *asociații ce urmăresc beneficiul mutual*.

Pornind de la aceste momente, precizăm că în lumea contemporană atestăm o accentuare a importanței și o activizare, în special, a organizațiilor centrate pe beneficiul public și a celor implicate în acțiuni politice. În cazul fostelor state totalitare, marcate de probleme sociale și economice aduse de tranziție acutizate și de comportamentul nesatisfăcător al clasei politice, s-a observat o creștere a interesului organizațiilor societății civile pentru participare și implicare, în special, în procesele de rezolvare a problemelor cu care se confruntă grupul, comunitatea sau societatea, cum ar fi inegalitatea socială, șomajul, încălcarea drepturilor omului, creșterea ratei criminalității, corupția, distrugerea patrimoniului cultural, poluarea mediului etc. [10, p.19]. În același timp, evoluția și activitatea ONG-urilor în aceste țări a condus la creșterea rolului pe care acestea îl joacă în consolidarea democrației și construirea unei societăți civile active, sănătoase și responsabile [8, p. 41].

În esență, oricare ar fi rațiunea asocierii și modul de formare a grupurilor și organizațiilor neguvernamentale, faptul că sunt create prin asocierea indivizilor cu probleme, interese și obiective comune le conferă acestora rolul de intermediar între cetățean și instituțiile publice sau private, pentru a reprezenta și a servi aceste interese comune.

În calitatea lor de elemente ale societății civile, ONG-urile au de jucat un rol extrem de important. Rolul de excepție constă în deținerea apriorică de către ONG-uri a unui șir de avantaje în fața altor structuri private sau statale [15, p. 69]. Faptul că ONG-urile nu pot avea interese economice și politice proprii le face din start credibile atât în ochii cetățenilor, cât și ai autorităților publice.

În acest context, concretizăm că, în general, ONG-urile, ca organizații nonprofit, există pentru a

furniza anumite servicii sau pentru a apăra o anumită cauză, în timp ce organizațiile de afaceri, pentru profit, au ca obiectiv declarat obținerea de profituri din producerea de bunuri și prestarea de servicii, iar organizațiile guvernamentale de a asigura și controla, prin mecanisme speciale, menținerea ordinii și a bunăstării sociale.

Experiența demonstrează că rolul ONG-urilor constă în a promova valorile și inițiativele civice în favoarea beneficiului public general. Niciun alt gen de organizații nestatale (partide politice, sindicate, culte religioase etc.), deși au de jucat roluri importante în dezvoltarea societății civile, nu pot pretinde la acoperirea spectrului de probleme diverse și a intereselor specifice, după cum o pot face ONG-urile. Din acest punct de vedere, rolul ONG-urilor în societate capătă dimensiuni polivalente [1, p. 105], acestea fiind cele mai receptivă la asimilarea celor mai avansate experiențe, ele producând evenimente de rezonanță, lansând idei noi, oferind servicii și transferuri de abilități.

Contribuția cea mai importantă a acestui sector vizează, în fapt, reconstrucția sensului de *cetățenie*, înțelesă ca o angajare activă și responsabilă pentru schimbarea comunității și a societății și, în fond, ieșirea din starea de dependență creată de implicarea statului în furnizarea tuturor serviciilor sociale. Din aceste considerente, pe bună dreptate, în studiile de specialitate [10, p. 32] se accentuează necesitatea schimbării de paradigmă și părăsirea conceptului de „stat-dădacă”, ceea ce înseamnă opțiunea pentru concentrarea acestuia pe guvernare, adică pe definirea politicilor majore, a direcțiilor fundamentale de constituire și dezvoltare a unei comunități naționale, integrată în multiple interdependențe transnaționale. Într-un asemenea cadru al guvernării, unde se dezvoltă toate cele trei sectoare, ONG-urile se constituie într-o societate civilă eliberată de constrângerile statului, controlând toate instituțiile statale și oferind servicii sociale. Astfel, „criza statului” sau „criza participării cetățenilor la guvernare” poate fi depășită prin implicarea ONG-urilor, care oferă multiple posibilități de identificare a noilor direcții și strategii de dezvoltare, bazate pe participarea efectivă și autonomă a cetățenilor, pe de o parte, iar pe de altă parte, compensează ineficiența distribuției publice a unor servicii, propunând noi abordări, noi reguli instituționale și noi forme alternative de organizare.

Este deosebit de important că într-o anumită măsură societatea civilă, prin intermediul ONG-urilor, are rolul de a atrage atenția statului asupra neglijării unora dintre îndatoririle sale, asupra încălcării cu sau fără intenție a unor drepturi legitime ale cetățenilor săi, mai ales ale celor aparținând grupurilor dezavantajate. De aici, se poate susține că organizațiile societății civile pot contribui la creșterea nivelului de notorietate a problemelor, colectând date, informații, mobilizând

resursele necesare, propunând soluții de rezolvare a acestor probleme și influențând autoritățile publice în formularea politicilor publice și selectarea soluțiilor adecvate [11, p. 21].

În acest sens, în doctrină se constată că, de multe ori, ONG-urile au demonstrat aptitudinea de a mobiliza opinia publică asupra problemelor umanitare, de mediu și de dezvoltare, au atras fonduri prin colectări și donații private, reușind să modifice orientările guvernelor și parlamentelor [2, p. 20-21].

În context, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a recunoscut (în CM/Recomandarea (2007)14 octombrie 2007) „contribuția esențială a ONG-urilor la dezvoltarea și realizarea democrației și a drepturilor omului, în special prin promovarea conștientizării publicului, participarea la viața publică și asigurarea transparenței și responsabilitatea autorităților publice” [12].

Din perspectiva celei mai importante funcții a sectorului al treilea, de promovare și susținere a noilor idei sau inovații sociale, se poate afirma că rolul acestuia este, de fapt de avangardă, adică de inițiere, inovare, experimentare, anumite idei putând fi preluate de instituțiile guvernamentale [10, p. 21].

Pornind de la faptul că democrația este o formă de organizare și de conducere politică a societății prin consultarea cetățenilor, ținând cont de voința acestora, de interesele și aspirațiile de progres ale țării, ONG-urilor le este atribuit rolul de a contribui la dezvoltarea, realizarea și menținerea funcționării societății democratice [4, p.16]. Acest lucru se realizează mai cu seamă prin intermediul informării mai active a societății, stimulării participării mai dinamice a cetățenilor la viața socială, contribuind în același timp la dezvoltarea culturală și la bunăstarea societății.

Aportul ONG-urilor se face observat printr-un complex de activități, începând cu îndeplinirea rolului de agent informator de legătură între diferite segmente societale și organele puterii de stat și terminând cu promovarea unor modificări în legislație și în politicile statului, inclusiv în domeniul securității naționale.

În acest context, atragem atenția că societatea civilă și, implicit, ONG-urile se prezintă ca fiind actori importanți ai procesului de elaborare și implementare a politicii de securitate națională, de care depinde bunăstarea și perpetuarea societății noastre. La acest capitol, cele mai importante acte normative în domeniu stabilesc:

Conceptia Securității Naționale a Republicii Moldova [5]:

„Procesul de reformare a sectorului securității naționale pornește de la premisa că Republica Moldova are nevoie de stabilitate și de securitate suficientă pentru asigurarea dezvoltării statului, de o permanentă dezvoltare economică pentru a se asigura o stare durabilă de securitate și stabilitate. În procesul de

realizare a reformei sectorului securității naționale al Republicii Moldova, va fi încurajată **participarea societății civile**, mass-mediei, organizațiilor de apărare a drepturilor omului și organismelor internaționale relevante.”

Strategia securității naționale a Republicii Moldova [14]:

„Realizarea obiectivelor strategice de securitate implică participarea administrației publice de toate nivelurile, a societății civile și a organizațiilor neguvernamentale, precum și a cetățenilor”.

Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012-2016 [13]:

„Capacitatea cetățenilor de a obține informația necesară despre inițiativele și politicile instituțiilor cu atribuții la domeniul de securitate și apărare și de a analiza impactul acestor programe, politici și decizii asupra lor reprezintă un element fundamental al conceptului unei bune guvernări. O societate democratică necesită dezbateri în probleme de importanță socială majoră, iar accesul liber la informație constituie o premisă fundamentală pentru participarea activă a cetățenilor la procesul de adoptare a deciziilor, mai ales în domenii atât de complexe precum cel al securității și apărării statului”.

„Sprijinul publicului pentru îndeplinirea recomandărilor Analizei Strategice a Apărării este un element important ce urmează a fi obținut prin intermediul implementării prezentei Strategii”.

Desigur, pot fi citate și alte prevederi relevante. Important este să recunoaștem și să conștientizăm că doar în colaborare cu cetățenii, societatea civilă și instituțiile reprezentative ale acesteia este posibilă asigurarea calității și realizarea efectivă a politicii de securitate națională în Republica Moldova.

Dincolo de aceste aspecte particulare, atragem atenția că în societățile democratice, organizațiile neguvernamentale constituie mecanismele eficiente prin care cetățenii sunt reprezentați și participă la guvernare. Acestea reprezintă de fapt multitudinea de profiluri, interese și aspirații prezente într-o societate, care devin coerente, reprezentate și vizibile în viața publică doar prin activitatea acestor organizații.

Datorită dreptului la asociere, cetățenii grupați în ONG-uri obțin noi mijloace de a putea participa activ la procesul de luare a deciziilor publice, fără a adera la partide politice sau sindicate. Tocmai datorită acestui fapt, ONG-urile sunt recunoscute drept elemente reprezentative ale societății civile, care oferă un sprijin consistent sistemului democratic de guvernare. Din aceste motive, autoritățile publice europene și organizațiile internaționale le acordă considerația corespunzătoare și le invită să ia parte la procesul de luare a deciziilor.

În acest context, ONG-urile au un rol primordial

de a menține stabilitatea și de a asigura credibilitatea unei societăți democratice, prin crearea unei legături permanente între cetățeni și guvern. Menținerea stabilității se face printr-un transfer de informații de la cetățeni către guvernanți, iar asigurarea credibilității – prin girarea deciziilor luate de către guvern în fața cetățenilor. Întrucât nu sunt motivate de profit sau voturi, organizațiile din sectorul nonprofit dețin un important capital public de loialitate și încredere [1, p. 128].

Recunoașterea rolului organizațiilor neguvernamentale de către instituțiile internaționale reprezintă un argument suficient de puternic pentru a susține afirmația că odată create cadrul instituțional și formele de parteneriat adecvate cu administrația publică și sectorul privat, sectorul neguvernamental va avea un impact pozitiv decisiv, în ceea ce privește reforma și dezvoltarea socioeconomică în fiecare țară [1, p. 127].

În calitatea lor de elemente active ale societății civile, ONG-urile sunt direct implicate în implementarea standardelor democratice general-acceptate, revenindu-le sarcina monitorizării funcționării instituțiilor democratice.

Datorită spectrului divers de interese, ONG-urile posedă un imens potențial de monitorizare a politicilor publice ale guvernanților în diferite domenii. În acest sens, ele sunt cei mai buni agenți pentru a da în vileag incoerența promovării politicilor publice de către guvernanți. Acest lucru face ca ONG-urile să fie extrem de utile în calitate de parteneri ai autorităților, contribuind la promovarea unor politici publice coerente și ajustate reciproc. În plus, parteneriatul ONG-urilor cu autoritățile publice alese periodic de către cetățeni poate servi drept cea mai sigură garanție a continuității promovării politicilor publice în interesul cetățenilor, indiferent de culoarea politică a forțelor care se succed la guvernare [1, p. 106].

Așadar, pentru ca sectorul neguvernamental să-și păstreze caracteristicile de bază, care îl fac atât de util dezvoltării sociale, sectorul de stat trebuie să se implice în activitatea societății civile, dovedind mai mult interes. Statul trebuie să conștientizeze contribuția pe care o pot aduce ONG-urile la îmbunătățirea politicilor elaborate, la aflarea celor mai eficiente căi de soluționare a unor probleme majore din societate, la dezvoltarea pe această cale a societății civile și la edificarea statului de drept.

Respectiv, el trebuie să asigure un grad înalt de transparență a activității sale, să fie pregătit mereu de a iniția și desfășura dialogul cu ONG-urile, de a ceda uneori din pozițiile sale în luarea anumitor decizii, de a primi critici din partea acestora și, de ce nu, de a se perfecționa datorită acestora, pentru ca astfel să-și asigure eficiența activității sale întru asigurarea bunăstării fiecărui cetățean și a societății în ansamblu. Nu în

ultimul rând, e necesar ca statul să susțină organizarea acestora, să le ofere subsidiile și resursele necesare pentru o activitate eficientă.

La rândul lor, ONG-urile trebuie să fie convinse de necesitatea creșterii profesionalismului intervenției lor, pentru a asigura servicii de calitate beneficiarilor, dar și pentru a-și întări propria poziție în domeniul social. Este vorba despre acel tip de profesionalism, care să se reflecte în modul de realizare a proiectelor, în seriozitatea respectării legislației și a clauzelor contractuale, în disponibilitatea de a comunica, în dorința permanentă de autoperfecționare, de cunoaștere, de dezvoltare [6, p. 523; 8, p. 46].

ONG-urile trebuie să intensifice dialogul și cooperarea cu structurile statale – doar prin insistență, perseverență, coerență în activități, lucru intensiv cu beneficiarii, viziune strategică, argumentare clară, bazată pe indicatori specifici, ONG-urile pot să-și afirme poziția în calitate de actori indispensabili unei societăți civile democratice și parteneri strategici ai autorităților publice în complicatul proces de edificare a statului de drept.

Referințe:

1. BANTUȘ, A. Rolul sectorului asociativ în dezvoltarea democrației. În: *Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006.
2. BEIGBEDER, I. *Le rôle international des organisations non gouvernementales*. Paris: Bruylant LGDJ, 1992.
3. BUCHOLTZ, B.K. Reflections on the Role of Non-profit Associations in a Representative Democracy. In: *Cornell Journal of Law and Public Policy*, Winter 1998, vol. 7, issue 2.
4. CENUȘA, D. *Consolidarea societății civile din Republica Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2007.
5. Concepția securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 97-98 din 03.06.2008

6. COSTACHI, Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept: Monografie*. Chișinău: S. n., 2014 (Tipografia Centrală).

7. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept: Monografie*. Ediția a II-a. Chișinău: S.n., 2011.

8. COSTACHI, Gh., UNGUREANU, C. Rolul organizațiilor nonguvernamentale în contextul democratizării societății. În: *Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству европейского союза: Международная научно-практическая конференция, 27-28 марта 2015*. В 2-х частях. Ч.1. Кишинэу, 2015.

9. FLEMING, T. *Habermas on Civil Society, Lifeworld and System: Unearthing the Social in Transformation Theory*. [resurs electronic]: <http://eprints.nuim.ie/1058/1/HabermasTFleming.pdf>. (accesat 11.12.2017).

10. JURA, C. *Rolul Organizațiilor nonguvernamentale pe plan internațional*. București: ALL BECK, 2003.

11. RAȚĂ, N. *Advocacy și influențarea politicilor publice. Un ghid pentru organizațiile neguvernamentale*. București: Anima, 2007.

12. *Statut juridique des organisations non-gouvernementales en Europe*. Recommandation CM/Rec(2007)14 adoptée par le Comité des Ministres du Conseil de l'Europe le 10 octobre 2007 et exposé des motifs. Editions du Conseil de l'Europe, 2008.

13. Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012–2016 adoptată prin Hotărârea Guvernului nr. 569 din 03.08.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 166-169 din 10.08.2012.

14. Strategia securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011. În: *Monitorul Oficial*, nr. 170-175 din 14.10.2011.

15. UNGUREANU, C.G. *Statutul juridic al organizațiilor nonguvernamentale în democrațiile constituționale / Teză de doctor în drept*. Specialitatea: 552.01. – Drept constituțional. Chișinău, 2015, 69. 196 p.

16. Legea Republicii Moldova cu privire la asociațiile obștești nr. 837 din 17.05.1996. Republicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 153-156BIS din 02.10.2007.

Prezentat la 28.10.2017

НЕНАДЛЕЖАЩЕЕ ОКАЗАНИЕ КАРДИОЛОГИЧЕСКОЙ (КАРДИОХИРУРГИЧЕСКОЙ) ПОМОЩИ

Василий ФЛОРЯ

Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

Проводя сердечно-сосудистые операции, некоторые хирурги безразличны к их результатам.

Ключевые слова: сердечно-сосудистый хирург; хирургия; пренебрежение; смерть пациента.

INADEQUATE PROVISION OF CARDIOLOGICAL (CARDIOSURGICAL) CARE

From intervention in cardiovascular surgery, some surgeons are indifferent result.

Keywords: cardiovascular surgeon; surgery; neglect; death of the victim.

С целью привлечения большего числа пациентов для проведения плановых смертельно опасных операций на сердце с большим риском для жизни и неизвестным результатом, молдавские кардиохирурги периодически используют все средства массовой информации для самовосхваления и агрессивной саморекламы. С этой целью пациентов в тяжелом послеоперационном состоянии иногда даже показывают по телевидению как пример успешно проведенной операции.

Совсем недавно зав. отделением кардиохирургии Г.М. сообщил радиослушателям, что в его отделении ежегодно бесплатно проводится до 700 операций на сердце, не уточняя, однако, сколько пациентов погибло после этих операций и сколько прожили непродолжительное время.

Директор клиники кардиохирургии А.Ч. в интервью газете «Moldova Suverană» за 24 апреля 2008 г. на вопрос о стоимости кардиохирургической операции ответил, что сумма символическая, 5-6 тысяч евро, по сравнению с ценами в других странах». 20% из этой суммы выплачивает пациент (около 1000 евро). И это не считая денежных средств, необходимых для подготовки к операции и после нее. Как образно выразился один врач, после операции больному лекарству заливают ведрами. Так что это вовсе не бесплатно. В том же интервью А.Ч. добавил, что 12 кардиохирургов отделения при наличии необходимой аппаратуры могли бы проводить больше операций и приносить ежегодно до 27 миллионов евро дохода. Вот, оказывается, какова «золотая мечта» кардиохирургов, а совсем не забота о жизни и здоровье доверившихся им пациентов.

В 2008 г. перед принятием Постановления Правительства РМ о присуждении государственных премий, на которую претендовали и кардиохирурги, в «Комсомольской правде» от 21 и 24 апреля 2008 г. на первых страницах появились набранные крупным шрифтом сенсационные сообщения под заголовком: Молдавский хирург получит Нобелевскую премию? «В Молдове провели уникальные

операции на сердечной аорте, достойные Нобелевской премии». Авторы сенсации, по-видимому, надеялись, что после этих публикаций если не Нобелевскую, то уж Государственную премию РМ они обязательно получают. Вот как характеризует А.Ч. своё изобретение: «Проведение таких оперативных вмешательств на сердце было возможно с использованием искусственного клапана. Но это – инородное тело, которое может отторгаться организмом или банально выходить из строя, ломаться ... пациенту с искусственным клапаном через определенное время вновь и вновь придется требовать операций». От себя добавим, которые иногда приводили к смертельному исходу.

На языке уголовного права это означает, что кардиохирурги предвидели возможность смерти пациентов, но легкомысленно надеялись на её предотвращение, то есть проявляли преступную самонадеянность, за которую они не несли никакой ответственности (дисциплинарной, гражданско-правовой, уголовной).

Далее по тексту: «И вот сегодня случилось: троим пациентам (а это дети и подростки) пересажены биологические (донорские) клапаны. Но одна из проблем заключается в том, чтобы найти донора со здоровым клапаном. Например, для первых операций мы подготовили 8 клапанов, но лишь три из них оказались пригодными».

Спрашивается: и за что претендовать на Нобелевскую (или иную) премию, когда исследования находятся на начальной стадии и еще неизвестны их результаты, их эффективность.

О качестве кардиохирургических операций можно судить из следующего примера. 10 октября 2006 года после повторной операции на сердце скончался пятимесячный ребенок. Для оплаты первой «бесплатной» операции родители продали компьютер, землю. После повторной операции кардиохирурги сказали родителям, что операция прошла успешно. На вопрос родителей, в чем состоит этот успех, А.Ч. ответил: «Прощедшая операция – сиюминутный успех!» Вот

о чем, оказывается, шла речь! То есть хирургам главное – склонить пациента или его родственников к дорогостоящей смертельно опасной операции, вводя их в огромные расходы, а каков будет результат – им безразлично. Это и есть преступно-легкомысленное отношение к своей работе и её результатам [1, с. 48-51].

В кардиохирургической клинике, Минздраве, Прокуратуре никто не желает последовать примеру английских врачей, изучить и критически проанализировать истории болезней умерших пациентов после неквалифицированных плановых операций на сердце, причины случившегося и наметить меры по предотвращению таких трагических исходов. Возможно, кто-то из молодых ученых Института кардиологии и возьмется за исследование данной проблемы. Иногда для сокрытия случаев истинной смерти пациента, для благополучной статистики, снижения смертности в отделении, пациента «футболят» из отделения в отделение или просто выписывают из больницы, чтобы он умирал дома.

С просьбой дать оценку изобретению, новаторству А.Ч., в июле 2009 г. мы обратились в Академию наук РМ. Это обращение было перенаправлено в Минздрав, а оттуда в Институт кардиологии, в состав которого входит клиника кардиохирургии.

В ответе Института кардиологии от 11 августа 2009 г. содержится очень много информации, отчасти спорной. Сообщается, что по одному из возбужденных уголовных дел по факту смерти пациента после неквалифицированной операции проводились комиссионные судебно-медицинские экспертизы. Между тем Центр судебно-медицинской экспертизы подчинен Министерству здравоохранения. То есть речь идет о ведомственной, а не о независимой судебно-медицинской экспертизе.

Отметим, что по факту убийства украинского журналиста Георгия Гонгадзе проводились десятки судебно-медицинских экспертиз в различных странах, и только через 8 лет это преступление было раскрыто.

О том, какова объективность судебно-медицинских экспертиз, и не только в Молдове, явствует из следующей констатации члена-корреспондента РАМН профессора Ю.Д. Сергеева и профессора А.А. Мохова: «Встречаются в экспертной практике примеры, когда интересы ведомства, корпорации, того или иного врачебного сообщества (хирургов, анестезиологов и пр.) стоят выше интересов добра, гуманизма, справедливости [и, от себя добавим, выше закона]. Эксперты могут завуалировать, сгладить «острые углы», что не позволяет установить искомые условия или существенно осложняет их установление, в связи с чем представляются заслуживающими внимания предложения о развития соответствующего рынка профессиональных услуг, а также выведения

судебно-медицинской службы из ведения Министерства здравоохранения Российской Федерации» [2, с. 274-275].

В Беларуси нашли выход из порочного круга относительно ведомственной судебной экспертизы: переподчинили эту службу Генеральной Прокуратуре, а директор Центра СМЭ одновременно является заместителем Генерального Прокурора. Считаю такое решение вопроса очень важным, правильным, справедливым и приемлемым и для Республики Молдова [3, с. 37-41].

Как и много лет назад, кардиохирурги пытаются объяснить смерть пациентов не ввиду несовершенства аппаратуры и искусственных клапанов, а тем, что сами пациенты не выполняют строго назначения врачей: то есть пациенты умирают по собственной вине. Это излюбленный метод самозащиты многих медицинских работников: пациент не выполняет назначения врача, страдает многими болезнями, не известными медицине, и т.д. А как же быть по поводу смерти младенцев? Они тоже не выполняют назначений врача?

Считаем, что единственная «вина» пациентов, скончавшихся после кардиохирургических операций, заключается в том, что они доверили свою жизнь кардиохирургам, для которых, оказывается, в первую очередь важен сиюминутный успех, а не окончательное выздоровление больного.

Если бы судьи воспринимали всерьез подобные оправдания, то ни один врач не был бы осужден за неоказание медицинской помощи, за нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи (ст.162, 213 Уголовного кодекса РМ). Между тем обвинительные приговоры за совершение врачебных преступлений уже есть и могут быть и в будущем.

Отрадно, что в письме Института кардиологии развеян миф о революции в мировой кардиохирургии, совершённой в Кишинёве. Сообщается, что для оценки операций с применением биологических (донорских) клапанов потребуются длительные исследования.

А какие опасности ожидают пациентов, которые, преодолев страх и поверив безответственным обещаниям кардиохирургов о благополучном исходе и скором счастливым выздоровлении, все же согласились на операцию?

Профессор Сергеев Ю.Д. составил дифференцированный примерный перечень основных обстоятельств, способствующих ненадлежащему оказанию медицинской помощи, включающий 92 пункта, причем перечень этот не является исчерпывающим.

К диагностическим и лечебно-тактическим недостаткам, характерным и при оказании кардиохирургической помощи, относятся:

1) недооценка медицинским работником тяжести состояния больного, наличия множества противопоказаний к хирургическому вмешательству;

2) ненадлежащий сбор анамнеза жизни и заболевания;

3) непроведение необходимых и доступных в данном ЛПУ лабораторных и инструментальных исследований;

4) нарушение установленного порядка получения информированного согласия больного на медицинское вмешательство;

5) несвоевременное установление диагноза;

6) неадекватное или неправильное медикаментозное лечение;

7) отсутствие надлежащего ухода за тяжело-больным;

8) необоснованный перевод пациентов из одного ЛПУ в другое, из одного отделения в другое и т.д. [4, с. 418-423].

По нашему мнению, к последнему прибегают для сокрытия врачебных ошибок и даже преступлений.

Изложенные в монографии дефекты диагностики при оказании экстренной кардиологической помощи полностью совпадают, по нашему мнению, с дефектами диагностики при оказании кардиохирургической помощи.

<i>Виды дефектов диагностики</i>	<i>Догоспитальный и ранний госпитальный этапы</i>
Дефекты в сборе жалоб	18 (5,8%)
Дефекты в сборе анамнеза заболевания	45 (14,4%)
Дефекты в сборе анамнеза жизни	47 (15,1%)
Дефекты в описании статуса	66 (21,2%)
Недостаточное и несвоевременное лабораторно-инструментальное обследование	28 (8,9%)
Неверная интерпретация лабораторно-инструментальных методов исследования	37 (11,9%)
Отсутствие консультаций специалистов	30 (9,6%)
Неверная формулировка клинического диагноза	19 (6,1%)
Неверная формулировка заключительного диагноза	17 (5,4%)
Расхождение диагнозов на догоспитальном и госпитальном этапах	33 (10,6%)

Ю.Д. Сергеев и Ю.В. Бисюк провели глубокое научное исследование причин ненадлежа-

щего оказания экстренной медицинской помощи больным с острым коронарным синдромом [5, с. 107-108]. Авторы отмечают, что в некоторых странах созданы специальные службы, деятельность которых позволила снизить смертность от ишемической болезни сердца (ИБС) за счет увеличения количества случаев успешной реанимации больных на догоспитальном этапе при внезапной остановке кровообращения. Так, в США уровень выживаемости при внезапной смерти может превышать 30% благодаря обучению населения методам сердечно-легочной реанимации, созданию экстренной медицинской службы и раннему применению дефибрилляции.

Многие больные погибают от инфекционного эндокардита после операций на сердце, который может быть вызван внутригоспитальной инфекцией вследствие широкого применения сосудистых катетеров и отмечается у ослабленных больных, длительно получающих антибактериальную терапию. Деструктивные (разрушительные) изменения в эндокарде могут возникнуть и вследствие механических воздействий – повреждения эндокарда сосудистыми катетерами при оперативных вмешательствах на сердце и даже во время внутривенных инъекций [6, с. 44-49].

Обо всех этих и других опасностях хорошо должны помнить как кардиохирурги, так и пациенты, соглашающиеся на проведение плановых операций, которые можно проводить, а можно и отложить на неопределенное время, можно отказать в операции при наличии множества противопоказаний, продлевая тем самым жизнь многим особо доверчивым пациентам.

Литература:

1. ФЛОРЯ, В. Методика расследования врачебных преступлений против жизни и здоровья пациентов. В: *Медицинское право*, 2007, №2 (Москва).
2. СЕРГЕЕВ, Ю.Д., МОХОВ, А.А. *Ненадлежащее врачевание: возмещение вреда здоровью и жизни пациента*. Москва: ГЭОТАР-Медия, 2007.
3. ФЛОРЯ, В. Судебно-медицинская экспертиза по делам о врачебных преступлениях. В: *Медицинское право*, 2009, №2 (Москва).
4. СЕРГЕЕВ, Ю.Д. *Медицинское право*. Учебный комплекс для вузов: В 3-х томах. Москва: ГЭОТАР-Медия, 2008. 784 с.
5. СЕРГЕЕВ, Ю.Д., БИСЮК, Ю.В. *Ненадлежащее оказание медицинской помощи*. Авторская Академия. Москва, 2008. 399 с.
6. СИМОНЕНКО, В.Б., КОЛЕСНИКОВ, С.А. Инфекционный эндокардит: современное течение, диагностика, принципы лечения и профилактики. В: *Клиническая медицина*, 1999, №3.

Prezentat la 10.07.2017

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNILOR DE NEGLIJENȚĂ ÎN SERVICIU (art.329 din Codul penal)

Igor SERBINOV

Universitatea de Stat din Moldova

În articolul de față se accentuează că, în contextul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM, are importanță atât atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă, cât și atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile. Se arată că nu este cu putință ca făptuitorul să manifeste intenție față de fapta prejudiciabilă sau urmările prejudiciabile prevăzute la art.329 CP RM. Este argumentat de ce atitudinea psihică a făptuitorului, în raport cu urmările prejudiciabile, nu poate fi considerat un criteriu suficient pentru a delimita infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM de cele prevăzute la art.327 CP RM. Se relevă: nu se poate susține că, după abrogarea art.331 CP RM, incriminarea faptei de refuz de a îndeplini legea a continuat în art.329 CP RM. Se ajunge la concluzia că infracțiunile, prevăzute la art.329 CP RM, nu pot fi infracțiuni prelungite. Însă ele pot fi infracțiuni continue.

Cuvinte-cheie: *neglijență în serviciu; latura subiectivă a infracțiunii; vinovăție; imprudență; încredere exagerată; intenție; infracțiune prelungită; infracțiune continuă; concurs de infracțiuni.*

THE SUBJECTIVE SIDE OF THE OFFENCES RELATED TO NEGLIGENCE IN THE WORKPLACE (art.329 of the Penal Code)

This article emphasizes that, in the context of the offences provided by art.329 PC RM, it is important both the psychological attitude of the offender towards the prejudicial act and the psychological attitude of the offender in relation to the prejudicial consequences. It is shown that, it is impossible for the offender to show intent in relation to the prejudicial act or the prejudicial consequences set out under art.329 PC RM. It is argued why the psychological attitude of the offender in relation to the prejudicial consequences cannot be considered sufficient to carry out the delimitation between the offences referred to at art.329 PC RM and the offences stipulated in art.327 PC RM. Furthermore, it is determined that: after the abrogation of art.331 PC RM, we cannot claim that the incrimination of the offence of refusal to obey lawful instruction continued under art.329 PC RM. It is concluded that the offences provided by art.329 PC RM cannot be considered as prolonged offences. But, the offences in question may be considered as continuing offences.

Keywords: *negligence in the workplace; the subjective side of the offence; guilt; imprudence; excessive trust; intention; prolonged offence; continuing offence; competition of offences.*

În opinia lui V. Dongoroz, „latura subiectivă a conținutului fiecărei infracțiuni constă în totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea psihică a făptuitorului sub raportul conștiinței și voinței sale față de materialitatea faptei săvârșite – acțiune, inacțiune, raport de cauzalitate, rezultat – pentru ca acea faptă să constituie infracțiune” [1].

Infracțiunile, prevăzute la art.329 CP RM, sunt singurele infracțiuni prevăzute în cap. XV al părții speciale a Codului penal, care presupun vinovăție sub formă de imprudență. În contextul acestor infracțiuni, are importanță atât atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă, cât și atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile. În acest plan, N.I. Hudeakova menționează că infracțiunile de neglijență în serviciu sunt singurele infracțiuni de serviciu care presupun manifestarea imprudenței atât față de fapta prejudiciabilă, cât și față de urmările prejudiciabile [2]. O opinie similară este exprimată de M.A. Tâneanaia [3].

În continuare, în primul rând, va fi examinată atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă prevăzută la art.329 CP RM. În acest context, are dreptate A.I. Râjankov când susține: „Fapta pre-

judiciabilă este săvârșită din imprudență în ipoteza în care acțiunea sau inacțiunea făptuitorului implică nu o opunere directă intereselor de serviciu, dar o atitudine neglijentă sau neconștiincioasă față de obligațiile sale de serviciu” [4].

De cele mai multe ori, în normele din partea specială a Codului penal se circumstanțiază doar atitudinea psihică a făptuitorului față de urmările prejudiciabile. În cazuri mai rare, în textul Codului penal se menționează expres atitudinea psihică a făptuitorului față de acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă: „încălcarea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere a procedurii legale de asigurare și de realizare a dreptului de acces la informație” (art.180); „împiedicarea intenționată a activității mass-media sau a jurnalistului” (art.180¹); „declarațiile intenționat false, operarea intenționată cu înscrisuri false în documentele ce țin de protecția proprietății intelectuale, precum și falsificarea documentelor necesare eliberării titlului de protecție, perfectarea intenționată a documentelor falsificate sau prezentarea intenționată de documente cu date care subminează autoritatea solicitantului de protecție a obiectului de proprietate intelectuală” (art.185³); „încălcarea din neglijență de către medic

sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale” (art.213); „folosirea imprudentă a focului sau a unor surse de pericol sportit” (alin. (1) art.232); „aceleași acțiuni săvârșite din imprudență” (alin. (2) art.245²); „păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor” (art.291); „neexecutarea ordinului din neglijență sau din lipsă de conștiinciozitate” (alin. (4) art.364); „atitudinea neglijentă a șefului sau a unei alte persoane cu funcție de răspundere față de serviciul militar” (alin. (1) art.378) etc. În același registru de exemple se înscrie art.329 CP RM.

În planul dreptului comparat, menționăm că o singură cauză subiectivă a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu se indică în: art.367 Cod penal al Ucrainei [5] și în art.342 Cod penal al Republicii Georgia [6] (ambele aceste articole fiind corespondente cu art.329 CP RM). În aceste două cazuri, dispoziția incriminatoare conține mențiunea cu privire la atitudinea neconștiincioasă a făptuitorului față de obligațiile sale de serviciu. Pentru comparație, în dispoziția art.329 CP RM sunt nominalizate două cauze subiective ale neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu: 1) atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu; 2) atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu. În opinia lui S. Brînza și V. Stati, „aceste cauze au un caracter alternativ. În același timp, lista lor este exhaustivă. De aceea, nu poate fi aplicat alin. (1) art.329 CP RM în cazul în care oricare alte cauze stau la baza neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [7].

Care este înțelesul noțiunilor „atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu” și „atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu”?

V. Cușnir încearcă să caracterizeze laolaltă cele două noțiuni: „Atitudinea neglijentă sau neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu se exprimă prin indiferență și iresponsabilitate, lenevie și delăsare, supraapreciere, caracteristice făptuitorului” [8]. S.Brînza și V.Stati definesc separat fiecare dintre cele două noțiuni: „Atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu presupune o poziție necugetată, negândită, neînțeleaptă a făptuitorului. La rândul său, atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu presupune o poziție de complezență sau o lipsă de onestitate a făptuitorului” [9]. Într-o manieră apropiată, aceleași două noțiuni sunt definite de G.U. Kali-eva: „Atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu trebuie privită ca neacordare a atenției tuturor obligațiilor de serviciu sau unora dintre ele, abordare a acestor obligații ca fiind neimportante și care nu implică necesarmente executarea unei sarcini.

Atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu presupune acordarea unei atenții insuficiente acestor obligații, îndeplinirea lor fără rigurozitatea și diligența care s-ar cuveni” [10]. Nu în ultimul rând, în pct. 12.1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu, se menționează: „Prin „atitudine neglijentă față de obligațiile de serviciu” se înțelege un comportament nehibzuit, inadecvat sau chiar dezinvolt, pe care-l manifestă făptuitorul în exercițiul funcției, pe când atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu presupune un comportament lipsit de loialitate și onestitate” [11].

Putem oare afirma că: atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu presupune manifestarea de către făptuitor a neglijenței față de fapta prejudiciabilă; atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu presupune manifestarea de către făptuitor a încrederii exagerate față de fapta prejudiciabilă?

După S. Brînza și V. Stati, „dacă făptuitorul manifestă o atitudine neglijentă față de obligațiile de serviciu, atunci, față de urmările prejudiciabile, dovedește imprudență concretizată sub formă de neglijență. Dacă însă făptuitorul manifestă o atitudine neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu, atunci față de urmările prejudiciabile dovedește fie încredere exagerată, fie neglijență” [12]. O părere asemănătoare este exprimată de E.V. Țariov [13]. De asemenea, în pct. 12.2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu, se explică: „Dacă cauza subiectivă a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu rezidă în atitudinea neglijentă față de obligațiile de serviciu, atunci făptuitorul manifestă față de urmările prejudiciabile doar imprudență sub formă de neglijență. În opoziție, dacă cauza subiectivă a neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu constă în atitudinea neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu, atunci făptuitorul manifestă față de urmările prejudiciabile imprudență sub formă de neglijență sau sub formă de încredere exagerată” [14].

Nu este clar pe ce se bazează asemenea interpretări. Or, așa cum afirmă just V.A. Kocerga, „în fiecare dispoziție de incriminare, forma de vinovăție trebuie stabilită pe calea interpretării legii” [15]. Noțiunea „atitudinea neconștiincioasă” nu este definită nici în legea penală, nici în alte acte normative. De aceea, nu este de mirare că, în doctrina penală, apar interpretări de genul următor: „Faptul că la caracterizarea

neglijenței în serviciu legiuitorul folosește sintagma «ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de obligațiile de serviciu», încă nu denotă că făptuitorul manifestă imprudență” [16]; „Are o atitudine neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu și acea persoană cu funcție de răspundere care, cu intenție, nu îndeplinește sau îndeplinește necorespunzător obligațiile sale de serviciu” [17]; „Neglijența în serviciu poate presupune intenția sau imprudența față de fapta prejudiciabilă” [18]; „Este posibil ca făptuitorul să manifeste intenție în raport cu fapta prejudiciabilă” [19]; „În art.329 CP RM lipsește mențiunea cu privire la forma de vinovăție. Rezultă că infracțiunile prevăzute la acest articol pot fi săvârșite nu doar din imprudență, ci și intenționat” [20, 21]. După cum se vede, exponenții unor asemenea puncte de vedere admit posibilitatea ca fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor de neglijență în serviciu să fie comisă cu intenție.

O asemenea abordare amintește de modelele legislative consacrate în unele norme din legislația penală străină, care sunt corespondente cu art.329 CP RM: art.1 din cap. 20 Cod penal al Regatului Suediei [22]; §148 Cod penal al Regatului Danemarcei [23]; art.397 Cod penal al Republicii Populare Chineze [24]. În aceste norme, în aceeași dispoziție se incriminează fapte care, în Codul penal al Republicii Moldova, sunt incriminate în art.327 și 329. Nu considerăm oportună recepționarea unor asemenea modele legislative. Cele două forme de vinovăție sunt diferențiate tocmai pentru că implică un grad prejudiciabil diferit. Această diferențiere trebuie promovată în toate normele din partea specială a legii penale.

După această digresiune, consemnăm că noțiunea „atitudine neconștiincioasă”, utilizată în art.329 CP RM, se caracterizează prin imprevizibilitate.

Din art.18 CP RM, putem deduce înțelesul noțiunilor care desemnează cele două tipuri de imprudenței: „încredere exagerată” („persoana [...] își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate”) și „neglijență” („persoana [...] își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar [...] nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă”). Luând în considerare prevederile acestui articol, propunem ca, în dispoziția alin. (1) art.329 CP RM, sintagma „unei atitudini neglijente sau neconștiincioase” să fie substituită prin sintagma „neglijenței sau al încrederei exagerate”. Un astfel de model legislativ este consacrat în art.331 Cod penal al Republicii Kârgâze [25].

Din această perspectivă, suntem de acord cu cele

menționate în pct. 81 al Deciziei Curții Constituționale a României nr.405 din 15.06.2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.246 Cod penal din 1969, ale art.297 alin. (1) Cod penal și ale art.13² din Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție: „Atunci când intenția legiuitorului este aceea de a sancționa faptele săvârșite cu forma de vinovăție a culpei, acesta este obligat să specifice, în mod expres, acest lucru în cuprinsul infracțiunii. De altfel, Curtea constată că încălcarea din culpă de către un funcționar public a unei îndatoriri de serviciu, prin neîndeplinirea acesteia sau prin îndeplinirea ei defectuoasă, dacă prin aceasta se cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice constituie infracțiunea de neglijență în serviciu reglementată în art.298 din Codul penal, iar nu infracțiunea de abuz în serviciu” [26].

Substituirea în art.329 CP RM a sintagmei „unei atitudini neglijente sau neconștiincioase” prin sintagma „neglijenței sau al încrederei exagerate” este preferabilă în comparație cu soluția pe care ne-o sugerează M.A. Tâneanaia: sintagmele „atitudinea neglijentă” și „atitudinea neconștiincioasă”, folosite la caracterizarea neglijenței în serviciu, ar trebui excluse din textul dispoziției incriminatoare corespunzătoare [27]. Modificarea, pe care o propunem, va fi în măsură să consacre ideea că dispozițiile din partea generală a Codului penal (în particular, dispoziția art.18 CP RM) sunt de aplicabilitate generală, găsindu-și dezvoltarea în dispozițiile din partea specială a Codului penal. În afară de aceasta, modificarea propusă de noi va permite delimitarea precisă a infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM de cele prevăzute la art.327 CP RM. Or, să nu uităm că infracțiunile prevăzute la art.327 CP RM pot fi comise nu doar prin acțiune, ci și prin inacțiune. În plus, față de urmările grave, indicate la lit.c) alin. (2) art.327 CP RM, făptuitorul manifestă imprudență. Luând în considerare aceste similități (care posedă potențialitatea de a genera confuzii) dintre infracțiunile prevăzute la art.327 și 329 CP RM, considerăm oportună modificarea dispoziției art.329 CP RM. Adoptarea modificării, pe care o recomandăm, ar exclude definitiv supoziția că atitudinea psihică a făptuitorului cu privire la fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.329 CP RM, s-ar putea exprima în intenție.

Analiza practicii judiciare demonstrează că astfel de supoziții sunt posibile. Astfel, într-o speță, *potrivit părții acuzării, I. A. a săvârșit cu intenție infracțiunea prevăzută la lit.a) alin. (2) art.329 CP RM. Drept urmare, I. A. a fost achitat* [28]. Într-o altă speță, *H. M. a fost condamnat conform alin. (1) art.329 CP RM. Aceasta deși T. E. a introdus intenționat, în raportul de examinare medico-legală nr.316 din 13.09.2006,*

informații care nu corespundeau realității [29]. Sub același aspect, suntem de acord cu poziția Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău în următoarea speță: *G. E. a fost achitată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.329 CP RM, deoarece s-a stabilit că mărimea daunelor cauzate este de 27.574,83 lei. În apelul declarat, procurorul a solicitat ca fapta lui G. E. să fie calificată în baza art.313 „Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu” din Codul contravențional. Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a respins acest apel* [30]. Într-adevăr, fapta prevăzută la art.313 Cod contravențional poate fi comisă doar cu intenție. Iar G.E. a manifestat imprudență, nu intenție. În aceste condiții, ar fi inadmisibilă aplicarea substitutivă a respectivei norme contravenționale.

În aceeași ordine de idei, ne exprimăm nedumerirea în legătură cu soluția de calificare din următoarea speță: *G. V. a fost condamnată conform lit.b) alin. (2) art.329 și lit.d) alin. (2) art.361 CP RM. În fapt, aceasta a deținut funcția de specialist pentru reglementarea regimului funciar al Primăriei satului C., raionul Râșcani. În anii 2012 și 2013, la solicitarea unor factori de decizie ai întreprinderii „A.T.” SRL, fără a examina în modul corespunzător cazul și fără a verifica dacă există contracte de subarendă a plantațiilor multianuale încheiate cu întreprinderea în cauză, a întocmit, a semnat, a înregistrat și a eliberat factorilor de decizie ai întreprinderii „A.T.” SRL documente oficiale false care acordă drepturi sau eliberează de obligații. În baza acestor documente false, respectivii factori de decizie au obținut de la Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură compensații nerambursabile în domeniul asigurării riscului de producție în agricultură în mărime de 890.505,00 lei* [31]. În această speță, G.V. comite o singură faptă. De aceea, nu este întemeiată reținerea la calificare a concursului de infracțiuni. Dacă G.V. a manifestat imprudență față de îndeplinirea obligațiilor de serviciu (și anume – față de verificarea conținutului informației care a fost reflectată în documente), atunci cum putea ea să manifeste intenție față de falsitatea documentelor pe care le-a întocmit, le-a semnat, le-a înregistrat și le-a eliberat?

Într-o altă speță, nu este clar dacă făptuitorul a manifestat intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă. *Drept urmare, în decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție se menționează: „În sentința primei instanțe, infracțiunea nu este descrisă conform calificării efectuate. Astfel, fapta reținută în sarcina inculpatului nu cuprinde elementele caracteristice neglijenței în serviciu, deoarece din conținutul părții descriptive rezultă că N.A. a ignorat prevederile dispoziției nr.01/362 din 17.03.2004. Aceasta înseamnă că acțiunea a fost săvârșită cu intenție”* [32]. Într-adevăr, într-un asemenea context, „a ignora” putea să însemne doar „a refuza în mod

conștient să cunoască și să aplice”. Nu este cu puțință a refuza ceva din imprudență.

Supra am analizat atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă prevăzută la art.329 CP RM. În cele ce urmează, va fi supusă examinării atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile prevăzute în același articol.

După V.G. Anpilogova, „Manifestarea intenției față de urmările prejudiciabile ale neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu condiționează calificarea faptei ca abuz de putere sau abuz de serviciu” [33]. La rândul său, V.N. Borkov afirmă: „Deosebirea dintre neglijența în serviciu, pe de o parte, și abuzul de putere sau abuzul de serviciu, pe de altă parte, constă în aceea că, în primul caz, făptuitorul fie consideră în mod ușuratic că urmările prejudiciabile vor fi evitate, fie nu prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza neglijenței în serviciu, urmările prejudiciabile au un caracter probabilistic. Dimpotrivă, în cazul abuzului de putere sau a abuzului de serviciu, urmările prejudiciabile au un caracter inevitabil” [34]. Accentuăm că, din perspectiva legii penale autohtone, aceste afirmații nu întotdeauna își confirmă valabilitatea. Or, așa cum menționează S. Brînza și V. Stati, față de urmările grave, specificate la alin. (2) art.327 CP RM, făptuitorul manifestă imprudență [35]. Astfel, imprudența poate fi manifestată și față de urmările prejudiciabile din cadrul infracțiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu. De aceea, atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile nu poate fi considerat un criteriu suficient pentru a delimita infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM de cele prevăzute la art.327 CP RM.

În opinia lui N. I. Hudeakova, în cazul neglijenței în serviciu, făptuitorul poate manifesta intenție indirectă față de urmările prejudiciabile [36]. Nu putem accepta o asemenea poziție, care presupune confundarea infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM cu cele prevăzute la art.327 CP RM.

Este adevărat că imprudența, concretizată în încrederea exagerată, se aseamănă în anumite privințe cu intenția indirectă. Cu toate acestea, există un criteriu care permite disocierea precisă a încrederii exagerate de intenția indirectă. Sub acest aspect, A. Șavga susține: „După factorul intelectual, încrederea exagerată are unele similitudini cu intenția indirectă, deoarece în ambele cazuri făptuitorul conștientizează că încalcă anumite interdicții legale și prevede posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile. Dar, spre deosebire de intenția indirectă, în cadrul căreia făptuitorul prevede posibilitatea reală de survenire a urmărilor prejudiciabile, în cazul încrederii exagerate, această previziune poartă un caracter abstract: subiectul prevede că fapta săvârșită poate cauza urmări prejudiciabile, dar presupune că în cazul concret acestea nu vor surveni”

[37]. O poziție similară are Gh. Ulianovschi: „Când făptuitorul nu se bazează pe niciun temei care ar putea preîntâmpina rezultatul, ci pe hazard, pe întâmplare, vinovăția sa va îmbrăca forma intenției, întrucât în asemenea caz ea echivalează cu acceptarea urmărilor prevăzute. În situația încrederii exagerate făptuitorul crede sincer, dar greșit, exagerat că rezultatul nu se va produce, și această încredere îl însoțește pe tot parcursul activității sale. La intenție, persoana, prevăzând posibilitatea survenirii rezultatului, îl acceptă în mod conștient și nu face niciun efort pentru preîntâmpinarea lui” [38].

Din aceste două opinii, reiese că, în cazul încrederii exagerate, posibilitatea de producere a urmărilor prejudiciabile are un caracter abstract; în cazul intenției indirecte, această posibilitate are un caracter real. Prevederea posibilității abstracte de producere a urmărilor prejudiciabile se exprimă în aceea că făptuitorul prevede posibilitatea producerii acestora, în general, în toate cazurile de o asemenea natură, însă exclude producerea urmărilor prejudiciabile în cazul faptei sale concrete. În contrast, prevederea posibilității reale de producere a urmărilor prejudiciabile constă în aceea că făptuitorul prevede posibilitatea producerii acestora ca rezultat al faptei sale, nu posibilitatea producerii urmărilor prejudiciabile în general în toate cazurile de o asemenea natură.

A.S. Japparova propune ca dispoziția incriminatoare cu privire la neglijența în serviciu să fie completată, astfel încât omisiunea intenționată, săvârșită de persoana cu funcție de răspundere, să intre sub incidența acestei dispoziții [39].

Considerăm că o astfel de remaniere legislativă n-ar trebui operată în art.329 CP RM. Cu această ocazie, amintim că art.243 Cod penal al României din 1936 [40] stabilea răspunderea pentru delictul de refuz de serviciu datorat legalmente, care presupunea că „funcționarul public refuză, omite sau întârzie pe nedrept îndeplinirea unui act, la care este obligat în viziunea funcțiunii sau serviciului său”. O faptă similară era prevăzută la art.331 CP RM, care a fost abrogat prin Legea nr.277 din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova [41]. Acest articol stabilea răspunderea pentru refuzul persoanei cu funcție de răspundere de a îndeplini legea, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite prin lege ale persoanelor fizice sau juridice. Cuvântul „refuz”, care desemna „*verbum regens*” în cazul respectivei infracțiuni, denotă manifestarea intenției. Această supoziție îți găsește confirmarea în literatura de specialitate [42-45]. În context, este cazul să reprodusem părerea lui C. Mitrache: „Nu se poate pune semnul egalității între abrogarea unei norme care prevede o faptă ca infracțiune și dezincriminarea acelei fapte, fiindcă este posibil ca incriminarea faptei să

continue printr-un alt text de lege care existase paralel cu dispoziția abrogată” [46]. Nu se poate susține că, după abrogarea art.331 CP RM, incriminarea faptei de refuz de a îndeplini legea a continuat în art.329 CP RM. Aceasta se explică tocmai prin diferența ce caracterizează forma de vinovăție în cazul neglijenței în serviciu și al refuzului de a îndeplini legea.

În aceeași ordine de idei, consemnăm că art.99 Cod penal al RSS Ucrainene din 1927 (care a fost aplicat pe teritoriul actual al Republicii Moldova până la 24.04.1961, data intrării în vigoare a Codului penal din 1961) stabilea răspunderea pentru „fie omisiunea autorităților, adică neîndeplinirea de către persoana cu funcție de răspundere a acțiunilor pe care aceasta trebuia, în virtutea obligațiilor sale de serviciu, să le îndeplinească, fie neglijența în serviciu, adică atitudinea neglijentă sau neconștiincioasă față de obligațiile de serviciu, care a provocat procrastinare, încetineală în ținerea documentelor și alte asemenea deficiențe” [47]. O comasare similară a neglijenței în serviciu și a refuzului factorului de decizie de a îndeplini legea o atestăm în art.319 Cod penal al Republicii Letonia [48] și în art.328 Cod penal al Republicii Italiene [49] (ambele aceste articole fiind corespondente cu art.329 CP RM).

În opinia noastră, nici aceste modele legislative n-ar trebui implementate în legea penală autohtonă. Cu acest prilej, reiterăm cele afirmate anterior: cele două forme de vinovăție – intenția și imprudența – sunt diferențiate tocmai pentru că implică un grad prejudiciabil diferit. Această diferențiere trebuie promovată în toate normele din partea specială a legii penale.

În alt context, este de menționat că, în unele articole din legile penale străine, care sunt corespondente cu art.329 CP RM, în dispoziția incriminatoare este specificat că făptuitorul manifestă imprudență față de urmările prejudiciabile. Ne referim la art.315 Cod penal al Republicii Armenia [50], art.371 Cod penal al Republicii Kazahstan [51], art.331 Cod penal al Republicii Kârgâze [52], art.322 Cod penal al Republicii Tadjikistan [53] și art.188 Cod penal al Republicii Turkmestan [54]. În art.329 CP RM lipsește mențiunea expresă privind forma de vinovăție pe care făptuitorul o manifestă în raport cu urmările prejudiciabile.

În opinia noastră, nu este oportună indicarea în art.329 CP RM a formei de vinovăție manifestată față de urmările prejudiciabile. O asemenea indicare ar fi de prisos, odată ce *supra* am propus specificarea în dispoziția acestui articol a atitudinii făptuitorului (neglijență sau încrederea exagerată) în raport cu fapta prejudiciabilă. Din art.18 CP RM deducem: dacă făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudiciabilă, atunci nu este cu puțință ca acesta să manifeste intenție față de urmările prejudiciabile.

În altă ordine de idei, imprudența, ca formă a

vinovăției, trebuie delimitată de așa-numitul „caz fortuit”, care presupune lipsa vinovăției. În corespundere cu alin. (2) art.51 CP RM, „răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală”. Conform alin. (2) art.6 CP RM, „răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală”. Potrivit art.20 CP RM, „fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă”.

Interpretând dispozițiile art.329 CP RM prin prisma art.20 CP RM, putem afirma: art.329 CP RM nu poate fi aplicat, dacă făptuitorul nu-și dă seama de caracterul prejudiciabil al neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor sale de serviciu, nu prevede posibilitatea survenirii daunelor în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, a decesului unei persoane sau a altor urmări grave și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să prevadă producerea unor asemenea urmări. Sub acest aspect, suntem solidari cu I. Pascu, care susține: „Dacă făptuitorul era cu totul inapt îndeplinirii actului cu care a fost însărcinat ori se află în imposibilitatea să prevadă consecințele care s-au produs sau dacă nu și-a îndeplinit îndatoririle de serviciu din cauze independente de voința sa, nu se poate vorbi de culpă, putându-se reține în favoarea sa un caz fortuit” [55].

În context, comportă interes următoarele spețe: *instanța de apel l-a achitat pe G.O. de învinuirea de comitere a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.329 CP RM. În decizia acestei instanțe se menționează: „Nu se poate deduce în ce constă vinovăția lui G.O. Chiar partea acuzării constată că I.G. a eludat controlul vamal. I.G. a trecut frontiera vamală nu prin punctul de control vamal, dar într-un loc nepermis pentru aceasta. În asemenea condiții, inculpatul G.O. se afla în imposibilitatea de a efectua controlul vamal al unității de transport conduse de I.G.”* [56]; *C.P., primar al satului G., raionul Cahul, și M.T., asistent social în primăria aceluiași sat, au fost achitați de învinuirea de comitere a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin. (2) art.329 CP RM. Potrivit sentinței de achitare, înecul victimei M. G. a reprezentat un accident tragic, un fapt întâmplător, imprevizibil, care s-a produs indiferent de voința cuiva și fără vinovăție*” [57]; *în recursul ordinar declarat de inculpatul P.I., admis de Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție, se menționează: în dosar nu există nicio probă care ar dovedi existența laturii subiective. P. I. nu putea să conștientizeze posibilitatea survenirii urmărilor pre-*

judiciabile exprimate în încasarea de la Oficiul Cadastral Teritorial Chișinău a sumei de bani în contul anulării înscrierii dreptului în Registrul bunurilor imobile. Or, legislația în vigoare nu prevede o asemenea modalitate de apărare a drepturilor pretinsului proprietar [58].

În viziunea N. I. Hudeakova, dacă se stabilește că făptuitorul nu trebuia și nu putea să prevadă urmările prejudiciabile, lipsește temeiul aplicării răspunderii pentru neglijența în serviciu [59]. Împărtășim această opinie. Acel aspect, că făptuitorul trebuia și putea să prevadă urmările prejudiciabile, este caracteristic pentru infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM. Aspectul în cauză ne permite să deosebim respectivele infracțiuni de o faptă săvârșită fără vinovăție (cazul fortuit).

În această ordine de idei, este necesar să facem următoarea precizare: lipsa de vinovăție nu poate avea drept cauză necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii. Aceasta rezultă din principiul „*nemo censetur ignorare legem*” („nimeni nu se poate apăra invocând necunoașterea legii”). Astfel, într-o speță, *U.R., S.Z., U.A. și S.I. au fost achitați de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.329 CP RM. Ulterior, în apelul pe care l-a declarat, procurorul a menționat just: „Necunoașterea legislației și a procedurii legale de vindere a terenurilor nu poate fi considerat temei de achitare*” [60].

În alt context, cunoaștem că concursul de intenții are ca efect concursul de infracțiuni. Se poate oare susține că concursul de imprudențe are ca efect concursul de infracțiuni?

Formularea unei astfel de întrebări este inspirată de unele viziuni doctrinare. Astfel, A. Borodac opinează: „Adeseori, persoana cu funcție de răspundere comite acțiunile și inacțiunile sistematic, adică zilnic, lunar sau anual. Este însă de ajuns o singură neîndeplinire a obligațiilor de serviciu” [61]. Din punctul de vedere al lui S.Brînza și V.Stati, „nu se exclude ipoteza unei manifestări singulare de neîndeplinire sau de îndeplinire necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu. Însă, de regulă, mecanismul săvârșirii infracțiunilor specificate la art.329 CP RM se caracterizează prin realizarea unui sistem de acțiuni (inacțiuni)” [62]. De asemenea, V. Cușnir afirmă: „Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către funcționari a îndatoririlor care le revin poate să vizeze o anumită obligație concretă sau un cerc de obligații, care, la rândul lor, determină un lanț de inacțiuni sau acțiuni interdependente care se înscriu în rezoluția infracțională unică a neglijenței în serviciu” [63]. Totuși, din aceste opinii nu reiese cu claritate dacă, de exemplu, neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare relativ îndelungată de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele, în cazul în care aceasta a

cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, constituie o singură infracțiune prevăzută la art.329 CP RM sau mai multe infracțiuni prevăzute de acest articol.

N. I. Hudeakova încearcă să introducă o notă de claritate în analiza aspectului de față: „De regulă, neglijența în serviciu se exprimă în neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare nu a unei singure acțiuni de serviciu, dar a unui șir de asemenea acțiuni. În astfel de situații, cele săvârșite trebuie privite în ansamblu ca o singură infracțiune” [64]. La fel, A.-I. Stoian relevă: „Putem identifica o unitate naturală de infracțiune în cazul încălcării repetate din imprudență, de către aceeași persoană a atribuțiilor sale de serviciu, în condiții identice care să nu izoleze actele săvârșite, ci să le atribuie configurația unui mod de lucru al unei practici. Totalitatea acestor încălcări constituie o conduită unitară concretă în cadrul căreia individualitatea actelor componente se estompează până la limita la care ele încetează de a avea o semnificație penală autonomă, producând un rezultat infracțional unic (de exemplu, [...] neglijența în serviciu – art.329 CP RM). La baza acestei conduite se află o poziție subiectivă unică, concretizată în neglijență sau ușurință față de modul aducerii la îndeplinire a atribuțiilor de serviciu și de urmările neîndeplinirii sau îndeplinirii defectuoase a acestora” [65].

Să se refere oare acești autori la infracțiunea unică prelungită? Conform alin. (1) art.30 CP RM, „se consideră infracțiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o infracțiune”. După cum se poate vedea, această definiție vizează infracțiunea unică prelungită săvârșită cu intenție. De aceea, nu putem recurge la ea în contextul analizei infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM. În aceste condiții, nu putem accepta punctul de vedere exprimat de C. Strat: „Cu referire la infracțiunea de neglijență în serviciu, se poate reține săvârșirea acestei infracțiuni în formă continuată (adică prelungită – *n.a.*) când se constată că făptuitorul a luat hotărârea de a își neîndeplini în mod corespunzător atribuțiile de serviciu (neîndeplinire intenționată) și nu își îndeplinește corespunzător atribuțiile de serviciu la diferite intervale de timp, dar, față de urmările imediate corespunzătoare fiecărei neîndepliniri în parte, făptuitorul are ca formă a vinovăției culpa” [66]. În context, are dreptate C. Duvac când afirmă: „Lipsa de hotărâre infracțională, inerentă oricărei infracțiuni din culpă, duce la lipsa de unitate între mai multe acțiuni (inacțiuni)” [67]. Într-adevăr, în cazul infracțiunilor comise din imprudență, nu putem vorbi despre hotărâre (rezoluție) infracțională. Or, cât privește infracțiunea unică prelungită, aceasta presupune tocmai o succesiune de hotărâri (rezoluții) infracționale.

Așadar, infracțiunile, prevăzute la art.329 CP RM, nu pot fi infracțiuni prelungite. Însă, ele pot fi infracțiuni continue. În acest sens, I. Pascu afirmă: de regulă, infracțiunea de neglijență în serviciu este de consumare imediată, dar, uneori, poate avea și caracterul unei infracțiuni continue, mai cu seamă când elementul material constă în neîndeplinirea unei îndatoriri de serviciu [68].

Conform alin. (1) art.29 CP RM: „Se consideră infracțiune continuă fapta care se caracterizează prin săvârșirea neîntreruptă, timp nedeterminat, a activității infracționale”. După A.-I. Stoian, „sunt infracțiuni continue săvârșite prin inacțiune acele infracțiuni care se comit prin neîndeplinirea unei obligații ce poate fi executată pe un termen relativ îndelungat de timp sau pe un termen nedeterminat” [69].

Potrivit alin. (2) art.29 CP RM, „infracțiunea continuă se consumă din momentul încetării activității infracționale sau datorită survenirii unor evenimente care împiedică această activitate”. Prin prisma acestei dispoziții, constatăm că temeiul de aplicare a art.329 CP RM presupune întrunirea următoarelor două condiții: 1) fie încetarea comiterii faptei de neîndeplinire sau îndeplinire necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele, fie survenirea unor evenimente care împiedică săvârșirea acestei fapte; 2) producerea, ca rezultat al respectivei fapte, fie a daunelor în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, fie a decesului unei persoane, fie a altor urmări grave. Așadar, tocmai producerea oricăreia dintre urmările prejudiciabile, indicate în art.329 CP RM, este în măsură să confirme că vinovăția făptuitorului și-a produs efectul.

În alte situații, este posibil ca, de exemplu, după producerea decesului unei persoane (ca rezultat al neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele), aceeași persoană publică să nu îndeplinească sau să îndeplinească necorespunzător obligațiile de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele. Într-o asemenea situație, apar condițiile pentru atestarea unui concurs de infracțiuni prevăzute la art.329 CP RM. Desigur, aceasta cu condiția că fapta, comisă după producerea decesului unei persoane, se soldează cu una dintre urmările prejudiciabile indicate în art.329 CP RM. În situația analizată, lipsa unității de infracțiune este condiționată de: 1) lipsa unui rezultat infracțional unic; 2) concursul de vinovății sub formă de imprudență.

Într-o speță din practica judiciară, *urmările prejudiciabile (exprimate în daune în mărime de 17.600, 28.523 și 30.000 de lei), aflate în legătură causală cu trei fapte prejudiciabile diferite, au fost sumate. În*

acest fel, făptuitorul C.I. a fost condamnat neîntemeiat în baza lit.b) alin. (2) art.329 CP RM [70]. În context, suntem de acord cu C. Duvac: „În cazul unui concurs de infracțiuni, la caracterizarea juridică a faptelor este necesar să se țină cont de urmările pe care le-a avut fiecare faptă în parte, nefiind posibil ca încadrarea să se facă în raport cu suma prejudiciilor produse prin întreaga activitate infracțională a inculpatului” [71]. Așadar, pentru fiecare dintre infracțiunile care alcătuiesc concursul, urmările prejudiciabile urmează a fi stabilite în raport cu acea vinovăție (sub formă de imprudență) sub al cărei imperiu au fost generate.

Drept rezultat al analizei pe care am efectuat-o în cadrul acestui articol, formulăm următoarele **concluzii**:

1) în contextul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM, are importanță atât atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă, cât și atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile;

2) nu este cu puțință ca făptuitorul să manifeste intenție față de fapta prejudiciabilă sau urmările prejudiciabile prevăzute la art.329 CP RM;

3) atitudinea psihică a făptuitorului în raport cu urmările prejudiciabile nu poate fi considerat un criteriu suficient pentru a delimita infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM de cele prevăzute la art.327 CP RM;

4) nu se poate susține că, după abrogarea art.331 CP RM, incriminarea faptei de refuz de a îndeplini legea a continuat în art.329 CP RM;

5) nu este oportună indicarea în art.329 CP RM a formei de vinovăție manifestate față de urmările prejudiciabile;

6) nu este oportună comasarea într-un singur articol al legii penale a neglijenței în serviciu și a abuzului de putere sau a abuzului de serviciu;

7) infracțiunile, prevăzute la art.329 CP RM, nu pot fi infracțiuni prelungite. Însă ele pot fi infracțiuni continue;

8) concursul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM este posibil în cazul în care sunt întrunite următoarele două condiții: a) lipsa unui rezultat infracțional unic; b) concursul de vinovății sub formă de imprudență.

Referințe:

1. DONGOROZ, V. *Drept penal*. București: Soces & Co., 1939, p. 120.
2. ХУДЯКОВА, Н.Ю. *Сутність суб'єктивної сторони службової недбалості*. Disponibil: er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12566/1/Худякова%20Н.%20Ю.pdf
3. ТЫНЯНАЯ, М.А. *Уголовно-правовая характеристика халатности* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Томск, 2013, с. 11.
4. РЫЖАНКОВ, А.Ю. Незаконное привлечение к уголовной ответственности за служебную халатность как на-

рушение права человека на правосудие. В: *Конституционные права и свободы: проблемы интерпретации реализации в национальных правовых системах*. Т. 2. Новополюцк: ПГУ, 2016, с. 185-192.

5. Кримінальний кодекс України. Disponibil: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page12

6. Criminal Code of Georgia. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf>

7. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 914.

8. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu* (Legea nr.985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale.). Chișinău: Sarmis, 2009, p. 723.

9. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II, p. 915.

10. АБАКИРОВА, П.А., ВОРОНЦОВА, И.Н., ДУЙ-ШЕНБЕКОВА, Г.С. et al. *Настольная книга судьи. Часть II: Рассмотрение уголовных дел в суде первой инстанции*. Под общ. ред. А.А. ДАВЛЕТОВА, Ч.О. САТКЫНАЛИЕВОЙ, М.А. ДАВЛЕТБАЕВОЙ et al. Бишкек: USAID, IDLO, 2015, с. 370-371.

11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216

12. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II, p. 915.

13. ЦАРЕВ, Е.В. *Уголовное законодательство об ответственности за халатность: история, современность, перспективы развития* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2009, с. 20.

14. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216

15. КОЧЕРГА, В.А. *Халатность: содержательные, компаративистские, правоприменительные аспекты* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2017, с. 116.

16. НЕРСЕСЯН, В.А. *Ответственность за неосторожные преступления*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с. 87.

17. ЛУКАНИН, И.А. Дискуссионные вопросы оценки субъективной стороны халатности. В *Фэн-наука*, 2011, № 3, с. 18-21.

18. ПЛОТНИКОВ, А.И. *Объективное и субъективное в преступлении*. Под ред. А.И. ЧУЧАЕВА. Москва: Проспект, 2011, p. 132.

19. ХУДЯКОВА, Н.Ю. *Сутність суб'єктивної сторони службової недбалості*. Disponibil: er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12566/1/Худякова%20Н.%20Ю.pdf

20. КОЧЕРГА, В.А. *Халатность: содержательные, компаративистские, правоприменительные аспекты* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2017, с. 63.

21. ЦАРЕВ, Е.В. Халатность как служебно-экономическое преступление: сравнительно-правовой анализ норм российского и зарубежного уголовного законодательства. В: *Экономическая безопасность России*, 2009, № 1, с. 251-254.

22. Swedish Penal Code. Disponibil: www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf

23. Straffeloven. Disponibil: <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=181992>
24. Criminal Law of the People's Republic of China. Disponibil: www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crime-law/t209043.htm
25. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. Disponibil: cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527
26. *Monitorul Oficial al României*, 2016, nr.517.
27. ТЫНЯНЯЯ, М.А. *Уголовно-правовая характеристика халатности* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Томск, 2013, с. 9.
28. Sentința Judecătoriei sectorului Botanica, mun. Chișinău, din 29.09.2009. Dosarul nr.1-535/2009. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2
29. Decizia Colegiului penal lărgit din 02.07.2013. Dosarul nr.1ra-620/2013. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=423
30. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10.10.2013. Dosarul nr.1a-1337/2013. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2&page=1
31. Sentința Judecătoriei Râșcani din 28.12.2016. Dosarul nr.1-344/2016. Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2
32. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.06.2009. Dosarul nr.1ra-627/2009. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
33. АНИЦИЛОГОВА, В.Г. *Ответственность по советскому уголовному праву за преступную халатность* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 1954, с. 10.
34. БОРКОВ, В.Н. Основные признаки должностной халатности (ст. 293 УК РФ). В: *Вестник ОмГУ. Серия. Право*, 2014, № 1, с.185-189.
35. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II, p. 902.
36. ХУДЯКОВА, Н.Ю. *Сутність суб'єктивної сторони службової недбалості*. Disponibil: er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12566/1/Худякова%20Н.%20Ю..pdf
37. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p. 243.
38. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÂRGĂU, M. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub red. lui A. BARBĂNEAGRĂ. Chișinău: ARC, 2003, p. 67.
39. ЖАППАРОВА, А.С. *Ответственность за преступную халатность* / Автореферат дисс. ... канд.а юрид. наук. Алматы, 1993, с. 4.
40. *Monitorul Oficial al României*, 1936, nr.65.
41. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
42. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÂRGĂU, M. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*, p. 628.
43. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 497.
44. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol. 2. Chișinău: Cartier, 2005, p. 639.
45. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005, p. 534.
46. MITRACHE, C., STĂNOU, R., MOLNAR, I. et al. *Noul Cod penal comentat*. Sub red. lui G. ANTONIU. București: C. H. Beck, 2006, p. 35.
47. Кримінальний кодекс УРСР. Київ: Держполітвидав УРСР, 1950, p. 36-37.
48. Krimināllikums. Disponibil: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>
49. Codice Penale. Disponibil: www.ilcaso.it/codice-penale/indice-cp.php?id_cont=314-335bis
50. Уголовный кодекс Республики Армения. Disponibil: www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show
51. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Disponibil: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>
52. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. Disponibil: cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527
53. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. Disponibil: <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/codecs/>
54. Уголовный кодекс Туркменистана. Disponibil: <http://www.turkmenistan.gov.tm/ru/laws/?laws=01go>
55. PASCU, I., DOBRINOIU, V., HOTCA, M. A. et al. *Noul Cod penal comentat*. Vol. 2: partea specială. București: Universul Juridic, 2014, p. 550.
56. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22.06.2010. Dosarul nr.1ra-670/2010. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
57. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 23.05.2017. Dosarul nr.1ra-760/2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8823
58. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 18.12.2012. Dosarul nr.1ra-1183/2012. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
59. ХУДЯКОВА, Н.Ю. *Сутність суб'єктивної сторони службової недбалості*. Disponibil: er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12566/1/Худякова%20Н.%20ЮЮ.pdf
60. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.13.2012. Dosarul nr.1ra-224/2012. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
61. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 494.
62. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II, p. 912.
63. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu* (Legea nr.985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale.). Chișinău: Sarmis, 2009, p. 724.
64. ХУДЯКОВА, Н.Ю. Кримінально-правова характеристика службової недбалості за законодавством Росії. В: *Вісник університету «Україна»*, 2010, № 1, с. 128-131.
65. STOIAN, A.-I. *Infracțiunea continuată (prelungită) ca formă a unității legale de infracțiune* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012, p. 116-117.
66. STRAT, C. *Infracțiunea continuată săvârșită din culpă*. Disponibil: revistaprolege.ro/infracțiunea-continuata-savarsita-din-culpa/
67. DIACONESCU, Gh., DUVAC, C. *Tratat de drept penal: partea generală*. București, C. H. Beck, 2009, p. 426.
68. PASCU, I., DOBRINOIU, V., HOTCA, M. A. et al. *Noul Cod penal comentat*. Vol. 2, p. 550.
69. STOIAN, A.-I. *Infracțiunea continuată (prelungită) și infracțiunea continuă succesivă în dreptul penal*, p. 45-49.
70. Sentința Judecătoriei raionului Nisporeni din 14.03.2012. Dosarul nr.1-46/2012. Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2
71. DIACONESCU, Gh., DUVAC, C. *Tratat de drept penal: partea generală*, p. 423.

Prezentat la 20.08.2017

DE CE DILEMA UNORA – PERIOADA ȘCOLARIZĂRII OBLIGATORII – TREBUIA NEAPĂRAT SĂ FIE SOLUȚIONATĂ DE CĂTRE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ?

Mihai CORJ

Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

În acest articol, subsemnatul relevă faptul că, la adoptarea proiectului Codului educației al Republicii Moldova, a propus legiuitorului reglementarea legală corectă și judicioasă a sintagmei *învățământ general obligatoriu*. Autorul a insistat pe lângă autoritățile statului ca acestea să respecte întocmai prevederile art.35 alin. (1) și (7) din Constituție. Este regretabil faptul că propunerile judicioase ale noastre din 2014 au fost desconsiderate de către autorități, iar peste câțiva ani să constatăm că acestea sunt statuate în considerentele Curții Constituționale. Astăzi, reiterăm propunerile noastre din 2014 întru executarea Adresei Curții Constituționale PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017, astfel curmând aplicarea unor prevederi neconstituționale.

Cuvinte-cheie: *învățământ general obligatoriu; învățământ general; învățământ obligatoriu; obligativitatea frecvențării învățământului; școlarizare obligatorie; învățământ egal accesibil tuturor doar pe bază de merit.*

WHY THE DILEMMA OF SOME – THE COMPULSORY SCHOOLING PERIOD – HAD TO BE SETTLED BY THE CONSTITUTIONAL COURT?

In this article, the undersigned points out that, when adopting the draft Education Code of the Republic of Moldova, he proposed to the legislator the correct and judicious legal regulation of the *compulsory general education term*. The author insisted with the state authorities that they fully observe the provisions of art.35 par. (1) and (7) of the Constitution. It is regrettable that our judicious proposals in 2014 have been disregarded by the authorities, and over the years we have to note that they are stated in the Constitutional Court's considerations. Today, we reiterate our 2014 proposals for the enforcement of the Constitutional Court's Address PCC-01 / 162a-7 of February 16, 2017, thus curtailing the application of unconstitutional provisions.

Keywords: *compulsory general education; general education; compulsory education; compulsory schooling; education equally accessible to all on merit basis.*

Educația este cea mai puternică armă pe care voi o puteți folosi pentru a schimba lumea.

Nelson MANDELA

Introducere. Întrucât propunerile legislative înaintate de către cetățeni privind amendarea unor prevederi din Codul educației pot fi materializate doar de către subiecții abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă, precum deputatul în Parlament, Președintele Republicii Moldova și, respectiv, Guvernul, noi am expediat pe adresa acestora un proiect *de lege ferenda* prin care oferim asistență juridică pentru a remedia situația în Codul educației referitor la vârsta până la care elevii sunt obligați să frecventeze școala.

Reținem că dispozițiile art.13 alin. (1), (2), art.20 alin. (1) lit.d) și art.152 lit.c) din Codul educației al Republicii Moldova privind stabilirea învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani au fost și sunt contestate de către subsemnat, deoarece: 1) sunt neconstituționale (contrare statuărilor art.35 alin. (1) și (7) din Constituție); 2) majorarea cu doi ani a perioadei studiilor obligatorii nu-i va motiva în niciun fel pe elevii care nu au studiat în decurs de nouă ani de zile să obțină cunoștințe noi; 3) începând cu vârsta de 16 ani, persoanele dobândesc capacitatea de muncă

și au libertatea să aibă un job/serviciu; 4) statul are obligația de a stabili învățământul general obligatoriu (clasele I – a IX-a), nu învățământul liceal, cel profesional sau superior, care este egal accesibil tuturor, pe bază de merit; 5) studiile în școlile profesionale trebuie să fie gratuite, iar absolvenții gimnaziilor urmează să fie înscriși la studiile respective, fără susținerea unor examene sau teste de admitere și 6) accesul la studiile liceale trebuie să fie pe bază de merit și doar atunci acestea vor avea valoare.

Inter alia, la adoptarea proiectului Codului educației al Republicii Moldova, subsemnatul a propus legiuitorului reglementarea legală corectă și judicioasă a sintagmei *învățământ general obligatoriu*. Autorul a insistat pe lângă autoritățile statului ca acestea să respecte întocmai prevederile art.35 alin. (1) și (7) din Constituție și să nu propună și să adopte reglementări, care de la bun început sunt neconstituționale. Este regretabil faptul că propunerile judicioase ale unui simplu cetățean sunt desconsiderate de către autorități, iar peste ani să constatăm că

totuși aceste recomandări logice ale subsemnatului sunt conforme normelor constituționale.

Astfel, peste ani, la examinarea sesizării nr.162a/2016, în §55 din HCC nr.7 din 16.02.2017 pentru controlul constituționalității art.41 alin. (4) din Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014, Curtea Constituțională a statuat: „adițional, Curtea constată reglementări confuze în Codul educației în partea ce ține de ciclurile învățământului obligatoriu, motiv pentru care va remite o Adresă Parlamentului în vederea înlăturării deficiențelor constatate”.

Așadar, Curtea Constituțională, atât în considerentele sale din §40, 47, 48 și 55 din HCC nr.7 din 16.02.2017, cât și la Adresa PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017, specifică faptul că, în conformitate cu prevederile articolului 35 din Constituție, învățământul general obligatoriu cuprinde învățământul primar și cel gimnazial, iar învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor numai pe bază de merit. În același timp, având în vedere prevederile art.35 alin. (1) și alin. (7) din Constituție, Curtea statuează că, prin învățământul general obligatoriu, constituanta legislativă a avut în vedere învățământul primar și cel gimnazial, căruia i-a acordat un regim juridic obligatoriu. Însă următoarele cicluri de învățământ (liceal, profesional și cel superior), așa cum rezultă din logica interpretării art.35 din Constituție, este accesibil tuturor doar pe bază de merit.

Reținem că subsemnatul a atenționat autoritățile, prin scrisorile expediate acestora, asupra faptului că în proiectul Codului educației al Republicii Moldova se insistă eronat asupra promovării tezei obligativității învățământului general până la vârsta de 18 ani.

Metode și materiale aplicate. În vederea elaborării prezentului studiu, ne-am bazat pe următoarele metode de cercetare științifică: istorică, logico-formală, documentare științifică, analiza conținutului, sinteză și deducție. În acest context, reținem că în calitate de surse bibliografice și materiale aplicate au servit: Constituția RM, Codul educației al RM, hotărârile, deciziile și avizele Curții Constituționale. De asemenea, au fost cercetate și utilizate materialele subsemnatului: *Oare când proiectul Codului educației va deveni act normativ? Va fi apt Parlamentul de legislatura a XIX-a să adopte Codul educației până la finele mandatului? Propuneri privind îmbunătățirea proiectului Codului educației (versiunea a III-a a proiectului); Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului etc.*

Scopul studiului. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține

de obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani. Astfel, subsemnatul lansează o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o certitudine în societate, atât pentru elevi, părinți, cât și pentru profesori și 2) ar duce la executarea Hotărârii Curții Constituționale nr.7 din 16.02.2017 și a Adresei PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017.

Rezultate obținute și discuții. Subsemnatul, de fiecare dată, a încercat să contribuie la îmbunătățirea cadrului legislativ, inclusiv în domeniul educației, recomandând un set de propuneri legislative, inițial privind îmbunătățirea proiectului Codului învățământului, ulterior a proiectului Codului educației, iar mai apoi, în 2014, cu propuneri pentru a treia versiune a proiectului Codului educației. Mai mult decât atât, am recomandat adoptarea unui act legislativ, care ar conține toate sau majoritatea reglementărilor din domeniul educației și științei. Astfel, ca să nu mai avem câteva legi ce reglementează aceleași relații sociale prin raporturi juridice, este necesară și oportună adoptarea unui act legislativ sistematizat, bine structurat și încheșat, care ar legifera plenar domeniul educației și al cercetării, ce insistă să se constituie ca ramură distinctă a dreptului științei și educației. Suplimentar, remarcăm faptul că, printre specialitățile științifice incluse în Nomenclatorul specialităților științifice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.199 din 13 martie 2013, sub cifra/codul/la poziția 552.06 se regăsește și Dreptul științei, educației și culturii [12]. De asemenea, reiterăm că în setul propunerilor formulate la varianta *proiectului Codului educației*, observând lipsa de corelare a prevederilor inserate în acest proiect cu cele statuate în *Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova*, am inclus și această propunere ca variantă de consens între Ministerul Educației și Academia de Științe a Moldovei, care sugera comasarea acestor două proiecte (proiectul Codului educației și al Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova) și, astfel, unificându-le, să adoptăm un singur act legislativ – *Codul educației și științei al Republicii Moldova* [11].

În temeiul prevederilor expres statuate de către legiuitor în art.52 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova [1] și, respectiv, în art.6 din Legea nr.190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare [10], în 2014, am expediat autorităților publice și subiecților indicați în art.73 din Constituție un set de propuneri privind amendarea legislației cu referire în mod special la cele privind proiectul Codului educației (ultima variantă).

Reținem că la definitivarea proiectului anterior nominalizat (proiectul Codului educației) s-a ținut cont de numeroasele propuneri formulate de subsemnat.

Inter alia, la adoptarea proiectului Codului educației al Republicii Moldova, subsemnatul a propus legiuitorului reglementarea legală corectă și judicioasă a sintagmei „învățământ general obligatoriu”. Autorul a insistat pe lângă autoritățile statului ca acestea să respecte întocmai prevederile art.35 alin. (1) și (7) din Constituție și să nu propună și să adopte reglementări, care de la bun început sunt neconstituționale. Este regretabil faptul că propunerile judicioase ale unui simplu cetățean sunt desconsiderate de către autorități, iar peste ani să constatăm că totuși recomandările logice ale subsemnatului sunt conforme normelor constituționale.

Așadar, peste ani, la examinarea sesizării nr.162a/2016, în §55 din HCC nr.7 din 16.02.2017 pentru controlul constituționalității art.41 alin. (4) Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014, Curtea Constituțională a statuat că, „adițional, Curtea constată reglementări confuze în Codul educației în partea ce ține de ciclurile învățământului obligatoriu, motiv pentru care va remite o Adresă Parlamentului în vederea înlăturării deficiențelor constatate”.

Prin urmare, Curtea Constituțională, prin Adresa PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017, comunică Parlamentului RM următoarele: „Prin Hotărârea nr.7 din 16 februarie 2017, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 41 alin. (4) din Codul educației nr.152 din 17 iulie 2014, în partea în care vizează asigurarea elevilor claselor V-IX cu manuale școlare conform schemei de închiriere aprobate de Ministerul Educației.

În procesul de examinare a sesizării, Curtea a constatat reglementări confuze și incoerente în Codul educației în partea ce ține de ciclurile *învățământului obligatoriu*.

În acest sens, Curtea menționează că, în conformitate cu prevederile articolului 35 din Constituție, învățământul general obligatoriu cuprinde învățământul primar și gimnazial, iar învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor numai pe bază de merit.

În același timp, Curtea observă că dispozițiile articolului 13 alin. (1) din Codul educației stabilesc că învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar, iar articolul 20 prevede că învățământul general cuprinde educația timpurie, învățământul primar (clasele I-IV), învățământul gimnazial (clasele V-IX) și învățământul liceal (clasele X-XII (XIII)).

Prin urmare, având în vedere neconcordanțele existente, Curtea subliniază necesitatea operării modificărilor de rigoare în Codul educației în vederea aducerii în conformitate cu prevederile constituționale.

Adițional obiectului examinat, Curtea Constituțională consideră necesar a atrage atenția Parlamentului asupra incoerenței dispozițiilor art.13 alin. (2) din Codul educației, care vizează obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani, în raport cu durata învățământului general obligatoriu.

În conformitate cu prevederile articolului 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, Curtea solicită Parlamentului să examineze prezenta Adresă și să-i fie comunicate rezultatele examinării acesteia în termenele prevăzute de lege”.

Așadar, Curtea Constituțională, atât în considerentele sale din § 40, 47, 48 și 55 din HCC nr.7 din 16.02.2017, cât și la Adresa PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017, specifică faptul că, în conformitate cu prevederile articolului 35 din Constituție, învățământul general obligatoriu cuprinde învățământul primar și cel gimnazial, iar învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor numai pe bază de merit. În același timp, având în vedere prevederile articolului 35 alin. (1) și alin. (7) din Constituție, Curtea statuează că, prin învățământul general obligatoriu, constituanta legislativă a avut în vedere învățământul primar și cel gimnazial, căruia i-a acordat un regim juridic obligatoriu. Însă următoarele cicluri de învățământ (liceal, profesional și cel superior), așa cum rezultă din logica interpretării art.35 din Constituție, este accesibil tuturor doar pe bază de merit.

Reținem că subsemnatul, Mihai Corj, a atenționat autoritățile, prin scrisorile expediate acestora, asupra faptului că la proiectul Codului educației al Republicii Moldova se insistă eronat asupra promovării tezei obligativității învățământului general până la vârsta de 18 ani.

Anterior, autorul avertiza asupra faptului că stabilirea învățământului general obligatoriu până la vârsta de 18 ani este una neconstituțională.

Astfel, urmare a studiului elaborat, către autoritățile publice am expediat o scrisoare deschisă care conținea recomandarea de a ajusta prevederile proiectului Codului educației la normele constituționale. Trebuie să remarcăm faptul că această scrisoare a fost plasată pe site-ul www.curaj.net [19] și publicată în săptămânalul *Făclia* [14]. Mai mult, textul proiectului Codului educației, propus de către subsemnat, poate fi consultat și în *Revista Națională de Drept* [15] și în revista *Legea și viața* [13].

Ulterior, la propunerile expediate autorităților publice, am primit și unele răspunsuri pe care le expunem atenției dvs.

CANCELARIA DE STAT
A REPUBLICII MOLDOVA
SECȚIA PETIȚII ȘI AUDIENȚĂ

ГОСУДАРСТВЕННАЯ КАНЦЕЛЕРИЯ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА
ОТДЕЛ ПЕТИЦИЙ И АУДИЕНЦИИ

MD-2033, Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale, 1, MD-2033, Кишинев, Площадь Марий Адуерий Национале, 1
tel./телеф. 250-383

Nr. 08-251/14
6 februarie 2014

Corj Mihai

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Площадь Марий Адуерий Национале, 1
MD-2033 Кишинев
Республика Молдова
тел. 23-33-48, факс: 23-35-15
www.edu.md

Площадь Марий Адуерий Национале, nr. 1
MD-2033 Chișinău
Republica Moldova
tel. 23-33-48, fax: 23-35-15
www.edu.md

19.02.14 nr. 06/4-03-21

Ref.: nr. 06/4-03-21 din 12.02.2014

În temeiul art. 7 și 9 din Legea cu privire la petiționare nr.190-XIII din 19.07.1994, petiția Dumneavoastră va fi examinată de către Ministerul Educației, care Vă va informa despre rezultatele examinării.

Seful secției

E. Tăbăcaru

Elena Tăbăcaru

ex. Ala Cervonaia
tel. 250-402

Aparatul Președintelui Republicii Moldova
Secția petiții și audiență
DI Mihai Corj,

Ministerul Educației Vă informează că, aceeași petiție, cu același conținut, domnul Mihai Corj a expediat atât în adresa Președinției Republicii Moldova, cât și a Guvernului și a Ministerului Educației.

Prin scrisoarea nr. 07/16-02Gp din 13.02.2014, Ministerul Educației, răspunzând la demersul dlui M. Corj, l-a informat că propunerile dumnealui pe marginea proiectului Codului educației sunt examinate și luate în calcul în procesul de definitivare a proiectului prenotat (copia scrisorii respective se anexează).

APARATUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII MOLDOVA
АППАРАТ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Bd. Ștefan cel Mare nr.154, MD-2073, Chișinău Буль. Штефан чел Марс, 154, MD-2073, Кишинев.

12 02 2014

Nr. 06/4-03-21

Stimate Domnule Corj,

Petiția Dumneavoastră, în baza art. 7 și art. 9 din Legea cu privire la petiționare, a fost remisă spre examinare Ministerului Educației.

Cu stimă,

R. Camerzan
Rodica CAMERZAN,
Sef al Secției petiții și audiență

Domnului Mihai Corj,

Ministru,

Maia Sandu
Maia Sandu

acordă persoanei oportunitatea de a-și continua studiile la nivel superior, de aceea nu trebuie să impunem individul, contrar Declarației Universale a Drepturilor Omului și statuărilor constituționale, să-și urmeze studiile la liceu (ca ulterior, după doi ani de „osândă”, să urmeze o instituție de învățământ profesional). Acest nivel (învățământul profesional tehnic secundar) este accesibil tuturor; aici sunt admiși toți doritorii, aceștia urmând să-și aleagă o profesie/meserie după vocație. *Meseria e brătară de aur.*

Trebuie promovată egalitatea în drepturi, și nu egalitarismul, libertatea alegerii și efortul individului și responsabilitatea personală pentru acțiunile sau inacțiunile sale. Astfel, acordând persoanei libertatea de a alege (parcursul său profesional) de la o vârstă mai fragedă, vom educa o **generație tânără responsabilă**, și nu **una dependentă**, precum este cea de astăzi.

Prin prisma actelor internaționale, dreptul la învățatură este garantat de: art.2 din Protocolul adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [6]; art.28 din Convenția cu privire la drepturile copilului; art.13 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [5]; și art.26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Noi, părinții, profesorii, avem misiunea să-i îndrumăm, să le acordăm șansa și posibilitatea să-și aleagă și să-și creeze singuri propriul destin, conștientizând că doar prin muncă conștiincioasă, prin efort personal și pe bază de merit pot să-și organizeze viața. Acest concept trebuie să fie reflectat atât în Codul educației al Republicii Moldova, cât și în Curricula sistemului de învățământ [19].

Reținem că Codul educației al Republicii Moldova a fost adoptat la 17 iulie 2014 [9] de către Parlament în lectura a doua (finală) și promulgat de către Președintele Republicii Moldova la 3 octombrie 2014.

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Площадь Марий Адуерий Национале, nr. 1
MD-2033 Chișinău
Republica Moldova
tel. 23-33-48, fax: 23-35-15
www.edu.md

Площадь Марий Адуерий Национале, 1
MD-2033 Кишинев
Республика Молдова
тел. 23-33-48, факс: 23-35-15
www.edu.md

19.02.14 nr. 06/4-03-21

Ref.: nr. 08-251/14 din 06.02.2014

Domnul Mihai Corj,
doctor în drept, conferențiar universitar

Stimate dle Mihai Corj,

Ministerul Educației Vă mulțumește pentru poziția activă pe care V-ați asumat-o privind elaborarea unei legislații relevante în domeniul educației și Vă aduce la cunoștință că propunerile Dstră pe marginea proiectului Codului educației sunt examinate și luate în calcul în procesul de definitivare a proiectului prenotat.

Cu respect,

Maia Sandu

Maia Sandu, ministru

În urma celor relevate *supra*, reținem că dispozițiile art.13 alin. (1), (2), art.20 alin. (1) lit.d) și art.152 lit.c) din Codul educației al Republicii Moldova [9] privind stabilirea învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani au fost și sunt contestate de către subsemnat. Mai mult, Curtea Constituțională a stabilit faptul că există reglementări confuze în Codul educației în partea ce ține de ciclurile învățământului obligatoriu.

Carte cu de-a sila nu se face. Învățământul liceal

Referitor la conținutul propriu-zis al Codului educației al Republicii Moldova nr.152 din 17.07.2014, ne vom expune neapărat ulterior într-un studiu comparat distinct, în care vom analiza care din propunerile subsemnatului au fost acceptate și reflectate în prezentul Cod.

Întrucât propunerile legislative înaintate de către noi relativ la amendarea unor prevederi din proiectul Codului educației pot fi materializate doar de către subiecții abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă, precum deputatul în Parlament, Președintele Republicii Moldova și, respectiv, Guvernul, noi am expediat pe adresa lor o scrisoare deschisă prin care am oferit asistență juridică pentru a definitiva proiectul respectiv al Codului educației. De altfel, am insistat asupra necesității includerii în proiectul Codului educației doar a unor prevederi conforme cu normele constituționale, însă, cu regret, nu au fost luate în considerare propunerile judicioase ale subsemnatului și astfel au fost necesari trei ani de zile ca ulterior Curtea Constituțională să remită o Adresă Parlamentului pentru a remedia situația.

Inter alia, subsemnatul a propus, în 2014, subiecților abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă, expunerea art.13 din proiectul Codului educației al Republicii Moldova în următoarea redacție [13, 14]:

„Articolul 13. Învățământul obligatoriu

(1) Învățământul obligatoriu în Republica Moldova începe cu grupa pregătitoare din treapta preșcolară și se finalizează cu învățământul gimnazial.

(2) Obligatorietatea persoanelor de a frecventa învățământul general încetează la vârsta de 16 ani.

(3) Responsabilitatea de a asigura frecventarea de către copii a programelor de învățământ obligatoriu se pune în sarcina părinților sau a persoanelor care, prin lege, exercită funcțiile acestora și a autorităților administrației publice locale de nivelurile întâi și al doilea.

(4) Organele centrale de specialitate responsabile aprobă și monitorizează respectarea regulamentelor ce au drept scop frecventarea programelor educaționale de către persoanele de vârsta învățământului obligatoriu”.

Notă explicativă la art. 13 din proiect. Persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. De la 16 ani, persoana are tot dreptul să se încadreze în câmpul muncii. Deci majorând vârsta de școlarizare obligatorie cu doi ani, noi nu motivăm persoana să învețe, ci îi garantăm trândăvia (cu referire la cei care nu doresc și nici nu pot să acceadă la o treaptă ierarhică superioară de studii) în decurs de doi ani, din contul banului public și „pe spatele” părinților. În cazul în care copilul care a împlinit vârsta de 16 ani nu dorește să-și continue studiile, nicio lege nu ar trebui să-l impună să frecventeze instituția de învățământ (contrar propriei sale dorințe și a părinților săi după absolvirea gimnaziului). Nici BAC-ul nu trebuie divinizat. De ce să obligăm copiii să facă liceul? Accesul la studiile liceale trebuie să fie pe bază de merit și doar atunci acestea (studiile liceale) vor începe să aibă valoare. De asemenea, persoana nu trebuie să urmeze din obligație o instituție vocațional-tehnică secundară, deoarece, în acest caz, eficiența lor se reduce la zero. După 16 ani împliniți și treapta a II-a finalizată (gimnaziu), fiind contingentul cel mai puțin instruit la

etapa gimnazială, tânărul se poate angaja în calitate de ucenic sau poate să-și ajute părinții în gospodărie, iar după un an-doi de o astfel de practică și experiență reală personală, el va alege mai reușit ce curs să urmeze. Alegerea trebuie să-i aparțină individului, întrucât, odată ce el nu a învățat pe parcursul a nouă ani de zile, la ce bun să-l mai ții încă 2-3 ani? De ce totul se învârtă în jurul celor care nu învață? Statul are obligația de a instrui în mod obligatoriu persoana prin învățământul general obligatoriu, și nu prin învățământul liceal, profesional sau cel superior. Deci dreptul la învățătură nu trebuie transformat în obligație/îndatorire. De asemenea, reitărăm că la articolul 6 lit.h) din proiectul Codului educației, printre principiile fundamentale ale educației, este expres statuat și principiul centrării pe cel care învață. Astfel, statul nu trebuie să-și asume mai multe obligații decât doar acelea pe care își poate permite să le onoreze cu succes. Trebuie să deșteptăm conștiința civică și responsabilitatea elevului pentru actul de studii începând cu I nivel de instruire, astfel îi acordăm noi oportunități încât, la finele etapei a II-a (gimnaziu), el să fie apt pentru a face de sine stătător alegerea corectă.

Totodată, anticipând unele alegeri precum că acestora li se garantează o specialitate etc., ne permitem să afirmăm că acestea sunt vorbe goale, deoarece, în cazul în care, exceptând principiul constituțional și universal al meritocrației (art.26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului), persoana, fără merite (posibilități, capacități și aptitudini etc.), în mod obligatoriu va fi înscrisă la liceu ca la finele studiilor acestea să i se elibereze un certificat de studii liceale, fără BAC-ul susținut, fără a îmbrățișa vreo meserie, având numai o pregătire teoretică generală. Astfel, dacă persoana la vârsta de 18 ani împliniți nu-și retrage documentele, ea continuă finalizarea treptei a III-a (liceu), fără a obține dreptul de a se instrui la nivelurile superioare, ba mai mult, nu se alege cu nicio profesie. Dacă elevul vrea să urmeze o școală vocațional/tehnică/profesională, de ce să nu o facă imediat după absolvirea gimnaziului?

Cât privește instruirea în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, acesta, fiind un drept constituțional (art.35 alin. (1) și (7) din Constituție) garantat, inclusiv de CEDO, nu poate fi transformat în obligație-îndatorire, de aceea dreptul dat urmează să fie și pe viitor unul constituțional pentru persoana care a absolvit gimnaziul, iar impunerea tuturor, fără vreo selecție efectivă, să studieze la liceu ne-a dus la dezastru! Obligarea instruirii vocațional-tehnice, de asemenea, poate fi una dezastruoasă: dacă elevul nu va învăța din plăcere, ci din obligație, efectul va fi invers celui scontat. Pentru a soluționa aceste probleme, am propus completarea art.68 cu un nou alineat, (7), cu următorul conținut: „Formarea profesională inițială a absolventului de nivelul II (gimnaziu) în instituțiile vocațional-tehnice secundare este una gratuită și prioritară. Absolvenții de nivelul II (gimnaziu) se înscriu la studii fără susținerea unor examene sau teste de admitere la studii”.

Totodată, în temeiul art.35 alin. (1), (7) din Constituție, învățământul general obligatoriu nu include învățământul liceal și pe cel profesional (învățământul

secundar vocațional-tehnic). Astfel, alin. (1) și (2) ale art.13 în redacția expusă de Ministerul Educației sunt neconstituționale. O normă constituțională poate fi dezvoltată într-un act legislativ, însă în strictă conformitate cu prevederile normei constituționale. Odată ce legiuitorul constituant a statuat expres distincția dintre învățământul general obligatoriu, învățământul liceal, cel profesional (vocațional-tehnic) și învățământul superior, astfel de propuneri în proiectul actului legislativ sunt neavenite, întrucât sunt contrare spiritului și literei normei constituționale. În plus, legiuitorul constituant a stipulat expres la art.35 alin. (7) din Constituție că învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit, iar în proiect se insistă eronat asupra promovării unei idei neconstituționale precum ar fi „învățământul obligatoriu ... finalizează cu învățământul liceal sau învățământul secundar vocațional-tehnic”. Deci, în cazul în care norma constituțională fixează expres că învățământul atât liceal, cât și cel vocațional-tehnic este egal accesibil tuturor, pe bază de merit, statul nu poate impune persoana după absolvirea gimnaziului să urmeze doi ani de zile obligatoriu liceul sau o instituție vocațional-tehnică-profesională. Actul legislativ trebuie să corespundă dispozițiilor constituționale și să fie în concordanță cu cadrul juridic existent, cu sistemul de codificare și unificare a legislației.

Așadar, prin redacția ministerului, este violat dreptul la învățătură. Un drept fundamental nu poate fi transformat într-o obligație, precum eronat insistă Ministerul Educației în proiectul propus spre dezbateri publice.

Statul nu trebuie să impună persoana dacă ea poate decide, împreună cu părinții, ce parcurs al vieții să urmeze. Excesul de reglementări restricționare nu aduce nimic bun nici pentru individ și nici pentru societate și

stat. Așadar, să motivăm elevul să ia de sine stătător o decizie responsabilă pentru a-și făuri viitorul.

În temeiul art.35 din Constituție, art.26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, statul asigură și garantează pentru fiecare persoană învățământul general obligatoriu pentru următoarele niveluri de instruire: educația antepreșcolară, învățământul preșcolar, primar și gimnazial. Învățământul liceal este unul opțional și trebuie să fie accesibil tuturor pe baza deplinei egalități în funcție de merit. Învățământul general este constituit din învățământul general obligatoriu (educație antepreșcolară, învățământ preșcolar, primar, gimnazial) și învățământul general opțional (învățământ liceal)” [16, p.128-130].

Totodată, la art.152, lit.b), (*actualmente lit.c*) – *n.a.*), se exclude ca fiind prezumată de la început neconstituțională (vezi: argumentele invocate *supra* la art.13 din proiect) [16, p.136].

Așadar, urmare a celor relevate *supra* și a faptului că, în temeiul articolului 28¹ al Legii nr.317-XIII din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională întru executarea actelor Curții Constituționale, Guvernul are obligația, în termen de cel mult trei luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale (HCC nr.7 din 16.02.2017 și Adresa PCC-01/162a-7 din 16 februarie 2017, publicate în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.201-213 din 23.06.2017, art.71), să prezinte Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale, iar proiectul de lege respectiv urmează să fie examinat de Parlament în mod prioritar, propunem înaintarea și adoptarea proiectului de *lege ferenda* expus *infra*.

Proiect

LEGE

pentru modificarea și completarea Codului educației al Republicii Moldova

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.1. – Codul educației al Republicii Moldova nr.152/2014 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.319 - 324, art.634), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. În cuprinsul integral al textului Codului educației al Republicii Moldova, sintagma „Ministerul Educației” se substituie cu „Ministerul Educației, Culturii și Cercetării”.

2. La art.3, noțiunea „ciclu de studiu” va avea următoarea semnificație: „*ciclu de studiu* – secvență de învățământ și de formare, în învățământul superior, cu durată stabilită, care se încheie cu evaluarea finală corespunzătoare, urmată de acordarea calificării profesionale și/sau a unui titlu, după caz, precum și cu eliberarea actului de studii corespunzător.”.

3. La Articolul 12, literele a), c) și d) se expun în redacție nouă:

„a) nivelul 0 – educația timpurie (antepreșcolară și preșcolară);

c) nivelul 2 – învățământul gimnazial;

d) nivelul 3:

– învățământul liceal;

– învățământul profesional tehnic secundar;”.

4. Articolul 13 se expune în următoarea redacție:

„Articolul 13. Învățământul obligatoriu

(1) Învățământul obligatoriu începe cu nivelul 1– învățământul primar și finalizează cu învățământul gimnazial.

(2) Obligatorietatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 16 ani.

(3) Responsabilitatea școlarizării obligatorii a copiilor cu vârsta de până la 16 ani revine părinților sau altor reprezentanți legali și autorităților administrației publice locale de nivelurile întâi și al doilea.

(4) Ministerul Educației, Culturii și Cercetării elaborează, aprobă și monitorizează respectarea regulamentelor de școlarizare obligatorie a copiilor de vârstă școlară.”.

5. La articolul 15 alin. (1), literele b), d) și e) vor avea următoarea redacție:

„b) instituție de educație preșcolară – grădiniță de copii, centru comunitar de educație timpurie;

d) instituție de învățământ general obligatoriu – gimnaziu;

e) instituție de învățământ secundar – liceu;”.

6. Denumirea titlului III va avea următorul cuprins:

„TITLUL III
EDUCAȚIE TIMPURIE ȘI ÎNVĂȚĂMÂNT/UL
GENERAL”.

7. Codul se completează cu articolul 19¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 19¹. Organizarea educației timpurii

Educația timpurie cuprinde:

– grupele antepreșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 0 până la 3 ani;

– grupele preșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 3 până la 6 (7) ani, inclusiv grupele pregătitoare.”

8. Articolul 20 va avea următorul cuprins:

„Articolul 20. Organizarea învățământului general

(1) Învățământul general este constituit din învățământul general obligatoriu și învățământul general opțional (învățământ liceal). Învățământul general obligatoriu cuprinde învățământul primar și gimnazial și asigură tuturor copiilor standardul educațional european, formarea aptitudinilor educaționale fundamentale, dezvoltarea priceperilor intelectuale, concepute drept nivel definitoriu în dezvoltarea personalității și deschiderea căilor spre învățământul liceal și învățământul profesional.

(2) Învățământul general cuprinde:

a) învățământul primar: clasele I – a IV-a;

b) învățământul gimnazial: clasele a V-a – a IX-a;

c) învățământul liceal: clasele a X-a – a XII-a (a XIII-a).

(3) Învățământul general include, de asemenea, învățământul special, învățământul extrașcolar, alternativele educaționale.

(4) Instituțiile de învățământ general poartă răspundere pentru respectarea drepturilor și pentru securitatea vieții și sănătății copiilor și elevilor în timpul aflării acestora în cadrul instituției.

(5) Instituțiile de învățământ general au următoarele atribuții:

a) asigură tuturor copiilor și elevilor educație de calitate, îngrijire și sprijin;

b) identifică copiii și elevii cu dificultăți de învățare și le acordă ajutorul și asistența individuală necesară în procesul de învățare;

c) asigură oportunități de dezvoltare personală co-

piilor și elevilor cu aptitudini deosebite în anumite domenii;

d) acordă asistența necesară copiilor și elevilor aflați în dificultate, în colaborare cu instituțiile de asistență socială;

e) asigură armonizarea componentei școlare a curriculumului cu cerințele, cu interesele și preferințele educaționale ale copiilor și elevilor.

(6) În învățământul general, instituțiile de învățământ pot organiza, în caz de necesitate, prestarea de servicii logopedice, de asistență psihopedagogică etc., în modul stabilit de Guvern.

(7) Activitatea instituțiilor de învățământ general este reglementată printr-un regulament-tip aprobat de Ministerul Educației, Culturii și Științei.

(8) Instituțiile de învățământ general sînt obligate să prezinte anual organului local de specialitate în domeniul învățământului un raport de activitate care se publică pe pagina web oficială a acestuia. Procedura de publicare a raportului este stabilită de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.”

9. La articolul 21, alineatul (1), sintagma „(educație antepreșcolară și învățământ preșcolar)” se substituie cu sintagma „(educație antepreșcolară și preșcolară)”.

10. În teza a doua a alineatului (1) art.22, sintagma „În clasele terminale a IX-a și a XII-a” se substituie cu sintagma „În clasele absolvente a IX-a și a XII-a”.

11. La articolul 23 alin. (2) lit.b), sintagma „învățământul preșcolar” se substituie cu sintagma „educația preșcolară”.

12. La articolul 25, în denumire/titlu și în cuprins/textul acestuia, sintagmele „învățământul preșcolar” și „învățământ preșcolar” se vor substitui cu sintagma „educație preșcolară” la cazul gramatical respectiv.

13. La art.41, alineatele (3) și (4) se expun în următoarea redacție/redacție nouă:

„(3) Elevii din învățământul primar și gimnazial sînt asigurați cu manuale școlare în mod gratuit.

(4) Elevii claselor a X-a – a XII-a sunt asigurați cu manuale școlare conform schemei de închiriere aprobată de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării”.

14. La articolul 152, litera c) se abrogă/se exclude.

Art.II. – Prezenta lege intră în vigoare la data publicării.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Nr... Chișinău, noiembrie 2017

Atenționăm că orice reformă structurală inițial urmează a fi bine gândită și apoi luată o decizie echilibrată și chibzuită. Nu trebuie să acționăm în așa fel, de parcă am fi niște roboți și astfel să executăm toate directivele/ordinele întocmai, în cazul când acestea sunt unele nejudicioase și inoportune.

Așadar, guvernanții totuși au ținut cont de unele aspecte relatate de către noi anterior. Astfel, ei au renunțat la campania nechibzuită de lichidare a școlilor primare din localități.

Soluția recomandată de noi, că **în fiecare localitate**

Andrian CANDU

trebuie să existe, cel puțin, o școală primară sau o grădiniță-școală și o bibliotecă, trebuie susținută și implementată. Investiția urmează a fi făcută, în primul rând, în educația primară, apoi, etapizat, în funcție de capacități și de posibilitățile financiare, în celelalte trepte ale sistemului educațional. De asemenea, trebuie să fie clar că treapta (nivelul) liceală nu este una strict necesară și obligatorie pentru toți absolvenții gimnaziului.

Statul are obligația de a asigura dreptul la învățătură în învățământul liceal, profesional și cel superior de stat și de a-l face egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

Astfel, statul are obligația de a asigura efectiv dreptul la învățatură la treptele educaționale: primară și gimnazială, iar copiii/elevii au obligația de a frecventa respectivele trepte educaționale. În ceea ce privește treptele superioare, începând cu cea liceală, acestea sunt accesibile tuturor, însă primordial este principiul meritocrației. Așadar, promovarea BAC-ului pentru toți este începutul înrădăcinării corupției în rândurile generației tinere. De asemenea, studiile de învățământ superior au devenit în Moldova o modă și nicidecum o necesitate pentru cei care au capacități.

Totodată, remarcăm faptul că învățământul profesional trebuie să devină o necesitate pentru fiecare tânăr/tânăra după absolvirea treptei gimnaziale. Un tânăr bine instruit în profesie conform vocației sale este o investiție foarte reușită atât pentru el, cât și pentru stat și societate. Trebuie să readucem în prim-plan și să educăm în societate dragostea pentru profesiile muncitorești-vocaționale, invocând și dictonul: *Meseria este brătară de aur*.

De altfel, orice profesie e frumoasă, dacă e pe plac aleasă. Deci e timpul să instruiem cadre pentru economia națională după necesitățile statului și să nu „producem/fabricăm” șomeri pe bandă rulantă sau brațe de muncă ieftine și școlite pentru alte state. Astfel, după instruirea obligatorie, trebuie să ținem cont nu numai de dorința persoanei, dar și de capacitatea acesteia de a accede și a finaliza una din treptele de instruire, unde deja urmează a fi venerat principiul meritocrației, și nu cel al egalitarismului. Fiecare persoană are vocația sa în viață, este născută să facă ceva anume. Este necesar ca fiecare să-și aleagă o profesie după capacități, după aptitudini și abilități, astfel să-și poată găsi locul său în viață, iar dictonul: *Omul potrivit, la locul potrivit să devină o normă a societății și nu o excepție*.

În final, sperăm că de această dată guvernării vor fi mai responsabili și vor accepta propunerile subsemnatului, care sunt întru executarea Hotărârii [4] și Adresei [7] Curții Constituționale.

Atragem atenția că Înalta Curte, în Hotărârea nr.27 din 29 septembrie 1998 [2], a statuat că: „[...] Dreptul la învățatură constituie unul dintre cele mai importante drepturi sociale ale omului. Acest drept creează premisele necesare pentru afirmarea pleneră a personalității și a demnității umane, precum și pentru dezvoltarea întregii societăți.”

Curtea Constituțională, în § 79 din HCC nr.26/2013, a stabilit: „[...] dreptul de acces la instituțiile de învățământ trebuie să ofere șanse egale oricărei persoane de a accede la diverse tipuri sau grade de învățământ pe bază de merit, iar orice limitare urmează a fi proporțională scopului urmărit” [3].

Prin urmare, după absolvirea gimnaziului, persoana își poate continua studiile, la orice vârstă, la diverse tipuri sau grade de învățământ (liceu, școală profesională etc.) pe bază de merit.

Mai mult decât atât, Curtea, în § 40 și 48 din HCC nr.7 din 16 februarie 2017, reține că „40. Potrivit articolului 35 alin. (1) din Constituție, dreptul la învățatură este asigurat prin: (1) **învățământul general obligatoriu**; (2) învățământul liceal și cel profesional, (3) învățământul

superior, precum și alte forme de instruire și de perfecționare. Totodată, articolul 35 alin. (7) din Constituție prevede că învățământul liceal, profesional și superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit. [...] 48. [...], având în vedere prevederile articolului 35 alin. (1) și alin. (7) din Constituție, Curtea statuează că, **prin învățământul general obligatoriu, constituanta legislativă a avut în vedere învățământul primar și gimnazial**, căruia i-a acordat un regim juridic obligatoriu. Însă următoarele cicluri de învățământ (liceal, profesional și cel superior), așa cum rezultă din logica interpretării art.35 din Constituție, este accesibil tuturor numai pe bază de merit”.

Suplimentar, relevăm faptul că, în § 19 din DCC nr.33/2017 [8], Curtea Constituțională a precizat: „[...] că obiectul sesizării este similar cu obiectul sesizării nr.162a/2016, asupra căruia instanța de contencios constituțional s-a pronunțat prin Hotărârea nr.7 din 17 februarie 2017 pentru controlul constituționalității articolului 41 alin. (4) din Codul educației, considerentele acestei hotărâri fiind valabile și urmează a fi aplicate mutatis mutandis și în prezenta cauză”, iar în §20 și în 21 a reiterat considerentele sale specificate în § 40 și, respectiv, în § 48 din Hotărârea nr.7 din 17 februarie 2017.

Prin urmare, argumentele subsemnatului fiind desconsiderate de către subiecții abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă și, mai cu seamă, de către responsabilul de proiectul Codului educației – Ministerul Educației, după cca trei ani au fost apreciate de către Curtea Constituțională, aceasta inserându-le în considerentele sale din HCC nr.7/2017, Adresa PCC-01/162a-7 din 16.02.2017 și DCC nr.33/2017.

Deci **prin învățământul general obligatoriu, constituanta legislativă a avut în vedere învățământul primar și gimnazial**, iar obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani, în raport cu durata învățământului general obligatoriu, nu este una judicioasă, deoarece școlarizarea devine obligatorie după împlinirea vârstei de 7 ani (În anumite condiții e posibilă înscrierea copilului în clasa I și la vârsta de 6 ani. *Pe viitor, considerăm oportună înscrierea copilului în clasa I-a, în mod obligatoriu, la vârsta de 6 ani, și astfel elevii vor finaliza învățământul general obligatoriu la vârsta de 15 ani*) și pentru finalizarea studiilor gimnaziale sunt necesari nouă ani. Astfel, copilul, cel târziu la vârsta de 16 ani, absolvă gimnaziul și deja este îndrituit să decidă, împreună cu părinții, cu profesorii, parcursul său de mai departe: liceu sau școală profesională etc.

În concluzie, este preferabil și recomandabil ca autoritățile să țină cont de cele relevate de subsemnat la timp. Astfel, dacă argumentele autorului, invocate în 2014 [13, p. 4-8; 15, p. 21-28; 17, p. 4-10], erau luate în considerare de către decidenți, nu era necesar ca după cca trei ani de zile Curtea Constituțională să constate faptul că obligativitatea frecventării învățământului general obligatoriu până la vârsta de 18 ani în raport cu durata învățământului general obligatoriu, este neconstituțională.

Reținem că dispozițiile art.13 alin. (1), (2), art.20

alin. (1) lit.d) și art.152 lit.c) ale Codului educației al Republicii Moldova privind stabilirea învățământului obligatoriu până la vârsta de 18 ani, au fost și sunt contestate de către subsemnat, deoarece: 1) sunt neconstituționale (contrare statuărilor art.35 alin. (1) și (7) din Constituție), 2) majorarea cu doi ani a perioadei studiilor obligatorii nu-i va motiva în niciun fel pe elevii care nu au studiat în decurs de nouă ani de zile să obțină cunoștințe noi, 3) începând cu vârsta de 16 ani, persoanele dobândesc capacitatea de muncă și au libertatea să aibă un job/serviciu, 4) statul are obligația de a stabili învățământul general obligatoriu (clasele I – a IX-a), nu învățământul liceal, cel profesional sau superior, care este egal accesibil tuturor, pe bază de merit, 5) studiile în școlile profesionale trebuie să fie gratuite, iar absolvenții gimnaziilor urmează să fie înscriși la studiile respective fără susținerea unor examene sau teste de admitere și 6) accesul la studiile liceale trebuie să fie pe bază de merit și doar atunci acestea vor avea valoare.

Statul are obligația de a asigura efectiv dreptul la învățatură la treptele educaționale: primară și gimnazială, iar copiii și elevii au obligația de a frecventa respectivele trepte educaționale. În ceea ce privește treptele superioare, începând cu cea liceală, acestea sunt accesibile tuturor, însă primordial este principiul meritocrației.

Prin urmare, este imposibil printr-o lege organică precum Codul educației al Republicii Moldova, contrar statuărilor normelor constituționale (art.35 alin. (1) și (7)), să impui obligativitatea școlarizării până la vârsta de 18 ani, în timp ce elevul absolvă gimnaziul la vârsta de 16 ani.

În definitiv, solicităm respectuos subiecților abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă să inițieze procedura de amendare a unor prevederi ale Codului Educației al Republicii Moldova (proiectul actului este expus supra, iar propunerea a fost expediată pe adresa acestora) și să ne comunice rezultatele examinării acestei propuneri de lege ferenda.

Referințe:

Acte oficiale

1. Constituția Republicii Moldova. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78 din 29.03.2016, art.140.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr.27 din 29.09.1998 cu privire la controlul constituționalității pct.5 alin.5 din Hotărârea Guvernului nr.243 din 3 martie 1998 cu privire la măsurile urgente de realizare a Legii bugetului pe anul 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.94-95 din 15.10.1998, art.37.
3. Hotărârea Curții Constituționale nr.26 din 19.09.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la limita de vârstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat (Sesizarea nr.25 a/2013). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.297-303 din 20.12.2013, art.49.
4. Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.02.2017 pentru controlul constituționalității articolului 41 alin. (4) din Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014 (asigurarea elevilor cu manuale școlare) (sesizarea nr.162a/2016). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.201-213 din 23.06.2017, art.71

5. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16 decembrie 1966, la New York. Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28 iulie 1990.

6. Protocolul adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997.

7. Adresa Curții Constituționale PCC-01/162a-7 din 16.02.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.201-213 din 23.06.2017, art.71.

8. Decizia Curții Constituționale nr.33 din 31.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.18a/2017 pentru controlul constituționalității articolului 41, alineatele (4) și (5) din Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014, a Hotărârii Parlamentului nr.1531-XIII din 25 februarie 1998 privind instituirea Fondului extrabugetar pentru manuale și a Hotărârii Guvernului nr.876 din 22 decembrie 2015 cu privire la asigurarea cu manuale a elevilor (asigurarea elevilor cu manuale școlare). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.253-264 din 21.07.2017, art.84.

9. Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.319-324 din 24.10.2014, art.634.

10. Legea nr.190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.6-8 din 24 ianuarie 2003, art.23.

11. Art.I din Legea nr.190 din 21 septembrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (De altfel, legea cu pricina (amendarea Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova), nu are cea mai reușită redacție.). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.364-370 din 20.10.2017, art.624.

12. Hotărârea Guvernului nr.199 din 13.03.2013 cu privire la aprobarea Nomenclatorului specialităților științifice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.60-63 din 22.03.2013, art.253.

Resurse doctrinare

13. CORJ, M. Oare când proiectul Codului educației va deveni act normativ? În: *Legea și viața*, nr.3, 2014, p. 4-8.

14. CORJ, M. Propuneri privind îmbunătățirea proiectului Codului educației (versiunea a III-a a proiectului). În: *Făclia*, nr.5-9, editate în perioada 7 februarie 2014–7 martie 2014.

15. CORJ, M. Propuneri privind îmbunătățirea proiectului Codului educației (versiunea a III-a a proiectului). În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.4, p. 21-28.

16. CORJ, M. *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr: Studii complexe privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului*. Chișinău: *Lex Scripta* (FEP „Tipografia Centrală”), 2015, p.136.

17. CORJ, M. Va fi apt Parlamentul de legislatura a XIX-a să adopte Codul educației până la finele mandatului? În: *Legea și viața*, 2014, nr.4, p. 4-10.

Resurse electronice/online

18. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>.

19. <http://www.curaj.net/?p=98756>.

20. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/3/01.pdf>.

21. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/4/01.pdf>.

22. <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectde-actelegislative/tabid/61/LegislativId/2367/language/ro-RO/Default.aspx>.

Prezentat la 28.09.2017

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A SERVICIULUI REABILITARE MEDICALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anișoara CIMIL

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

Protejarea și realizarea dreptului la ocrotirea sănătății trebuie să constituie un scop primordial al statului. În scopul ajustării la standardele europene și internaționale, s-a contribuit la elaborarea unei noi viziuni asupra stabilirii dizabilității în Republica Moldova, în concordanță cu modelul medico-social, bazat pe facilitarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și incluziunea lor în societate. OMS recomandă guvernelor naționale reformarea legislației și politicii în serviciile specifice dizabilității, pentru abordarea lacunelor și barierelor de divers ordin la elaborarea acțiunilor în scopul depășirii lor; adoptarea unor politici și livrarea de servicii, inclusiv reguli ce stau la baza acestor servicii pot facilita înlăturarea acestor bariere.

Cuvinte-cheie: legislație; dreptul la sănătate; servicii medicale; politică managerială; drepturile pacienților; dizabilitate; rehabilitare medicală.

LEGAL REGULATION OF THE MEDICAL REHABILITATION SERVICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The protection and realization of the right to health protection must be a primary purpose of the state. For the purpose of adjusting to European and international standards, a lot of progress was made in elaborating a new vision on the establishment of disability in the Republic of Moldova, in accordance with the medical-social model, based on the facilitation of the rights of persons with disabilities and their inclusion in the society. The OMS recommends national governments to reform legislation and policy regarding disability-specific services to approach the problem of gaps and barriers of different orders in developing actions in order to overcome them; policy-making and service delivery, including the rules underpinning these services, can help remove these unwanted barriers.

Keywords: legislation; health care; medical services; managerial policy; patient rights; disability; medical rehabilitation.

Sănătatea este un drept inalienabil al persoanelor, fiind o componentă de bază a dezvoltării sociale și economice. Conform directivelor de dezvoltare strategică a Sistemului de Sănătate Națională, promovarea sănătății fiind dezideratul principal, respectiv Politică Națională de Sănătate pentru 2007-2017, Strategii de Dezvoltare a Sistemului de Sănătate pentru 2008-2018, și, respectiv, Cadrul de Parteneriat ONU – Republica Moldova (2013-2017) monitorizează și evaluează sistemul sănătății prin competența Ministerului Sănătății și a oficialilor din sistemul sănătății, având ca scop sporirea calității vieții și reducerea discrepanțelor vizavi de sănătate în toate grupurile sociale.

Organizația Mondială a Sănătății (OMS) asigură continuu calitatea vieții indivizilor: recuperarea funcțională a pacienților cu afecțiunii locomotorii urmează a fi continuă până la epuizarea restantului funcțional, deoarece „calitatea vieții este la fel de importantă ca și durata ei”; aceste stări de mentalitate contemporană, ce caracterizează societățile civilizate, au lărgit conținutul conceptelor de boală, invaliditate sau handicap prin extinderea dimensiunilor psihologice și conotațiilor de ordin social.

Ratificarea „Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități” de Republica Moldova, prin Legea nr.169 din 09.07.2010

pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013) [1], impune o serie de măsuri pe care statul și le-a asumat, pentru a respecta și a garanta drepturile persoanelor cu dizabilități.

Pentru implementarea principiilor consacrate de actele internaționale și pentru realizarea obligațiilor inerente, Constituția Republicii Moldova stipulează, în art.36 alin.(1) că dreptul la ocrotirea sănătății este garantat. Conform prevederilor constituționale, autorității legislative i-a revenit sarcina de a reglementa prin lege organică asigurarea minimumului de asistență medicală gratuită, asigurările sociale, alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mintale, precum și structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei. Obligațiile care revin statului în domeniul garantării și asigurării dreptului la sănătate se realizează pe anumite principii și prin modalități diferite. Unul dintre aceste principii este conținut de alin. (2) art.36, conform căruia minimumul asigurării medicale oferit de stat este gratuit. Acest text constituțional conține anumite premise ale unui sistem mixt de asigurare medicală, deoarece stabilește că statul suportă o parte din cheltuielile de asistență medicală, iar în continuare, legea trebuie să stabilească cuantumul taxelor pentru servicii medicale și modul de plată a acestor taxe. Art. 36 alin. (3) prevede că structura

sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice. Conform Legii nr. 10-XVI din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice [2], această supraveghere cuprinde toate domeniile de viață și activitate a populației care pot influența negativ sănătatea omului, iar domeniile prioritare în supravegherea de stat a sănătății publice sunt: supravegherea, prevenirea și controlul bolilor transmissibile; supravegherea, prevenirea și controlul bolilor netransmisibile și cronice, generate prioritar de factori exogeni; promovarea sănătății, informarea și educația pentru sănătate; cercetările științifice și de inovare în domeniul sănătății publice; evaluarea determinantilor sociali ai sănătății; sănătatea în relație cu mediul ambiant; prevenirea leziunilor traumatiche; igiena, siguranța produselor alimentare și a altor produse etc.

Pe parcursul anilor 2010-2013, Ministerul Sănătății a evaluat, modificat și completat cadrul normativ din domeniul protecției sociale al persoanelor cu dizabilități, în vederea racordării la noua legislație privind incluziunea social [3] a persoanelor cu dizabilități. În conformitate cu prevederile Legii ocrotirii sănătății nr.411-XII din 28 martie 1995 [4], ținând cont de recomandările Comitetului de Experți ai OMS și a Uniunii Europene a Medicilor Specialiști în Reabilitare medicală (2006), precum și în contextul politicii Ministerului Sănătății în domeniul reabilitării medicale, au fost elaborate și aprobate *Ordinul Ministerului Sănătății nr.432 din 25 mai 2011 „Cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului Reabilitare Medicală și Medicină Fizică din Republica Moldova”*.

Conform prevederilor legale menționate, Reabilitarea Medicală și Medicina Fizică este o specialitate medicală independentă, preocupată de promovarea funcționării fizice și cognitive, a activităților (inclusiv comportamentul), a participării (inclusiv calitatea vieții) și modificarea factorilor personali și de mediu. Astfel, acest serviciu este responsabil de prevenirea, diagnosticarea, tratarea și managementul reabilitării persoanelor cu afecțiuni dizabilitante și comorbidități la toate vârstele. Scopul principal al Reabilitării Medicale și Medicinii Fizice este îmbunătățirea funcționării fizice și mentale, precum și a capacității de participare activă în cadrul societății a persoanelor cu dizabilități, ca urmare a bolilor sau traumatismelor, prin folosirea unor mecanisme fiziologice (precum reflexele, adaptabilitatea funcțională, neuroplasticitatea), inclusiv a pregătirii fizice și mentale.

Actele normative menționate *supra* au drept scop prevenirea și reducerea nivelului incapacității temporare și stabile de muncă, îmbunătățirea funcțiilor fiziologice și mentale a persoanelor cu dizabilități, precum și sporirea capacității de participare activă a acestora în cadrul societății, menținerea, maximal posibilă, a sănătății și calității vieții pacienților, prin aplicarea co-

ordonată și combinată a diverselor măsuri în domeniul medical, clinic, funcțional, psihologic, social și pedagogic.

Relațiile în domeniul asistenței medicale nu mai sunt supuse reglementării numai din partea standardelor etice, cele mai multe dintre ele sunt guvernate de reguli de drept. Sistemul de sănătate publică a încetat să mai fie un factor de monopol pe piața serviciilor medicale, precum și a tipurilor de ajutoare și servicii medicale plătite. Industria serviciilor medicale are nevoie de informații actualizate și fiabile, date esențiale despre pacient, pentru furnizarea de servicii medicale și pentru a crește calitatea acestora. Complexitatea și cantitatea acestor informații fac necesară adoptarea tehnologiei informației, condiție esențială pentru a crește calitatea serviciilor medicale și a spori eficiența.

În prezent, o astfel de acțiune efectivă de acordare de îngrijiri medicale este definită legal la nivel comunitar de art.3 lit. a) din Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European și a consiliului din 9 martie 2011: „*asistența medicală înseamnă acele servicii de sănătate care sunt furnizate de către cadrele medicale pentru evaluare, menținerea sau pentru refacerea stării de sănătate, inclusiv prescrierea, eliberarea și furnizarea de medicamente și dispozitive medicale*”.

Conform art.1 alin.(2) al *Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005* [5], „*prestatori de servicii de sănătate*” sunt instituții medico-sanitare și farmaceutice, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, medici și alți specialiști în domeniu, alte persoane fizice și juridice abilitate cu dreptul de a practica anumite genuri de activitate medicală și farmaceutic.

În calitate de prestator de servicii medicale poate apărea:

Unitatea medico-sanitară, adică acea întreprindere, instituție, organizație care are ca gen de activitate acordarea de asistență medicală, Capacitatea sa juridică apare din momentul înregistrării de stat a acesteia. Totodată, pentru a putea desfășura activitatea de acordare a asistenței medicale, unitatea medico-sanitară urmează a fi acreditată în conformitate cu *Legea privind evaluarea și acreditarea în sănătate nr.552 din 18.10.2001* [6], iar unitatea medico-sanitară privată urmează a fi suplimentar licențiată conform *Legii privind reglementarea prin licențierea activității de întreprinzător nr.451 din 30.07.2001* [7].

Conform prevederilor Legii nr.264 din 27.10.2005 „*cu privire la exercitarea profesiei de medic* [8]: *Orice act medical exercitat de către un medic se exercită exclusiv în interesul păstrării, restabilirii și fortificării sănătății individului și în interesul societății, prin aceasta profesiunea de medic are un caracter accentuat uman.*

În sensul Legii privind ocrotirea sănătății, *actul medical reprezintă* orice examinare, tratament,

cercetare clinică și asistență sau altă acțiune aplicată pacientului cu scop profilactic, diagnostic, curativ (de tratament), de reabilitare sau de cercetare biomedicală și executată de un medic sau alt lucrător medical. Astfel reabilitarea medicală reprezintă o acțiune componentă a actului medical, idee susținută și de prevederile art.55 al Legii nr.41 citate *supra* – „*Reabilitarea bolnavilor se efectuează în direcție medicală și socială*”.

Actul medical în sensul exteriorizării juridice în forma unui serviciu poate fi privit ca și asistență (prestație) medicală, prevăzută la art.21 al legii menționate.

Tipurile de asistență medicală sunt: asistența medicală urgentă prespitalicească; asistența medicală primară; asistența medicală specializată de ambulator, inclusiv stomatologică; asistența medicală spitalicească; servicii medicale de înaltă performanță; îngrijiri medicale la domiciliu. Cu toate că prestația de reabilitare medicală nu se regăsește expres în șirul categoriilor de asistență medicală, acest vid de reglementare este suplinit de prevederile art.23 al legii menționate, care vorbind despre necesitatea exprimării consimțământului pacientului la executarea prestației medicale, indică în șirul acestor prestații și cea recuperatorie în sensul de reabilitare – „*Consimțământul pacientului este necesar pentru orice prestație medicală propusă (profilactică, diagnostică, terapeutică, recuperatorie)*”.

Reabilitarea poate fi asigurată în mai multe tipuri de unități, de la centre de reabilitare specializate și departamente în spitale de acuți, până la ambulatorii și instituții comunitare. Reabilitarea în stadiul acut al bolii este importantă pentru utilizarea plasticității cât mai eficient și cât mai devreme posibil și pentru reducerea posibilității de apariție a complicațiilor. Pentru aceasta este nevoie nu numai de o echipă de profesioniști în reabilitare capabilă să consilieze toate secțiile dintr-un spital, inclusiv reanimarea, dar și paturi special destinate reabilitării, ambele în responsabilitatea unui specialist de reabilitare. Pacienții au nevoie, de asemenea, de reabilitare în unități special amenajate conduse de specialiști în reabilitarea medicală [9], iar persoanele cu dizabilități și afecțiuni permanente, adesea progresive, vor avea nevoie de astfel de unități în cadrul comunității pentru a asigura menținerea condiției lor fizice, a sănătății și a abilităților, precum și a promova independența acestora.

Trebuie de menționat că noțiunea de pacient include nu doar persoana bolnavă, dar și pe cea sănătoasă care are nevoie sau utilizează servicii de sănătate, astfel realizându-și dreptul la sănătate, un drept fundamental al omului. În acest context, dreptul la sănătate astăzi este analizat prin prisma abordărilor internaționale ale drepturilor pacientului, stipulate în Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa, autorizată de către Consultarea Europeană OMS asupra Drepturilor Pacienților, în 1994. Această Declarație reprezintă un set de principii pentru promovarea și implementarea

drepturilor pacienților în statele europene, membre ale OMS, și stipulează următoarele drepturi fundamentale ale pacientului:

- aplicarea drepturilor omului în îngrijirile de sănătate;
- dreptul la informare;
- dreptul de a consimți;
- dreptul la confidențialitate;
- dreptul la îngrijiri și tratament.

O descriere mai detaliată a drepturilor pacientului este oferită în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, elaborată în 2002 de „Rețeaua spiritului cetățenesc activ” și care este avizată și recunoscută de Comitetul Economic și Social European în anul 2005. Carta stipulează 14 drepturi, după cum urmează: dreptul la măsuri preventive; dreptul la accesibilitate; informare corectă; consimțământ informat; alegere liberă; respectul intimității și confidențialității; respect pentru timpul pacientului; respectarea standardelor de calitate; dreptul la siguranță; dreptul la inovație; evitarea suferinței și durerii care nu sunt justificate; dreptul la tratament personalizat; dreptul de a manifesta nemulțumirea; dreptul de a fi compensate prejudiciile.

Serviciul Reabilitare Medicală și Medicină Fizică are următoarele atribuții:

- 1) acordarea asistenței de reabilitare medicală ambulatorie prin subdiviziunile sale (cabinete, secții/centre de reabilitare medicală specializată sau poldisciplinară);
- 2) acordarea asistenței de reabilitare medicală în etapa spitalicească prin subdiviziunile sale specializate (secții/centre specializate de reabilitare medicală, cabinete de reabilitare medicală, paturi destinate reabilitării), poldisciplinare (secții/centre specializate de reabilitare medicală, cabinete de reabilitare medicală, paturi pentru reabilitare) și echipele multidisciplinare de reabilitare inclusive mobile;
- 3) acordarea asistenței de reabilitare medicală în etapa sanatorială și stațiuni balneoclimaterice;
- 4) acordarea asistenței de reabilitare medicală primară la indicația medicului reabilitolog din secția consultativă/centrul consultativ diagnostic sau Centrul Medicilor de Familie;
- 5) acordarea asistenței de reabilitare medicală profilactică, terapeutică și de recuperare;
- 6) accesul echitabil la asistența de reabilitare medicală a persoanelor cu disfuncționalități/dizabilități și handicap;
- 7) acordarea asistenței de reabilitare medicală populației, indiferent de rasă, cultură, religie și orientare sexuală;
- 8) acordarea asistenței de reabilitare medicală pentru susținerea independenței persoanelor cu dizabilități și autonomia acestora;
- 9) acordarea asistenței de reabilitare medicală pacienților în faza acută și postacută;

10) acordarea asistenței de reabilitare medicală conform etapei și evoluției bolii;

11) asigurarea continuității asistenței de reabilitare medicală;

12) asigurarea accesului echitabil la gama completă de servicii de reabilitare pentru toată populația din țară;

13) colaborarea dintre toate instituțiile medicale de reabilitare subordonate Ministerului Sănătății și instituțiilor similare departamentale, private, comunitare;

14) asigurarea dreptului pacientului la informație despre programul de reabilitare, inclusiv familiei, însoțitorului, îngrijitorului, cu respectarea cerințelor actelor normative în vigoare;

15) acordarea asistenței de reabilitare medicală pe termen scurt și lung până la obținerea rezultatului optim, caracteristic gradului de dizabilitate;

16) efectuarea măsurilor de management al reabilitării medicale persoanelor de vârste diferite cu afecțiuni acute/cronice, dizabilitante și comorbidități;

17) condițiile pentru activitate de reabilitare medicală a echipelor multidisciplinare și interdisciplinare;

18) acordarea asistenței de reabilitare medicală în scopul prevenirii complicațiilor la pacienții imobilizați în urma bolilor cronice și traumatismelor;

19) acordarea asistenței de reabilitare pentru micșorarea riscului de dependență a pacienților cu afecțiuni cronice și consecințe posttraumatice.

Atribuțiile Ministerului Sănătății în domeniul reabilitării medicale:

1. Elaborează și coordonează implementarea politicilor publice privind dezvoltarea sistemului de sănătate, adaptarea serviciilor de sănătate la noile necesități prin crearea unei infrastructuri corespunzătoare acestora, receptivă la nevoile reale ale utilizatorilor, la povara bolilor, precum și prin elaborarea și coordonarea politicilor publice privind reducerea inegalității populației la serviciile de sănătate necesare, prin îmbunătățirea nivelului și distribuției acestora.

2. Organizează analiza și evaluarea periodică a indicatorilor stării de sănătate a populației, a activității sistemului de sănătate și performanței instituțiilor medico-sanitare publice și asigură difuzarea informației ce ține de interesul public.

3. Promovează și realizează parteneriatul intersectorial pentru includerea rezultatelor analizei impactului asupra sănătății populației în politicile publice ale altor sectoare, conform recomandării Comisiei Europene „Sănătatea în toate politicile” (*Health in All Policies*), în vederea optimizării rezultatelor în domeniul sănătății.

4. Elaborează politici privind organizarea și reglementarea asistenței medicale integrate (asistența medicală primară, secundară/terțiară, **reabilitare**) și asigură sporirea rolului și autorității asistenței medicale primare în sistemul de sănătate, cu focusarea prioritară pe măsurile de prevenire a maladiilor.

5. Stabilește prioritățile, identifică serviciile medicale esențiale necesare populației, cu respectarea principiilor de asigurare echitabilă a necesităților adecvate ale populației, acordând o atenție prioritară grupurilor socialmente vulnerabile.

6. Elaborează și coordonează implementarea politicilor publice în domeniul supravegherii de stat a sănătății publice, la nivel național și local, colaborează cu reprezentanții autorităților administrației publice centrale și locale, ai societății civile, precum și cu mass-media, în scopul prevenirii îmbolnăvirilor, protecției și promovării sănătății.

7. Argumentează necesarul de resurse financiare pentru funcționarea sistemului de sănătate, folosind în acest scop statisticile oficiale, rapoartele și informația furnizată de Compania Națională de Asigurări în Medicină, rezultatele studiilor efectuate în domeniu în vederea fundamentării bugetului pentru sistemul de sănătate și a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală, precum și alte date și informații relevante.

8. Aprobă Lista maladiilor social-condiționate și a celor cu impact negativ asupra sănătății publice, a serviciilor medicale specifice, acordate unor categorii de bolnavi neasigurați, inclusiv urgențe medico-chirurgicale cu pericol vital.

9. Elaborează și aprobă anual, de comun acord cu Compania Națională de Asigurări în Medicină, normele metodologice de aplicare a Programului unic.

10. Adoptă măsuri în vederea optimizării procesului de achiziții publice ale medicamentelor, utilajului, consumabilelor și altor materiale de uz medical pentru necesitățile instituțiilor medico-sanitare publice.

11. Asigură calitatea serviciilor de sănătate și securitatea pacientului, evaluarea și acreditarea instituțiilor medico-sanitare și a întreprinderilor farmaceutice, aplică măsuri pentru îmbunătățirea calității serviciilor de sănătate acordate populației.

12. Asigură monitorizarea finanțelor în domeniul sănătății, colectând informația de la toți prestatorii de servicii medico-sanitare, indiferent de forma juridică de organizare, prin intermediul conturilor naționale în sănătate.

13. Asigură achiziționarea echipamentului medical și a mijloacelor de transport necesare instituțiilor medico-sanitare din sistemul sănătății.

Atribuțiile în domeniul reabilitării medicale a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină în calitate de organizație de stat autonomă, de nivel național, care dispune de personalitate juridică și desfășoară activități nonprofit în domeniul asigurării obligatorii de asistență medicală, fondată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.950 din 7 septembrie 2001, în scopul implementării Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585-XIII din 27 februarie 1998[10] constau în: organizarea, desfășurarea și dirijarea procesului de asigurare obligatorie de

asistență medicală, cu aplicarea procedeelelor și mecanismelor admisibile pentru formarea fondurilor financiare destinate acoperirii cheltuielilor de tratament și profilaxie a maladiilor și stărilor, incluse în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, controlul calității asistenței medicale acordate și implementarea cadrului normativ aferent asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

Problemele care generează încălcări alarmante ale dreptului la ocrotirea sănătății cu impact sever asupra accesului, calității și continuității serviciilor medicale sunt constatate cu preponderență în asigurarea echității în acoperirea cu fonduri din cadrul asigurărilor obligatorii de asistență medicală; în procedura de examinare a petițiilor și erorilor medicale; în desfășurarea procedurii de acreditare în sănătate și de atestare a medicilor și farmaciștilor; în respectarea de către lucrătorii medicali a dreptului la viața privată a pacienților; în eficiența sistemului existent de control și profilaxie a tuberculozei, în măsurile insuficiente de ocrotire a sănătății reproducerii și sănătății sexuale. Totodată, sistemul de sănătate este profund marcat de pericolul iminent al corupției, fenomen condiționat de sărăcie și lipsa unor instrumente eficiente de luptă cu corupția.

Potrivit datelor statistice ale Oficiului Avocatului Poporului [11], în anul 2015 instituția a fost sesizată prin 37 de cereri scrise ce au avut ca subiect probleme din domeniul ocrotirii sănătății, majoritatea însă s-au referit la problemele reale ale cetățenilor în raporturile cu instituțiile medico-sanitare.

Analiza petițiilor, primite referitor la asistența medicală oferită pe parcursul anului 2015, demonstrează încălcarea frecventă a următoarelor drepturi fundamentale ale pacienților: limitarea accesului la servicii medicale din cauza atitudinii iresponsabile a angajaților din domeniul sănătății; deficitul de personal competent în domeniul sănătății, în special în mediul rural; accesul redus la serviciile de urgență în localitățile rurale.

Nu sunt respectate standardele de calitate, asigurarea insuficientă a calității și siguranței serviciilor de asistență medicală; infrastructura depășită a instituțiilor medicale și starea sanitaro-igienică și tehnică nesatisfăcătoare a instituțiilor medicale; dotarea tehnico-materială insuficientă.

A fost constatată încălcarea dreptului la siguranță în contextul actului medical în unele instituții medicale, este utilizat echipamentul medical depășit, neconform, fără verificări metrologice și standardizare, care pune în pericol, în mod grav și ireversibil, viața sau sănătatea pacienților; încălcarea dreptului la alegere informată și a celui de a consimți cu privire la tratamentul și procedurile aplicate pacienților de către lucrătorii medicali; neoferirea de către personalul medical a informațiilor clare cu privire la starea sănătății și tratamentul admi-

nistrat, externarea din instituția medical, fără asigurarea însănoșirii depline. aplicare de tratamente, fără a li se solicita acordul informat, fără a li aduce la cunoștință informația despre reacțiile adverse și complicațiile posibile ale acestor tratamente. Ulterior, pacienții au avut de suferit în urma deciziei medicilor, fiindu-le încălcat grav dreptul la autonomie și, respectiv, la alegere.

Este vital necesar a dezvolta, în regim de urgență, mecanismele și procedurile legale prin care să fie satisfăcută cererea pacientului de a obține compensații în cazul când serviciile prestate necalitativ de către angajații instituției medicale au cauzat prejudicii pacienților. Dacă instituția medico-sanitară este responsabilă de calitatea serviciilor medicale, aceasta trebuie să aibă obligația să răspundă și la insatisfacția pacientului-beneficiar al unor servicii prestate.

Referințe:

1. Publicată la 12.10.2010 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.200-201, art.660.
2. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 67/183 din 03.04.2009.
3. *includiune socială* – ansamblu de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sportului, ocrotirii sănătății, informării și comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, precum și din alte domenii destinate integrării persoanelor cu dizabilități în societate.
4. Publicată la 22.06.1995 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 34, art.373.
5. Publicată la 30.12.2005 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 176-181, art.867.
6. Publicată la 20.12.2001 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 155-157, art.1234.
7. Publicată la 18.02.2005 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.26-28, art.9.
8. Publicată la 23.12.2005 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 172-175, art.839.
9. Activitatea de medic include:
  - a) acordarea de asistență medicală în caz de îmbolnăvire sau accidentare a pacientului, indiferent de sex, vârstă, apartenență națională și rasială, stare socială și materială, viziune politică și confesională, religie, limbă, opinie;
  - b) promovarea educației pentru sănătate;
  - c) organizarea de măsuri profilactice;
  - d) perfecționarea calităților profesionale și acumularea de experiență medicală.
10. Publicată la 30.04.1998 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.38-39, art. 280.
11. OFICIUL AVOCATULUI POPORULUI. Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2015.

Prezentat la 10.09.2017

JUSTIȚIA DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI SPAȚIUL EUROPEAN

Ana PALADE

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Republica Moldova a devenit membru al Consiliului Europei la 13 iulie 1995. Parlamentul RM a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului la 24 iulie 1997. Consiliul Europei se străduiește să asiste Republica Moldova în îndeplinirea standardelor Organizației cu privire la democrație, drepturile omului și statul de drept, printr-o serie de mecanisme care monitorizează progresul Republicii Moldova în aceste domenii. De asemenea, în domenii precum prevenirea torturii, lupta împotriva rasismului, garantarea drepturilor sociale și economice ale omului. Protecția minorităților, combaterea corupției, a spălării banilor. Concepția Consiliului Europei este îmbunătățirea eficienței și funcționării justiției în statele membre. Din acest motiv, reforma judiciară devine unul dintre eforturile majore pe care le întreprinde Guvernul Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Consiliul Europei; drepturile omului; democrație; supremația legii; Uniunea Europeană; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Convenția Europeană a Drepturilor Omului; europenizare.

THE JUDICIARY OF REPUBLIC OF MOLDOVA AND EUROPEAN LEGAL FRAMEWORK

Moldova became a member of the Council of Europe on 13 July 1995. The Parliament of the Republic of Moldova ratified the European Convention on Human Rights on 24 July 1997. The Council of Europe strives to assist the Republic of Moldova in meeting the Organisation's standards on democracy, human rights and the rule of law, through a range of mechanisms which monitor Republic of Moldova's progress in these areas. Also, in such areas as prevention of torture, fight against racism, guarantees social and economic human rights, protection of minorities, fight against corruption, fight against money laundering. The aim of the Council of Europe is the improvement of the efficiency and functioning of justice in the member States. Since that, judicial reform has been one of the major efforts undertaken by the Moldova's government.

Keywords: Council of Europe; human rights; democracy; rule of law; European Union; European Court of Human Rights; European Convention on Human Rights; europeanization.

Conceptul de „europenizare” a fost promovat încă de Victor Hugo în sec. XIX, care pe atunci declara că „*Va veni o zi în care voi, francezi, ruși, italieni, germani, voi toate națiunile continentului, fără să vă pierdeți calitățile distincte și glorioasa voastră individualitate, veți fonda o unitate superioară și veți construi fraternitatea europeană*”.

Dacă ne referim la R. Moldova, atunci la debutul anului 1992, aflată în mijlocul continentului bătrân, aceasta nu putea fi izolată de către celelalte state democratice, or cooperarea internațională era de interes vital pentru păstrarea societății umane și a civilizației.

Mai mult, după ieșirea din URSS, adică după o perioadă de singularizare, ca contraargumente la ororile regimului național-socialist și desconsiderarea drepturilor și valorilor democratice (cum ar fi: blocarea libertății individuale, libertății politice, a statului de drept, a progresului economic, social, cultural, științific, juridic și administrativ), Europa devenea din ce în ce mai atractivă, iar în acest sens Consiliul Europei a constituit prima țintă.

Astfel, primul pas a fost scrisoarea oficială a Parlamentului Republicii Moldova prin care s-a solicitat acordarea statutului de invitat special. Pe lângă chestiunile formale, pentru a fi membru al Consiliului Europei, R. Moldova urma să accepte principiul statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului, de asemenea, să colaboreze sincer și efectiv la realizarea scopurilor Consiliului. Într-un final, prin Hotărârea nr. 522-XIII din 12 iulie 1995, Parlamentul RM a ratificat Statutul Consiliului Europei, iar ceremonia oficială de aderare

a Republicii Moldova la Consiliul Europei a avut loc la 13 iulie 1995, zi când a fost semnată și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), care a intrat în vigoare la 12 septembrie 1997 [1].

Potrivit lui Thorbjørn Jagland, Secretarul General al Consiliului Europei, în discursul adresat Adunării Parlamentare a Consiliului Europei „Lumea se schimbă rapid și Europa se schimbă în același timp. Unele din aceste schimbări vin din exterior, unele sunt interne, dar toate au nevoie de reacția Consiliului Europei”.

Așadar, Consiliul Europei este o organizație inter-guvernamentală europeană ce reprezintă „decanul de vârstă” de pe continent, a fost creată la 5 mai 1949 cu reședința oficială la Strasbourg (Franța). Numără actualmente 47 de state membre.

Consiliul Europei și Uniunea Europeană sunt în relații de cooperare, având ca scop primar promovarea valorilor democratice, ale statului de drept și respectarea drepturilor și libertăților cetățeanului.

Obiectivele principale ale Consiliului Europei sunt: protecția drepturilor omului, democrației pluraliste și a statului de drept; asigurarea conștientizării și avansarea dezvoltării identității și diversității culturale ale Europei; identificarea soluțiilor pentru problemele cu care se confruntă societatea europeană: discriminarea minorităților, xenofobia, intoleranța, clonarea umană, terorismul, traficul de ființe umane, crima organizată și corupția, criminalitatea cibernetică, violența împotriva copiilor etc.; consolidarea stabilității democratice în Europa prin susținerea reformelor politice, legislative și constituționale [2].

În conformitate cu prevederile Avizului 188 (1995) al APCE din 27 iunie 1995 privind cererea de aderare

la Consiliul Europei, Republica Moldova și-a asumat un șir de obligațiuni și angajamente statutare, precum: semnarea Convenției Europene a Drepturilor Omului în momentul aderării sale; ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului și protocoalele 1, 2, 4, 7 și 11; semnarea și ratificarea Protocolului nr. 6 la CEDO cu privire la abolirea pedepsei cu moartea în timp de pace; recunoașterea, așteptând intrarea în vigoare a Protocolului 11, a dreptului de recurs individual pe lângă Comisia europeană și jurisdicția obligatorie a Curții Europene (art. 26-46 din Convenție); abținerea de a ratifica Convenția pentru Drepturile Omului a CSI înainte ca Consiliul Europei să fi clarificat implicările coexistenței acesteia cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în special în ceea ce privește mecanismul de control; în afară de aceasta, să nu ratifice această convenție a CSI, fără acordul prealabil al Consiliului Europei; semnarea și ratificarea Convenției Europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante; semnarea și ratificarea, într-un termen de un an de la ziua aderării, a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale; semnarea și ratificarea Cartei europene a autonomiei locale și studierea, în vederea ratificării lor, a Cartei sociale a Consiliului Europei și a Cartei europene a Limbilor regionale sau minoritare etc. [3].

Ca urmare, de-a lungul celor 17 ani după aderare, în cadrul cooperării multidimensionale pe axa Chișinău-Strasbourg, Moldova a beneficiat de un șir de proiecte de asistență din partea Consiliului Europei, inclusiv de Programele Comune ale Consiliului Europei și Comisiei Europene destinate Republicii Moldova, printre care evidențiem: Programul comun pentru susținerea reformelor democratice (2004-2006); două Programe Comune pentru 2006-2009 privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției și în domeniul combaterii corupției, spălării banilor și finanțării terorismului; Programul comun privind independența și eficacitatea justiției (2011-2012) [4].

Printre alte acte ce urmează a fi menționate cu impact direct asupra sistemului judecătoresc sunt: Avizul nr. 18 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) „Locul sistemului judiciar și relația acestuia cu celelalte puteri ale statului într-o democrație modernă”, Avizul nr. 1 (2001) referitor la standardele privind independența puterii judecătorești și inamovibilitatea judecătorilor; Avizul nr. 2 (2001) privind finanțarea și administrarea instanțelor cu referire la eficiența sistemului judiciar și la articolul 6 al Convenției privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului; Avizul nr. 3 asupra principiilor și regulilor privind imperatiile profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității; Avizul nr. 4 (2003) privind formarea inițială și continuă specifică judecătorilor la nivel național și european; Avizul nr. 5 referitor la regulile și practicile privind desemnările la Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Avizul nr. 6 (2004) asupra procesului echitabil într-un termen rezonabil și rolul judecătorilor în acest proces, luând în considerare mijloacele alternative de soluționare a disputelor; Opinia nr. 7 (2005) privind „justiția și societatea”; Opinia nr. 8 (2006) cu privire la „rolul judecătorilor în protecția domniei legii și a drepturilor omului în contextul terorismului”; Opinia nr. 9 (2006) privind rolul judecătorilor naționali în asigurarea unei aplicări efective a dreptului internațional

și european; Avizul nr. 10 (2007) referitor la Consiliul Justiției în serviciul societății; Avizul nr. 11 (2008) privind calitatea hotărârilor judecătorești; Avizul nr. 12 al CCJE și Avizul nr. 4 al CCPE privind relațiile dintre judecători și procurori; Opinia nr. 13 (2010) privind rolul judecătorilor în executarea hotărârilor judecătorești; Opinia nr. 14 (2011) „Justiția și Tehnologiile Informaticе (IT)”; Avizul nr. 15 (2012) privind specializarea judecătorilor; Avizul nr. 16 (2013) privind relațiile dintre judecători și avocați; Avizul nr. 17 (2014) asupra evaluării activității judecătorilor, calității justiției și respectării independenței sistemului judiciar.

Totuși, cel mai important eveniment după aderarea la Consiliul Europei a fost ratificarea de către Parlament la 12 septembrie 1997 a CEDO, instrument juridic ce are o importanță enormă pentru evoluția legislației naționale și armonizarea ei cu standardele europene, inclusiv în domeniul sistemului judiciar.

Dacă ne referim la specificul practicii judiciare degajate de curțile internaționale în materia dreptului internațional al drepturilor omului, atunci cea mai bogată și voluminoasă jurisprudență este proprie instanței de la Strasbourg. Mai bine de șaizeci de ani Înaltii magistrați ai Curții Europene a Drepturilor Omului creează repere fundamentale de respectare a drepturilor omului în spațiul paneuropean, statuând asupra cererilor individuale și interstatale, formulând reguli autonome de interpretare a noțiunilor convenționale [5].

Potrivit lui O. Balan și D. Sîrcu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, fiind o jurisdicție instituită prin CEDO, degajă o jurisprudență care reflectă nivelul respectării efective a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului consacrate prin acest tratat internațional, oferind astfel o imagine complexă în afara oricăror frontiere asupra standardelor internaționale, care reglementează conținutul drepturilor și libertăților fundamentale, prescriind obligații statelor în vederea protecției acestora. Jurisprudența CEDO constituie un *acquis* fundamental de referință pentru sistemele de drept interne ale statelor-părți la Convenția Europeană. Aceasta presupune că soluțiile finale date de Înalta Curte pe marginea spețelor cu rezolvarea cărora aceasta este sesizată de reclamanti, fie persoane private, fie state, sunt direct aplicabile în ordinele juridice naționale.

O trăsătură distinctă a CEDO este efectul juridic direct și nemijlocit al dispozițiilor sale în dreptul intern al R. Moldova.

Astfel, potrivit art. 1 CEDO din 1950 prevede că „Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al acestei convenții”.

Potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea în practica judiciară de către instanțe a drepturilor omului și libertăților fundamentale, nr. 17 din 19.06.2000, instanțele de judecată naționale la examinarea cauzelor urmează „să verifice dacă legea sau actul, care urmează a fi aplicat și care reglementează drepturi și libertăți garantate de CEDO, sunt compatibile cu prevederile acesteia, iar în caz de incompatibilitate instanța va aplica *direct* prevederile CEDO, menționând acest fapt în hotărârea sa”.

Convenția a fost primul tratat internațional multilateral elaborat în cadrul Consiliului Europei și ea rămâne pentru acesta din urmă instrumentul, prin excelență, al protecției drepturilor omului, care constituie

unul dintre obiectivele fundamentale ale organizației. După aproape șaiszeci de ani de la semnarea sa, ea este, după mai multe adaptări și câteva completări, cel mai elaborat model de protecție internațională a drepturilor omului [6].

În acest context, titlul I al Convenției, precum și Protocoloalele sale adiționale instituind noi drepturi și libertăți, constituie *dreptul material* protejat de Convenție. Aceste protocoale adiționale nu modifică textul inițial propriu-zis al Convenției din 1950, dar îl completează, însoțindu-l în anexe. Din dreptul material al Convenției fac parte Protocoloalele 1, 4, 6, 7, 12 și 13. Astfel dreptul material garantează și protejează dreptul la viață (art.2), interzicerea torturii (art.3), interzicerea sclaviei și muncii forțate (art.4), dreptul la libertate și securitate (art.5), dreptul la un proces echitabil (art.6), principiul *nulla poena sine lege* – nicio pedeapsă fără lege (art.7), dreptul la respectarea vieții private și familiale (art.8), libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art.9), libertatea de exprimare (art.10), libertatea de întrunire și de asociere (art.11), dreptul la căsătorie (art.12), dreptul la un recurs efectiv (art.13), interzicerea discriminării (art.14). Protocolul 1 prevede dreptul la proprietate (art.1), dreptul la instruire (art.2) și dreptul la alegeri libere (art.3). Protocolul 4 enunță interzicerea aplicării privațiunii de libertate pentru datorii (art.1), dreptul la libera circulație (art.2), interzicerea expulzării cetățenilor (art.3) și interzicerea expulzării colective (art.4). Protocolul 6 abolește pedeapsa capitală, însă îi păstrează autorizarea pentru timp de război (acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război). Protocolul 7 prevede garanțiile procedurale în caz de expulzare a cetățenilor străini (art.1), dreptul la un dublu nivel de jurisdicție în materie penală (art.2), dreptul la indemnizare în cazuri de erori judiciare (art.3), dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori (art.4) și egalitatea în drepturi dintre soți (art.5). Protocolul 12 prevede o clauză generală de nediscriminare și, în fine, Protocolul 13, prevede abolirea pedepsei capitale în orice circumstanțe [7].

Urmează să menționăm că aderarea R. Moldova la Consiliul Europei a influențat și dezvoltarea instituțiilor juridice, prin modelarea legislației naționale, asortarea cadrului intern cu cel internațional, și într-un final cauzarea literalmente a mii de rezultate pozitive pentru stat și justițiabili.

Semnificația CEDO și Consiliului Europei asupra domeniului juridic și politic al R. Moldova este incontestabilă. Mai mult, sistemul juridic a exercitat pe cale de consecință o influență decisivă asupra integrării politice a statului nostru în Europa, iar instanțele de judecată s-au dovedit a fi mecanisme eficiente de aplicare și de apărare a drepturilor. Or, reformarea și activitatea justiției sunt cei mai importanți indicatori care denotă în ce mod societatea lucrează.

Fără a ne limita la beneficiile aderării menționate mai sus, mai remarcăm că CEDO fiind unul din actele internaționale cu caracter obligatoriu este și cel mai important instrument care a determinat aducerea sistemului judiciar spre valorile și exigențele europene și care, după cum am văzut, s-a dovedit a fi un instrument multifuncțional.

La caz, cu titlu exemplificativ, urmează să amintim procesele răsunătoare care au fost urmărite de întreaga societate europeană și care au avut un impact major

asupra evoluției relațiilor interne și externe ale statului nostru, și anume, cazurile prin care s-au constatat încălcarea drepturilor fundamentale, cum ar fi cazul Mitropoliei Basarabiei și Iașcu.

Despre Curtea Europeană a Drepturilor Omului putem menționa că este o instanță a Consiliului Europei, responsabilă de asigurarea conformității acțiunilor celor 47 de state care au ratificat CEDO. Această Convenție, semnată la 4 noiembrie 1950 este în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. De la intrarea sa în vigoare în 1953, cincisprezece protocoale au fost adoptate, adăugând la textul original alte drepturi și libertăți recunoscute, cum ar fi interzicerea generală a discriminării (Protocolul 12) sau abolirea pedepsei cu moartea (Protocolul 13). Originalitatea CEDO este că aceasta garantează nu doar drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea de exprimare și respectul vieții private, dar și drepturi procedurale, inclusiv dreptul la un proces echitabil.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost instituită prin Convenție și înființată în anul 1959, având sediul la Strasbourg. Ea este formată din 47 de judecători (câte unul pentru fiecare stat membru).

Convenția Europeană a Drepturilor Omului este prima convenție a Consiliului Europei și piatra de temelie a tuturor activităților sale, de aceea ratificarea acesteia este o condiție esențială pentru aderarea la Consiliul Europei. Actualmente și Uniunea Europeană este pe cale să semneze Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care va crea un spațiu juridic european comun.

Așadar, Convenția protejează: dreptul la viață, la libertate și la siguranța persoanei; dreptul la respectarea vieții private și de familie; libertatea de exprimare; libertatea de gândire, de conștiință și de religie; dreptul de a vota și de a candida la alegeri; dreptul la un proces echitabil în cazurile civile și penale; dreptul la proprietate.

Convenția interzice: pedeapsa cu moartea; tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante; sclavia și munca forțată; detenția arbitrară și ilegală; discriminarea în exercitarea drepturilor recunoscute de Convenție; expulzarea sau returnarea de către un stat a propriilor cetățeni și expulzarea colectivă a străinilor.

Eficiența acestei Convenții a crescut în mod semnificativ prin crearea unui mecanism de supervizare internațională. Forța motrice a acestui mecanism o constituie sesizările și plângerile formulate de cetățeni. Aceste sesizări și plângeri oferă Curții Europene posibilitatea de a-și juca rolul de „supervizor internațional”. Sarcina Curții Europene este aceea de a asigura respectarea angajamentelor asumate de către statele semnatare ale Convenției (art.19). Cu toate acestea, acest fapt ilustrează că – în zilele noastre – în cadrul statelor membre ale Consiliului Europei, Convenția respectă dezideratele pentru care a fost creată, prin sprijinirea unui dialog public mai deschis și a unei utilizări mai obiective a prerogativelor publice. Pe lângă toate acestea, fără doar și poate, Convenția are un efect armonizator în ceea ce privește legislația și practicile publice din cadrul respectivelor state membre. Și acesta este unul dintre obiectivele Convenției, așa cum se arată și în preambul. După cum se poate observa, preambulul consideră că „menținerea și protejarea pe mai departe a drepturilor omului și a libertăților fundamentale” constituie un instrument de îndeplinire a unui obiectiv politic, adică a unei „mai bune unități în rândul membrilor Consiliului Europei” [8].

Aderarea la Convenție a determinat aderarea la o jurisprudență vastă și influențarea modului de gândire juridică și a exclus monocultura juridică sufocantă sovietică.

De asemenea, prin semnarea Convenției și acceptarea valorilor europene, R. Moldova a început calea europenizării.

Europenizarea trebuie să se încadreze în cele patru abordări impuse de acest concept. În primul rând, trebuie analizată europenizarea ca proces istoric, în al doilea rând, ca difuziune socială, în al treilea rând, ca proces de adaptare instituțională și, în ultimul rând, ca schimbare de elaborare și implementare a politicilor publice naționale [9].

În virtutea celor expuse, deși europenizarea vizează armonizarea tuturor instituțiilor și actelor normative cu cele ale Uniunii Europene, considerăm că primii pași spre europenizare justiției R. Moldova au fost făcuți.

Or, relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au dezvoltat pe o traiectorie ascendentă pe parcursul ultimilor ani, iar armonizarea legislației cu cerințele dreptului Uniunii Europene constituie un factor important al succesului intrării R. Moldova în Uniunea Europeană.

Însuși Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova: „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” perioada 2011-2014 stipulează, în mod expres, drept scop primordial crearea unui nivel înalt de bunăstare a cetățenilor Republicii Moldova, precum și realizarea altor transformări importante în societate, care, în totalitatea lor, ar accelera integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană.

Așadar, impactul CEDO asupra sistemului judecătoresc al R. Moldova este enorm, or, după cum am văzut, a determinat restructurarea instituțiilor (reforma judiciară inițiată în 2011), a schimbat comportamentul judecătorilor și justițiabililor, dar și a adus modificări de ordin procesual și instituțional.

Totuși, procesul de aderare a R. Moldova la valorile europene continuă încă să fie un proces neîncheiat.

Pentru a înțelege importanța schimbărilor produse de aderarea R. Moldova la Consiliul Europei și CEDO și modificările survenite în sistemul judiciar, evoluția lui, trebuie analizate dimensiunile sistemului judecătoresc înainte de aderare și situația postaderare.

Așadar, una dintre condițiile aderării R. Moldova la Consiliul Europei a fost semnarea CEDO și reformarea justiției. R. Moldova a trebuit să treacă printr-un proces de adaptare internă care vizează: crearea unor instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, respectarea drepturilor omului și protecția minorităților.

Marja de apreciere pe care Curtea o lasă statelor reprezintă respectul pentru deciziile luate de instituțiile democratice interne ale statului, iar respectul se datorează locului proeminent al democrației în sistemul Convenției.

Prin urmare, Curtea Europeană nu are rolul de a înlocui în mod sistematic legiuitorul intern. Aceasta trebuie să-și exercite controlul internațional pentru a se asigura că soluțiile emise nu impun o sarcină excesivă sau sunt inacceptabile de o parte a societății sau de unele persoane fizice. De aceea legiuitorul ales în mod democratic ar trebui să aibă libertatea de a lua măsuri în interesul public, chiar dacă se produc interferențe cu interesele individuale. Marja de apreciere acordată state-

lor totuși nu trebuie să limiteze drepturile individuale, ci să protejeze minoritatea împotriva exceselor majorității. Există așadar o dihotomie radicală în întreaga Convenție. Scopul Convenției este de a oferi un remediu pentru individ. Deși Curtea a confirmat că nu are nicio putere de a comanda o anumită măsură de execuție, totuși există Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, care poate pune în aplicare acest lucru prin intermediul așa-zisei „preșiune de la egal la egal”.

În acest sens, rolul Convenției și Curții este unul prospectiv, întrucât deciziile pe care le emite și dispozițiile pe care le conțin influențează viitorul și evoluția societății prin determinarea unor factori și tendințe actuale. Justiția totuși este o responsabilitate a statului.

Potrivit cercetătorilor, ca urmare, politizarea justiției prin imixtiunea executivului în activitatea instituțiilor judiciare generate de independența instituțională insuficientă a puterii judecătorești și de lipsa unei culturi bazate pe statul de drept este o problemă care trebuia eradicată.

De aceea mai sunt încă multe de făcut și, în primul rând, alinierea normelor naționale la normele europene și adoptarea de schimbări instituționale pentru fluidizarea dinamicii europene cu cea națională [10].

Vorbind despre istoricul relațiilor R. Moldova cu Consiliul Europei și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, considerăm că trebuie să amintim două personalități notorii care s-au evidențiat în derularea acestor relații și s-au marcat în acest sens.

Astfel, nu-l putem trece cu vederea pe Tudor Panțiru, primul magistrat la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, din partea R. Moldova, care în prezent activează în funcția de judecător la Curtea Constituțională. Tudor Panțiru, prin acțiunile sale, s-a manifestat mereu ca un iubitor al neamului nostru și a întreprins mereu acțiuni pentru promovarea imaginii R. Moldova. Potrivit lui Tudor Panțiru, „O țară care își desconsideră trecutul nu are viitor! Un popor care își neglijează frații nu poate pretinde respectul altor popoare!”.

La caz, ținem să menționăm participarea lui T. Panțiru la examinarea și pronunțarea deciziei CEDO din 13.12.2001 referitoare la cazul Mitropolia Basarabiei, când Curtea a dispus ca Guvernul de la Chișinău să plătească Mitropoliei despăgubiri materiale și morale în valoare de 27 mii de euro. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat că autoritățile moldovene se fac vinovate de încălcarea articolelor 9 și 13 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului.*

Procesul Mitropoliei Basarabiei este primul în care Republica Moldova a compărut în fața unei instanțe internaționale. Potrivit tuturor, decizia Curții marchează un moment important atât prin semnificația ei directă, rezultată din faptul că are în vedere nu un prejudiciu adus unei persoane, ci o încălcare a drepturilor unui grup religios, precum și prin implicația că Guvernul Moldovei ar respinge libertatea credinței consacrată și apărută de Convenția amintită la care Republica Moldova este parte semnatară.

Cu referire la cazul sus-enunțat, în componența completului care a dat câștig de cauză Mitropoliei Basarabiei s-a aflat o altă personalitate din R. Moldova care s-a evidențiat și în spațiul european fiind și actualul președinte al Curții Supreme de Justiție, Mihai Poalelungi.

Potrivit lui Tudor Panțiru, președintele Curții Supre-

me de Justiție a Republicii Moldova, Mihai Poalelungi, înțelege importanța crucială a bunei pregătiri profesionale a membrilor corpului judecătoresc. Domnia sa nu ezită să pună în practică experiența pe care a acumulat-o în cadrul CtEDO. S-a mai stabilit că, până la venirea acestuia la conducerea CSJ, RM se plasa în topul țărilor cu cele mai multe plângeri depuse la CtEDO. Experții în domeniu considerau că de vină erau viziunile conservatoare ale unor judecători, dar și pregătirea insuficientă a acestora. Totuși, în ultimii trei ani, RM a înregistrat progrese la capitolul aplicării practicilor CEDO.

În cele ce urmează, întrucât ne-am referit la avantajele ratificării CEDO, vom aminti un rezultat al jurisprudenței CEDO față de cauzele naționale, și anume, unificarea practicii judiciare și cerințele pe care le reclamă.

Instituirea precedentului judiciar constituie o provocare aparte pentru R. Moldova. Or, aderarea R. Moldova la CEDO a produs o turnură esențială privitor la evaluarea rolului și locului instituției precedentului judiciar în sistemul nostru de drept.

Revenind la analiza cauzelor moldovenești la CEDO, urmează să menționăm că Republica Moldova face parte din primele zece state cu cele mai multe dosare aflate pe rolul Curții.

De analiză a reușitelor și nereușitelor care s-au înregistrat în acest răstimp, pe plan intern, în domeniul respectării drepturilor omului în R. Moldova, precum și de problemele sistemului judiciar moldovenesc, așa cum le-a identificat Curtea Europeană, s-a ocupat Radu Panțiru în articolul „Aspecte deficitare în realizarea justiției identificate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârile împotriva Republicii Moldova”.

Potrivit acestui raport, evoluția numărului cererilor introduse împotriva Republicii Moldova din 1997 până în 2011 este următoarea: 1997 – 7 de cereri, 1998 – 27 de cereri, 1999 – 60 de cereri, 2000 – 60 de cereri, 2001 – 132 de cereri, 2002 – 200 de cereri, 2003 – 295 de cereri, 2004 – 377 de cereri, 2005 – 632 de cereri, 2006 – 656 de cereri, 2007 – 829 de cereri, 2008 – 1204 cereri, 2009 – 1172 de cereri, 2010 – 1015 cereri, 2011 – 985 de cereri. Astfel, din 1997 și până în prezent, împotriva Republicii Moldova au fost formulate peste 9.000 de cereri, iar Curtea a declarat inadmisibile, a radiat de pe rolul său sau a distrus peste 5.000 dintre dosare. În anul 2012 la Curte sunt înregistrate aproximativ 4.000 de cereri introduse împotriva Republicii Moldova, dintre care aproximativ 3.200 sunt cereri care fac parte din dosarele fără vreo șansă de succes, dosare distribuite organului judiciar format dintr-un singur judecător – „judecătorul unic”.

Potrivit aceluiași raport, până în anul 2013, împotriva Republicii Moldova au fost pronunțate 247 de hotărâri prin care Curtea a constatat violarea diferitelor drepturi garantate de Convenție, ceea ce relevă existența unei probleme mai mult sau mai puțin grave. În cele ce urmează, vom prezenta problemele sistemului judiciar moldovenesc, așa cum le-a identificat Curtea Europeană. Pentru o mai bună înțelegere, vom împărți analiza în ordinea articolelor din Convenție.

Conform cercetărilor efectuate de Radu Panțiru, seful secției Grefă al R. Moldova la CEDO, problemele sistemului judiciar moldovenesc identificate de Curtea Europeană sunt următoarele:

- internarea forțată în spitalele de psihiatrie prin

obligarea unei persoane la un tratament psihiatric inutil, ceea ce echivalează în sensul art.3 din Convenție cu relele tratamente (încălcarea art. 3 CEDO);

- violarea art.5 paragr. 1 prin internarea ilegală și arbitrară a reclamanților în spitale de psihiatrie;

- încălcarea dreptului la un proces echitabil, atât în materie civilă, cât și în materie penală, art.6 din Convenție (sunt cele mai întâlnite în aproximativ 90% cereri venite la Curte), prin neexecutarea hotărârilor judecătorești, încălcarea principiului securității raporturilor juridice; violarea principiului prezumției de nevinovăție);

- încălcarea art.8 CEDO, dreptul la respectarea vieții sale private și de familie;

- încălcarea art.9 care garantează libertatea de gândire, de conștiință și de religie;

- încălcarea libertății de exprimare (art. 10 CEDO);

- încălcarea dreptului la asociere și dreptului la întrunire (art. 11 CEDO);

- încălcarea art.13 și 14, prin care statele se obligă să instituie remedii la nivel național împotriva violărilor drepturilor garantate de aceasta;

- încălcarea art.1 Protocolul 1 al Convenției garantează respectarea dreptului de proprietate;

- încălcarea art.3 din Protocolul 1 care garantează dreptul la alegeri parlamentare libere [11].

Este o tendință îmbucurătoare, mai ales că majoritatea încălcărilor constatate în anul 2013 țineau de condițiile de detenție în penitenciarele din Republica Moldova și au fost depuse la Curtea Europeană până în anul 2009. În 2013 au fost examinate peste 3.200 de cazuri și au fost pronunțate 19 hotărâri în care au fost constatate 18 încălcări. Astfel, rata de condamnare a Republicii Moldova este de doar 0,6%, în timp ce media la CEDO este de 3,9%, a menționat fostul ministru al Justiției Oleg Efrim.

Pentru o mai bună înțelegere a situației cauzelor R. Moldova la CEDO în perioada 1997-2015, urmează a se vedea analiza efectuată de Centrul de Resurse Juridice din R. Moldova, care a analizat foarte amănunțit acest subiect și care sunt reflectate în anexele la acest capitol întocmite de Centru, ele merită a fi vizualizate.

La caz, despre activitatea Curții Europene a Drepturilor Omului în anul 2016, Centrul de Resurse Juridice din Moldova a constatat că la capitolul încălcării drepturilor omului RM se afla pe locul 7 din cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei. În 2016, moldovenii s-au adresat la CEDO de 4 ori mai des decât media europeană; în baza tuturor hotărârilor și deciziilor pronunțate până la 31 decembrie 2016, Republica Moldova a fost obligată să plătească peste 16.200.000 euro (236.807 euro în 2016). Aceasta este mai mult decât un întreg buget al instanțelor judecătorești pentru anul 2015 [12].

Potrivit agentului guvernamental, Lilian Apostol, în ultimii ani a scăzut numărul condamnărilor ce vizează actul justiției. „În prezent, condamnărilor Curții se referă și la alte încălcări prevăzute în Convenția Europeană, cum ar fi violența în familie”, a spus reprezentantul Guvernului la CEDO.

Tendințele pozitive se datorează, în mare parte, și deciziilor luate la nivel național. Potrivit ex-ministrului Oleg Efrim, prin instituirea remediei naționale în privința neexecutării hotărârilor judecătorești a fost exclusă o bună parte din condamnări la CEDO.

Prin urmare, pentru moment, încrederea justițiabililor față de CEDO și-a dovedit eficiența.

Potrivit Declarației Parlamentului R. Moldova cu privire la starea justiției din R. Moldova și la acțiunile necesare pentru îmbunătățirea situației în domeniul justiției, disfuncțiile majore ale sistemului judecătoresc din Republica Moldova au fost menționate în multiple rapoarte ale organizațiilor neguvernamentale naționale și internaționale de specialitate, în documente ale organismelor internaționale, cum ar fi Consiliul European, Comisia Europeană, OSCE și altele, în rapoarte ale statelor occidentale. În Raportul cu privire la respectarea angajamentelor asumate de Republica Moldova vizavi de Consiliul European, aprobat de Adunarea Parlamentară a Consiliului European (APCE) în anul 2007, precum și în Rezoluția nr.1572 (2007), și în Recomandarea nr.1810 (2007) cu privire la respectarea obligațiilor și angajamentelor RM, Înalțul For European, analizând modul de funcționare a sistemului judecătoresc, a constatat finanțarea insuficientă a acestui sistem și a îndemnat Republica Moldova să lanseze noi acțiuni menite să asigure independența aparatului judiciar și să ridice eficacitatea justiției.

Potrivit aceleiași declarații, aceste recomandări, inclusiv garantarea independenței aparatului judiciar, ridicarea eficacității și profesionalismului judecătorilor, ameliorarea condițiilor de activitate, a instruirii și a metodelor de lucru ale profesiilor judiciare, eradicarea corupției din sistemul judiciar, formulate și în Rezoluția APCE nr.1465 (2005) cu privire la funcționarea instituțiilor democratice în Moldova, nu au fost însă luate în considerare, rămânând actuale. Cea mai elocventă apreciere a problemelor cu care se confruntă justiția moldovenească a fost dată de CtEDO, care, în hotărârile sale de condamnare a Republicii Moldova, a sancționat de nenumărate ori prestația nesatisfăcătoare a instanțelor de judecată și a judecătorilor naționali. În unele hotărâri și opinii separate ale Înaltei Curți de la Strasbourg a fost menționată expres angajarea politică a unor judecători și au fost exprimate rezerve și îngrijorări serioase vizavi de ilegalitatea evidentă și repetată a soluțiilor date de chiar Plenul Curții Supreme de Justiție. Analiza sumară a jurisprudenței Curții Europene în dosarele moldovenești demonstrează că instanțele judecătorești din Republica Moldova, pe parcursul ultimilor ani, s-au pretat la diverse abuzuri și încălcări grave ale drepturilor omului, precum ar fi: tolerarea și acoperirea actelor de tortură și de tratament inuman și degradant, arestările ilegale și abuzive, hărțuirea persoanelor prin intermediul proceselor penale intentate la comandă, încălcările dreptului la un proces echitabil, încălcările dreptului la viață privată, violările dreptului la libertatea de exprimare și de întrunire pașnică, depozitările arbitrare de proprietate etc.

Constatarea finală a legislatorului a fost că rezultatul unei asemenea activități a instanțelor naționale a condus la pierderea totală a încrederii societății în actul de justiție și a compromiș grav imaginea Republicii Moldova în ochii comunității internaționale. O astfel de prestație a instanțelor naționale a condus la perceperea țării noastre de către opinia publică internațională ca pe una coruptă, nedemocratică și totalitară. Drept consecință, în conștiința oamenilor s-a consolidat ideea că unica instanță care le poate face justiție este Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

De asemenea, în Declarație s-a mai constatat că o astfel de stare a lucrurilor a dus și duce în continuare

la pierderi financiare considerabile și la sărăcirea bugetului țării. Pentru exemplificare, merită menționat faptul că, în anul 2008, mărimea despăgubirilor dictate de Curtea de la Strasbourg în dosarele moldovenești depășise mărimea bugetului alocat întregului sistem al justiției în Republica Moldova. Astfel, statul este nevoit să redirecționeze permanent sume importante de bani care ar putea fi folosite în alte domenii vitale, precum cel al educației, al sănătății sau al pensiilor.

Încă după procesul de la Nürnberg, precum remarca și Jean-Claude Mignon, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului European, țările Europei au simțit puterea mântuitoare a justiției internaționale.

Adoptarea unei asemenea Convenții, precum Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, se spune că a fost ideea lui Winston Churchill, personalitate marcantă a secolului XX, considerat cel mai important om politic britanic al acestui secol, care încă în perioada războiului se gândea cum să asigure pacea în lume prin garantarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și înlăturarea regimurilor totalitare.

Așadar, după ororile celui de-al Doilea Război Mondial, instituirea unui mecanism juridic internațional era inevitabilă. Constituirea Consiliului European și adoptarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale sunt considerate, pe bună dreptate, a fi o poveste de succes. Or, în țările în care statul de drept este slab sau în cazul în care încălcările drepturilor omului sunt deosebit de grave, cazuri care se regăsesc și în jurisprudența R.Moldova, hotărârile Curții au reprezentat de multe ori o „ultimă speranță de dreptate” pentru justițiabili.

În concluzie, conchidem că constituirea Consiliului European, Curții Europene pentru Drepturile Omului, instituirea unor norme comune de înfăptuire a justiției au avut mai mult succes decât Winston Churchill ar fi putut vreodată să își imagineze, stabilind standardul pentru protecția drepturilor omului nu doar în Europa, ci și în întreaga lume, inclusiv în R. Moldova.

Referințe:

1. <http://www.mfa.gov.md/consiliul-europei/obiectivele-consiliului-europei/>
2. <http://www.strasbourg.mfa.md/relation-history-ro/>
3. <http://www.strasbourg.mfa.md/relation-history-ro/>
4. <http://www.scribd.com/doc/122923833/Curtea-European-a-Drepturilor-Omului>
5. POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., SÎRCU, I. ș.a. *Manualul judecătorului pe cause civile*. Ed. a 2-a. Chișinău: S. n., 2013 (F.E.-P. “TipograCentrală”), p.69.
6. <http://aap.gov.md/files/conferinte/11.12.13.pdf>
7. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
8. <https://biblioteca.regielive.ro/referate/drept/curtea-europeana-a-drepturilor-omului-5735.html>
9. <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/172/art12-Ionica.php>
10. <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/172/art12-Ionica.php>
11. POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., SÎRCU, I. ș.a. *Op. cit.*
12. <https://biblioteca.regielive.ro/referate/drept/curtea-europeana-a-drepturilor-omului-5735.html>

Prezentat la 15.10.2017

INSTITUȚIA DEPĂȘIRII LIMITELOR LEGITIMEI APĂRĂRI

Gheorghe GRAUR
Vasile ZAVATIN

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

...Atunci când viața noastră e primejduită de silnicia hoților sau de armele vrăjmașilor –
orice chip ce ne îngăduie scăparea este bun și cinstit.
CICERO

Studiul este dedicat analizei uneia dintre cauzele care elimină caracterul penal al faptei – având sensul de „autoapărare” – referindu-se în principal la noțiunea: condițiile în care își desfășoară activitatea, precum și efectele juridice pe care le produce, atunci când cerințele legale sunt îndeplinite. Actuala cercetare are drept scop evidența unor amănunte primordiale, dar neglijate de legiuitor și în special „Instituția depășirii limitelor legitimei apărări” care constituie niște piloni ai justiției prin faptul că marja de apreciere a faptei o atribuie la licită sau ilicită, face diferența acestei acțiuni ca fiind antisocială sau socială utilă etc.

Cuvinte-cheie: legitimă apărare; caracter penal; depășire; limită a apărării.

THE INSTITUTION OF THE EXTENSION OF LEGITIMATE LIMITS

The study is dedicated to the analysis of one of the causes which eliminates the criminal character of the deed - meaning „self defense” - mainly referring to the notion: the conditions in which it operates and the judicial effects it produces when the legal requirements are met. The work aims to record some primordial details disregarded by the legislator and in particular “The Institution exceeding the limits of self-defense” which constitutes some pillars of justice by the fact of the discretion of the act, regarding the lawful or unlawful attribute that makes the difference between antisocial or socially useful actions etc.

Keywords: self-defense; criminal law nature; exceedance; defense limit.

Introducere. Originea acțiunilor represive statale Este relatată încă printre codificările antice și anume „Legile lui Manu”. Această culegere de legi reprezintă apogeul modelului represiv de reacție socială împotriva criminalității, dar, în același timp, este și un izvor al dreptului penal contemporan. Pentru prima oară în istoria omenirii, Legile lui Manu introduc un șir de cauze care înlătură caracterul penal al faptei, cum ar fi: legitima apărare, reținerea infractorului, riscul întemeiat ș.a. De exemplu, „... cel care a omorât apărându-se pe sine însuși, protejând darurile jertfite, apărând o femeie sau un brahman, conform legii el nu comite un păcat”.

Romanii spuneau: „Este îngăduit a respinge forța prin forță și acest drept îl are omul de la natură”. Platon admitea nepedepsirea în caz de legitimă apărare, însă o restrângea numai la cetățenii liberi. Dacă un sclav omora o persoană liberă apărându-se contra ei, era pedepsit ca ucigaș [1, p.201].

Pravila lui Caragea prevedea: „Cine va omorî apărându-și viața de primejdie nevinovat este...”. La fel și Pravila lui Vasile Lupu: „Cela ce ucide pre omul cela ce vine asupra lui să-l ucidă nu se va certa niciodată, iară de va merge neștine să ucidă pre cineva și acela îl va întâmpina și-l va ucide pre dînsul, atunci să nu se cheme că l-au ucis neștine, ca să dzică că s-a ucis singur”.

De-a lungul timpului conceptul a evoluat. În doctrină găsim numeroase încercări de identificare a fundamentului acestei categorii juridice. În funcție de opiniile exprimate, s-au conturat două tipuri de teorii asupra

fundamentului legitimei apărări, și anume, teoriile subiective și teoriile obiective.

Potrivit teoriilor subiective (teoria instinctului de conservare și teoria constrângerii morale) legitima apărare se fundamentează pe invincibilitatea instinctului omenesc de apărare în fața unui atac care îi pune în primejdie viața sau integritatea corporală. Acestea au fost criticate de susținătorii opiniilor după care legitima apărare ar fi un drept, menționându-se și faptul că ele ignoră caracterul injust al agresiunii [2, p.39].

În cadrul teoriilor obiective (teoria negației injustului, teoria retribuției răului prin rău, teoria coliziunii de drepturi și obligații, teoria apărării publice subsidiare, teoria utilității speciale, teoria exercițiului funcției publice, teoria dreptului subiectiv cu caracter public) – legitima apărare este privită ca o cauză obiectivă de justificare, ce acționează *in rem*, acțiunea sa fiind conformă dreptului. Aceste teorii resping ideea constrângerii psihice și susțin că legitima apărare ar fi un drept, conferit de lege celui aflat în fața unui atac. Deci, în prezența unui drept nu se poate vorbi de vinovăție și de răspunderea penală a făptuitorului [2, p.40-46]. Aceste teorii, deși interesante, nu pun în lumină esența reală a legitimei apărări și conțin unele idei care nu pot fi acceptate. Fundamentul real al înlăturării caracterului penal al faptei, în caz de legitimă apărare, este constrângerea psihică și deci absența vinovăției. Persoana aflată în fața unei agresiuni, care prezintă pentru ea, pentru altul sau pentru un interes public un

pericol grav și iminent, este constrânsă să reacționeze în scopul apărării valorilor sociale amenințate grav de un atac periculos. Acesta este și temeiul înlăturării vinovăției și al caracterului penal al faptei săvârșite în legitimă apărare.

Dreptul la legitima apărare îl au în mod egal toate persoanele, indiferent de pregătirea lor profesională sau specială, precum și de situația de serviciu. În acest caz, fac excepție de la regula generală persoanele în ale căror atribuții de serviciu intră apărarea drepturilor persoanei, a intereselor publice (de pildă, polițiștii). Neîndeplinirea acestor obligațiuni poate avea drept urmare aplicarea sancțiunilor disciplinare sau a pedepselor penale, de pildă, pentru neglijență în serviciu (art. 329 din CP RM)[3, p.298].

Autorii autohtoni: Constantin Rusnac și Iurie Oda-giu, pe bună dreptate, afirmă că anume aceștia sunt supuși unui pericol de depășire a limitelor legitimei apărări, atunci când au de aplicat forța fizică, mijloacele speciale sau arma de foc ca să apere de un atac ce pune în pericol persoana sau un interes public, ori însăși viața proprie.

Ei susțin veridicitatea datelor unui sondaj cu privire la cauza de legitimă apărare în sfera activității profesionale a angajaților structurilor polițienești ce demonstrează că doar 4,16% din angajații poliției o consideră eficientă, iar 79,16% că are o eficacitate mică, 16,7% din angajații poliției le-a fost greu să aprecieze eficacitatea cauzei de legitimă apărare [4, p.150].

Materiale și metode aplicate. În procesul studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza istorică – prin prisma acestei metode s-a relevat importanța acestei instituții încă de la apariția acestora în marele imperii, analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, generalizarea și sinteza. Materialele utilizate sunt: actele legislative și normative internaționale și naționale în domeniu ale Republicii Moldova, doctrina și alte materiale relevante.

Rezultate obținute și discuții. În literatura de specialitate, doctrinarii autohtoni s-au expus destul de modest, laconic asupra subiectului supus cercetării, dat fiind faptul că lipsesc pârghii concrete de a delimita barierele cele impuse de lege ce ar cataloga o faptă, drept fapt infracțional (caracterul penal al acesteia). Dat fiind faptul că și infractorii au scopul de a crea confuzii în sensul atenuării răspunderii/pedepsei penale sau chiar eschivarea de la aceasta.

Violările grave, masive și sistematice ale drepturilor omului, comise de unele state la nivel intern, înainte și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au determinat o poziție.

Caracterul penal al unei fapte este definit în doctrina penală ca o „însușire sintetică a faptei ce decurge din întrunirea trăsăturilor esențiale ale infracțiunii” [5, p.217].

Lipsa oricăreia dintre aceste trăsături esențiale exclude existența caracterului penal al faptei, existența infracțiunii și, pe cale de consecință, răspunderea penală. Fără un caracter penal, o faptă concretă nu poate

fi calificată ca infracțiune, iar fără infracțiune nu există răspundere penală.

Caracterul penal al faptei este normativ, acesta fiind dat de dispozițiile legii penale care stabilește conținutul trăsăturilor esențiale necesare pentru existența unei infracțiuni și condițiile în care o faptă care întrunește aceste trăsături constituie o infracțiune.

Având în vedere că legiuitorul este acela care stabilește caracterul infracțional al faptelor, tot el este acela care poate, în anumite situații sau împrejurări, să înlăture caracterul penal al acestora [3, p.295].

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei reprezintă anumite stări, situații, cazuri, împrejurări a căror existență în timpul săvârșirii faptei face ca realizarea eficientă a vreunecia dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii să devină imposibilă [6, p.208].

Atitudinea lucidă de respect față de legea penală reprezintă o condiție hotărâtoare a întăririi continue a statului de drept și a ocrotirii eficiente a valorilor sociale care stau la baza societății la etapa actuală. Adoptarea unei noi legi penale a constituit un pas semnificativ în efectuarea reformei de drept, în perfecționarea sistemului de protecție a drepturilor și libertăților cetățeanului.

Profunde transformări social-economice pe care societatea le-a cunoscut în evoluția sa au marcat, cum era și firesc, în mod direct și evoluția dreptului penal. O tendință în planul evoluției dreptului a fost și este apariția unor norme și instituții noi în cadrul ramurilor de drept ce formează sistemul dreptului. Dreptul penal material, la rândul său, a fost și el marcat de schimbările produse în realitatea socială, el protejează în modul cel mai eficient ordinea de drept și, pe cale de consecință, ordinea socială, se recunoaște că această ramură a dreptului reprezintă în cadrul sistemului unitar mijlocul principal de apărare a celor mai importante valori sociale.

Remarcăm că codurile penale au prezentat întotdeauna opere legislative de mare însemnătate istorică, nu numai pentru că au sintetizat, de fiecare dată, o îndelungată experiență umană, dar și pentru că au concentrat cele mai stabile și mai profunde cerințe sub aspect legal, moral, social și politic ale unei societăți determinate.

Anume prin aceasta se explică procesul complex de durată al elaborării unui Cod penal, proces care necesită eforturi mari și perseverente din partea unui număr impunător de specialiști, solicitate la elaborarea și definitivarea unor asemenea acte legislative de importanță majoră. Tergiversarea procesului de redactare a legii penale este datorată și armonizării legislației naționale la standardele internaționale.

Realizarea reformei penale e o necesitate în lumina angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, a aderării țării noastre la acte internaționale de mare însemnătate (de exemplu, la Convenția Europeană a Drepturilor Omului) cu profunde implicații asupra reglementării penale. Dacă în multe privințe legea penală în vigoare satisface cerințele Convenției Europene, există însă domenii care necesită introducerea unor completări sau amendamente, ținându-se seama de exigențele aces-

tui important act internațional. Exigența de a ține cont de ele se impune și în lumina eforturilor de unificare europeană a legislației penale, de apropiere a conținutului reglementărilor naționale penale și de cooperare internațională în lupta contra infracțiunilor.

Vom menționa tangențele acestui studiu cu exigențele CEDO. De ex., art. 2 prevede expres: Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege [7, art.2].

Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Prevederi similare conține și legea supremă a Republicii Moldova prin dispozițiile alin. (1) art. 24 și alin. (2) art. 26 ale Constituției Republicii Moldova fiecărei persoane se acordă dreptul la viață, la integritate fizică și psihică, precum și dreptul de a reacționa independent, prin mijloace legitime, la faptele de încălcare a drepturilor și libertăților sale [8, art.24-art.26].

Dreptul la viață stă la baza celorlalte drepturi și libertăți fundamentale, fiind „cel mai fundamental” drept al persoanei. El este consacrat atât în constituțiile moderne, cât și în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).

În ciuda importanței sale, dreptul la viață rămâne incert ca și conținut, deoarece textele internaționale doar enunță dreptul la viață, nu definesc și viața.

Deși se susține și se încurajează neatingerea dreptului la viață datorită umanizării, așa cum se observă chiar din conținutul art.2 CEDO, moartea este totuși acceptată și neconsiderată o încălcare a art.2, dacă este rezultatul aplicării unei pedepse capital, rezultatul legitimei apărări, survenită pe timp de război.

Prin reglementarea legitimei apărări nu se recunoaște dreptul de a comite fapta prevăzută de legea penală într-o asemenea împrejurare, ci că legea penală nu intervine din cauza existenței unor situații deosebite, care impun celui care acționează un anumit comportament ieșit din comun.

Instituția depășirii limitelor legitimei apărări a fost cunoscută de legislația penală a Republicii Moldova, odată cu adoptarea Codului penal din anul 1961, unde în alin.(2) art.13 era specificat: „Se consideră depășire a limitelor legitimei apărări necorespunderea vădită a apărării cu caracterul și pericolul atacului”, această reglementare dădea posibilitate lucrătorilor practici să califice mai ușor o faptă drept legitimă apărare sau o depășire a acesteia, fiind stabilit în lege însuși criteriul de legalitate a apărării [9, art.13].

În prezent, conform art. 36 Cod penal prevede: „Nu

constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de legitimă apărare. Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public”.

„Este în stare de legitimă apărare și persoana care săvârșește fapta, pentru a împiedica pătrunderea, însoțită de violența periculoasă pentru viața și sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, într-un spațiu de locuit sau într-o altă încăpere” [10, art.36].

Deci, constatăm că ambele redacții legale ale stării de legitimă apărare conțin un punct reper comun: fapta prevăzută de legea penală este considerată ca fiind o legitimă apărare, dacă a fost săvârșită împotriva sau pentru a respinge un atac direct, un atac anterior social-periculos, actualmente atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat, ori interesul public.

În noua lege s-a trecut cu vederea și nu a fost reprodusă condiția de proporționalitate a legitimei apărări, care anterior era limitată prin expresia: „Dacă n-au fost depășite limitele legitimei apărări. Se consideră depășire a legitimei apărări necorespunderea vădită a apărării cu caracterul și pericolul atacului”.

Aliniatul dat a fost exclus la intrarea în vigoare a noului Cod penal al Republicii Moldova, în 2002. După părerea noastră, această excludere a fost o eroare, nu a fost benefică și urmează a fi revăzută posibilitatea de a revigora această prevedere legislativă, deoarece în prezent cei care lucrează cu fapte ce au tangențe cu legitima apărare, nu au nicio reglementare juridică, în privința criteriilor de stabilire a limitelor legitimei apărări și trebuie să se ghideze de cunoștințele proprii pe care le au în această materie.

Din textul legii reiese că legitima apărare este apărarea pe care o persoană o realizează prin săvârșirea unei fapte pentru a înlătura un atac înainte ca acesta să prejudicieze valorile amenințate. Realizarea apărării se efectuează numai prin săvârșirea unei fapte, prevăzute de legea penală care nu se consideră infracțiune, deoarece ea este săvârșită în stare de legitimă apărare (alin. (1) art. 36 CP).

În același timp, din prevederile legii, precum că persoana respinge o agresiune „care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public”, mai reiese că starea de legitimă apărare este posibilă numai datorită existenței unui atac ce constituie o infracțiune. De aceea, legitima apărare este inadmisibilă împotriva unor acțiuni care, deși, formal, conțin semnele unei infracțiuni, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni (alin. (2) art. 14 CP). De exemplu, nu poate fi considerată legitimă apărare vătămarea integrității corporale sau a sănătății, oriuciderea persoanei: care a încercat să fure cantități neînsemnate de fructe sau legume din grădina

proprietarului. Pe bună dreptate, aceste fapte se consideră infracțiuni intenționate contra vieții sau sănătății persoanei, fără a avea ceva în comun cu apărarea [11, p.272].

Cu atât mai mult, nu se admite existența stării de legitimă apărare care, după cum s-a arătat, se realizează prin săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală ca infracțiuni, împotriva unor fapte contravenționale, disciplinare sau alte încălcări de lege ce nu constituie infracțiuni.

Pentru a releva un sens novator al noțiunii de depășire a limitelor legitimei apărări este absolut vital de a enunța cel puțin o direcție în care se manifestă aceasta și ce reprezintă.

Astfel, legitima apărare reprezintă o metodă eficientă de luptă cu criminalitatea. Ea constituie, de asemenea, o metodă de prevenire a acțiunilor prejudiciabile, întrucât pericolul de a fi omorât sau vătămat corporal nemijlocit la locul atentatului de cele mai dese ori intimidează mai mult făptuitorul decât posibilitatea aplicării ulterioare a unei pedepse [12, p.286].

Legitima apărare presupune două laturi: atacul și apărarea, instituind, pentru ambele, anumite condiții în lipsa cărora legitima apărare devine inexistentă.

Pentru existența legitimei apărări, este necesar ca victima să reacționeze la un atac care întrunește toate condițiile legale, deoarece depășirea înseamnă trecerea peste barierele legitimei apărări. Mai mult, depășirea limitelor legitimei apărări presupune, pe lângă condițiile atacului și realizarea cerințelor apărării, mai puțin cea referitoare la proporționalitatea forțelor de atac și apărare.

Atacul și condițiile sale

Prin atac se înțelege o acțiune săvârșită cu intenția de a aduce o atingere sau vătămare a valorilor sociale care formează obiectul ocrotirii legale (persoana, drepturile ei ori interesele publice etc.)

Pentru a fi în prezența unui atac, este necesară existența mai multor condiții, și anume:

1. să fie material, direct, imediat, real și injust;
2. să fie îndreptat împotriva unei persoane, a drepturilor acesteia ori a interesului public;
3. să pună în pericol grav valorile apărare (persoana și drepturile ei, interesul public) [13, p.38].

Apărarea și condițiile sale

Legitima apărare presupune un act de apărare împotriva agresiunii injuste. Prin apărare se înțelege actul prin care cel atacat sau persoana care îi vine în ajutor încercă să înlăture atacul cu caracteristicile prevăzute de lege. Apărarea trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

1. să se realizeze prin săvârșirea unei contravenții (infracțiuni);
2. fapta care constituie contravenție să fie proporțională cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul.

Întrebarea-cheie este care ar fi consecințele juridice sau calificarea faptei de apărare, dacă cel ce se apără aplică, de exemplu, un pistol, trage în țintă contra celui ce a pătruns în domiciliu sau pe o porțiune de

teren privat cu scop de acaparare sau alt scop violent, chiar și dacă din armă acesta are doar un fel de „baston de vată”? (Nu constituie armă de foc și de luptă, în cel mai rău caz, poate fi considerat ca armă albă, înțepătoare sau rece) – Drept care este specificat în Constituția RM la alin. (1) art. 29, „Domiciliul și reședința sînt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămîne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțămîntul acesteia” [8, art.29], precum și de art. 179 Cod penal.

O variantă a răspunsului este că astfel persoana se află în stare de legitimă apărare, chiar și dacă o să-l omoare pe atacator. Altă variantă va fi că, în cazul dat, dacă cel ce se „apără” de la un atac cu pătrundere contra unui fel de „baston de vată”, dacă aplică pistolul, nu mai este în stare de legitimă apărare și, în astfel de caz, calificarea va fi un omor intenționat, cu toate consecințele.

Analizând cazurile din practica judiciară, putem ajunge la concluzia că fapta va fi calificată drept depășire a legitimei apărări din intenție, în primul rând, când va exista o vădită disproporționalitate între mijloacele folosite de victimă și atacant, iar în al doilea rând, când victima a conștientizat că atacul s-a terminat, dar ea a continuat acțiunile de apărare care s-au transformat în atac.

După noi, practica judiciară vine în contradicție cu un subprincipiu important de drept penal, numit principiul legalității, stabilit de art.3 alin. (2) Cod penal, conform căruia, interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă.

De altfel, dacă persoana este obiectul unui atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol chiar și dacă nu este atât de grav pentru acea persoană, însă care pune în pericol, fie și relativ grav drepturile celui atacat ori interesul public, oricum filozofic, social și echitabil ea se află totuși într-un fel de legitimă apărare. Mai exact, este în drept de a se apăra de acest atac, chiar dacă nu e atât de periculos. Or, volens-nolens, trebuie de ținut cont de faptul că legea nu condiționează anumite „limite ale legitimei apărări”, nu stabilește limite de proporționalitate în ceea ce privește corespunderea apărării cu caracterul și pericolul atacului, precum nu instituie și nu specifică ce se consideră „depășire a limitelor legitimei apărări”.

Pentru a demonstra că, dacă persoana este obiectul unui atac, ea oricum se află în stare de legitimă apărare, ne referim și la prevederile art. 21 Cod contravențional, care specifică aceeași noțiune: „este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public” [14, art.21], respectiv respingerea (fără a specifica limitele și mijloacele acestei respingeri, adică caracterul apărării). Or, în virtutea prevederilor imperative ce se referă la tehnica legislativă, la regulile lingvistice și alte imperative, prevăzute de Legea nr. 780 din 27.12.2001 privind actele legislative, noțiunea de „legitimă apărare” este universală și trebuie înțeleasă în același sens în toate

normele legale în care se face referire, deoarece trebuie să corespundă dispozițiilor constituționale și să fie în concordanță cu cadrul juridic existent. Nu este posibil ca noțiunea de „legitimă apărare” de la art. 21 Cod contravențional să fie diferită decât cea deja expusă în art. 36 Cod penal.

Totodată menționăm faptul că atât pentru angajații structurilor polițienesci, legitima apărare reprezintă o obligație, cât și pentru alte persoane. La întrunirea acestor condiții persoana terță este pusă sub presiune, datorită faptului că, pe de o parte, ea poate să acționeze conducându-se de art. 36 CP RM, care nu-l obligă să intervină pentru a salva viața și sănătatea persoanei atacate, dar îi oferă dreptul de a alege. Pe de altă parte, există prevederile art. 163 CP RM care o obligă să intervină, deoarece inacțiunea sa va fi calificată drept lăsară în primejdie.

În fine, cu toate că am avut cu unele țări o istorie asemănătoare de dezvoltare a legislației penale, iar cu altele am avut o istorie diferită, ne propunem să trecem în revistă nivelul actual de evoluție a acestora în domeniul legitimei apărări.

Analizând conținutul art. 37 CP al Federației Ruse, ajungem la concluzia că după esență se aseamănă cu prevederile art. 36 CP RM. Numai că CP al Federației Ruse prevede și limitele legitimei apărări la alin. (3) art. 37, fapt ce lipsește în Codul penal autohton [15, p. 51].

Codul penal al României la art. 19 reglementează instituția legitimei apărări al cărui conținut este asemănător cu cel prevăzut de legislația penală autohtonă [16, art. 19].

Reglementarea legitimei apărări în legislația penală belarusă se aseamănă cu a Republicii Moldova, dar există și unele diferențe, în special este definită mai complet esența depășirii limitelor legitimei apărări. În alin. (3) art. 34 CP al Belarusului este menționat că se consideră depășire a limitelor legitimei apărări nu simpla și evidentă necorespondență între apărare și atac, dar în urma unei astfel de apărări atacatorului, fără necesitate și din intenție, să i se cauzeze moartea sau leziuni corporale grave [17, art. 34].

În continuare ne propunem să stabilim care sunt criteriile ce califică o faptă drept o depășire a legitimei apărări.

Pentru existența legitimei apărări, este necesar ca victima să reacționeze la un atac care întrunește toate condițiile legale, deoarece depășirea înseamnă trecerea peste barierele legitimei apărări. Mai mult, depășirea limitelor legitimei apărări presupune, pe lângă condițiile atacului și realizarea cerințelor apărării, mai puțin cea referitoare la proporționalitatea forțelor de atac și apărare. Depășirea limitelor legitimei apărări, conform literaturii de specialitate românească, poate să fie de două tipuri:

- **Exces extensiv de apărare** – în cazul în care depășirea privește momentul în care are loc apărarea (atac neînceput sau consumat);

- **Exces intensiv de apărare** – în cazul în care

făptuitorul se apără prin mijloacele disproporționate de mari față de gravitatea atacului, forța atacantului, de mijloacele de atac ale acestuia, de valorile sociale în conflict [4, p. 83].

Autorul M. Hotca menționează că dacă nu sunt întrunite oricare dintre celelalte condiții, cu excepția condiției proporționalității, nu este vorba despre depășirea limitelor legitimei apărări.

În asemenea cazuri, poate fi incidentă altă cauză de inexistență a infracțiunii, poate fi incidentă provocare sau, pur și simplu, riposta rămâne fără niciun efect pe planul existenței infracțiunii sau individualizării răspunderii penale [18, p. 301]. Cu alte cuvinte, problema depășirii limitelor legitimei apărări este creată de intensitatea și timpul reacției. Dacă apărarea este superioară atacului, atunci acțiunile ei devin, la rândul lor, un atac împotriva căruia este posibil de acționat în limitele legitimei apărări.

În literatura de specialitate, sunt mai multe opinii cu privire la trăsăturile ce diferențiază o faptă săvârșită în legitimă apărare, de o depășire a acesteia. Așadar, N.A. Popov susține că diferența se face în baza categoriilor de infracțiuni, A.I. Santalov specifică că în baza intensității atacului, noi însă suntem de acord cu autorul V.F. Kirichenko care afirmă că: „întrebarea ce ține de depășirea limitelor legitimei apărări este întrebarea ce ține de eveniment. Numai în baza analizei concrete a circumstanțelor cauzei se poate de stabilit limitele apărării, în teorie conținându-se numai principii generale” [19, p. 107].

Fiecare atentat infracțional, ce nu este însoțit de violență, periculos pentru viață, se caracterizează prin trăsăturile sale particulare, în special semnalmintele fizice ale atacatorului, are în posesie sau nu armă de foc, alte mijloace și instrumente ce pot fi folosite la atac etc. Aceste particularități ale atacului în fiecare caz aparte determină particularitățile apărării. De aceea proporționalitatea dintre atac și apărare este posibil de stabilit numai după analiza și aprecierea circumstanțelor cauzei. Este necesar de atenționat că nicio circumstanță, în mod individual nu este principală, dar fiecare dintre ele poate să influențeze decizia cu privire la concursul ei cu celelalte circumstanțe ale cauzei.

De exemplu, A. a fost condamnat pentru cauzarea intenționată de vătămări grave sănătății lui B., în timpul depășirii limitelor legitimei apărări.

Din circumstanțele cauzei s-a stabilit că A., refuzând să execute cerințe ilegale, B. l-a lovit cu pumnul în față, l-a apucat de cămașă și a continuat să-l lovească. În scop de apărare, A. a scos cuțitul ce-l deținea și l-a lovit pe B., chiar și după lovitura cu cuțitul, B. a continuat să-i aplice lovituri. Dorind să stopeze fapta infracțională săvârșită de B., A. a început să bătănească cu cuțitul cauzând trei plăgi, care au fost ulterior catalogate drept vătămare gravă a sănătății.

Instanța de judecată a stabilit că a avut loc o depășire a legitimei apărări, care s-a manifestat prin faptul că A. a ales mijloace de apărare disproporționate atacului. Totodată, judecata a ținut cont de faptul că fapta infrac-

țională a avut loc în cazarmă și A. a putut să cheme în ajutor alte persoane.

Cu toate acestea, din circumstanțele cauzei a mai fost stabilit că A. anterior a mai fost bătut de B. Înainte de a se folosi de cuțit, A. l-a preîntâmpinat pe B. că va folosi cuțitul, dar aceasta nu l-a stopat. Judecata nu a luat în considerație și faptul că A. s-a aflat într-o stare emoțională tensionată, cauzată de umilințele lui B.

Sentința a fost atacată de A. în instanța ierarhic superioară, unde cauza penală a fost încetată, stabilindu-se că a acționat în limitele legitimei apărări. Deoarece se cunoaște că fiecare persoană are dreptul la acțiuni active de apărare împotriva atacului, indiferent de faptul dacă a avut posibilitatea să evite atacul, sau să se adreseze după ajutor la alte persoane sau organe ale puterii. Fapt omis de instanța de fond.

Dacă să vorbim despre forma de vinovăție ce însoțește fapta ce depășește limitele legitimei apărări, atunci literatura de specialitate cunoaște două opinii:

1. prima opinie susținută și de M.I. Iakubovici se bazează pe faptul că depășirea limitelor legitimei apărări este posibilă numai prin imprudență;

2. a doua opinie stabilește că depășirea limitelor legitimei apărări este posibilă atât din intenție, cât și din imprudență.

Analizând cazurile din practica judiciară, putem ajunge la concluzia că fapta va fi calificată drept depășire a legitimei apărări din intenție, în primul rând, când va exista o vădită disproporționalitate între mijloacele folosite de victimă și atacant, iar în al doilea rând, când victima a conștientizat că atacul s-a finalizat, dar ea a continuat acțiunile de apărare care s-au transformat în atac.

Autorii români susțin că depășirea limitei legitimei apărări se poate produce cu intenție sau din culpă.

Se produce cu intenție ori de câte ori cel atacat, în mod deliberat, întreprinde acțiuni exagerate în apărare, iar din culpă când făptuitorul nu-și dă seama că apărarea nu este proporțională cu pericolul, fie crezând că acesta este mai mare decât cel real, fie considerând că reacția sa se încadrează în limitele proporționalității, deși putea și trebuia să-și dea seama.

Depășirea limitelor legitimei apărări poate fi de mai multe feluri:

a) apărarea cu mijloace care nu corespund vădit mijloacelor de atentare;

b) apărarea cu o intensitate ce depășește intensitatea atacului;

c) apărarea cu mijloace care pun în pericol viața și sănătatea mai multor persoane;

d) apărarea după terminarea atacului, dacă celui care se apără îi este clar momentul consumării atacului.

Depășirea limitelor legitimei apărări din imprudență se va considera atunci când victima ar fi trebuit să-și dea seama, și putea să-și dea seama, că atacul s-a finalizat, dar ea a continuat acțiunile de apărare considerând greșit că se află încă în limitele legii.

În opinia noastră, pentru a exclude problema cu privire la forma de vinovăție existentă în timpul depășirii

limitelor legitimei apărări, legiuitorul trebuie să introducă/reformuleze în dispoziția art.36 CP RM următoarea prevedere: „acțiuni intenționate care depășesc vădit caracterul și pericolul atacului” sau cel puțin să reia forma exprimării legislative a Codului penal în redacția anului 1961, art.13 „Se consideră depășire a limitelor legitimei apărări necorespunderea vădită a apărării cu caracterul și pericolul atacului”.

Este interesantă teoria românească care diferențiază excesul justificat și scuzabil.

Excesul justificat de apărare – cel care se apără încălca regula proporționalității dintre gravitatea atacului și consecințele apărării datorită unei alterări a facultăților sale mintale, survenită pe fondul unei pierderi parțiale a controlului energiei fizice [18, p.302]. Exagerarea comportamentală este justificată de aprecierea subiectivă a victimei care urmărește doar înlăturarea atacului concret, însă fiind surprinsă sau îngrozită de intensitatea și agresivitatea acestuia își pierde controlul comportamental și își depășește condiția de victimă agresată, trecând din cauza excesului, în sfera depășirii limitelor îngăduite de lege, devenind un agresor ce victimizează.

Legiuitorul român a raportat situația excesului justificat la starea de legitimă apărare, conducându-se de faptul că în situația în care se acționează sub stăpânirea unei tulburări sau temeri generate de pericolul atacului, se poate vorbi de exces din punct de vedere obiectiv, nu și subiectiv, apărarea fiind recunoscută legitimă, chiar dacă există o disproporție între atac și apărare [18, p.308].

Savantul M.A. Hotca în legătură cu excesul justificat menționează că, în acest caz, limitele depășirii legitimei apărări intră în conjuncțiune cu eroarea de fapt. După părerea noastră, această afirmație este greșită, deoarece doctrina penală cunoaște mai multe modalități ale erorii de fapt:

- eroarea în obiectul infracțiunii;
- eroarea în caracterul acțiunii sau inacțiunii;
- eroarea în urmările infracțiunii;
- eroarea în legătura de cauzalitate;
- eroarea în circumstanțele agravante și ale infracțiunii,

iar unele dintre aceste forme ale erorii de fapt atrag răspunderea penală (de exemplu, eroare în persoana victimei – dimineța când afară încă nu se vede bine, persoana A. a ieșit în parc să facă gimnastică, de după copaci s-au apropiat trei persoane în costume sportive, unul dintre ei fiind înarmat cu un cuțit, i-au cerut să le dea banii și ceasul. Persoana A. a reacționat rapid lovindu-l pe unul dintre atacatori și apoi a început să fugă, fiind urmărit de atacatori, dar nu era pregătit bine fizic, de aceea s-a ascuns după un copac luând în mână o piatră, în acel moment tot din această direcție fugeau trei persoane terțe, considerând greșit că sunt atacatori persoana A. a aruncat în unul din ei cu piatra cauzându-i vătămări corporale medii. În acest caz, persoana A. urmează a fi trasă la răspundere penală pentru vătămarea medie a integrității corporale din imprudență).

Excesul scuzabil – constă în depășirea limitelor legitimei apărări determinate de sentimentul de indignare, de revoltă, de mânie față de agresiunea nejustificată produsă

de atacul injust al agresorului, în acest caz persoana nu se mai încadrează în limitele legitimei apărări și va fi trasă la răspundere penală [20, p.564].

Când vorbim despre limitele legitimei apărări, este necesar de atras o atenție sporită provocării, deoarece există cazuri când atacul este generat de victimă cu scop de răfuială, mascând această acțiune sub legitimă apărare. De aceea nu poate fi recunoscută în legitimă apărare persoana care intenționat a generat atacul, pentru a folosi acest atac ca motiv de săvârșire a faptei infracționale. Cel ce a săvârșit o astfel de faptă urmează a fi tras la răspundere penală conform regulilor generale.

Concluzii. Rezumând cele expuse anterior, deducem că în permanență ne vom confrunta cu problema stabilirii limitelor legitimei apărări, datorită faptului că în legislația penală nu există un criteriu unic, care ar da posibilitate să constatăm că este o legitimă apărare sau o depășire a acesteia. Depășirea acestei situații este posibilă dacă în lege vor fi prevăzute expres criteriile depășirii limitelor legitimei apărări, cum de exemplu este prevăzut în Codul penal al Ucrainei, al Federației Ruse etc.

Cu părere de rău, legiutorul moldav a efectuat o plagiere „copy-paste” nereușită de la legiutorul rus. Afirmând, într-o formă mai puțin dură, conchidem că legiutorul autohton a fost influențat în limitele câtorva aliniate neglijându-l pe cel ce prevede bariera dintre „legalitate și ilegalitate”, „permis și interzis”, ceea ce admite interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

Menționăm că viabilitatea noilor decizii legislative în domeniul penal, în ceea ce privește utilitatea revenirii la forme care aparțineau legislației penale din secolul XIX sau începutului de secolului XX, poate fi demonstrată, în primul rând, numai de activitatea practică, în jurisprudență. Ar fi prematură dezbateră oportunității introducerii acestor prevederi novatoare, în spiritul refacerii unor instituții justificative, considerând că o imagine obiectivă asupra sensului semiotic al acestei instituții poate fi obținută doar în urma unui studiu obiectiv, ce poate fi întocmit numai ca urmare a aplicabilității practice a noilor prevederi penale în domeniul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei.

Conchidem pe baza studiului cu tentă comparativă în materia cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei că este necesar de evidențiat reglementările extrase din majoritatea codurilor penale privind lipsa de vinovăție când a avut loc depășirea limitelor legitimei apărări.

În așa mod, constatăm că norma penală în vigoare este una analogică, care trezește multe semne de întrebare, chiar și pentru specialiști în domeniu. Respectiv, ea nu asigură gradul corespunzător de claritate și previzibilitate, care ar putea fi sensibilizat de orice persoană, mai cu seamă de către persoanele fără studii juridice speciale.

Benefic ar fi în acest sens de modificat cadrul juridic național, racordând la prevederile Codului penal al României, dat fiind faptul că este mult mai clar conținutul normativ, astfel respectându-se un principiu fundamental al TGD „accesibilitatea legii”.

Legiutorul – remarcă Ithering – trebuie să gândeas-

că profund ca un filozof, dar trebuie să se exprime clar ca un țaran.

Fără îndeplinirea acestei cerințe elementare, un act normativ va trezi controverse și confuzie, contradicții, reacții sociale negative și tendințe de elucidare care pun în pericol aplicarea acestuia, traducerea în viață a voinței legiutorului. El trebuie să aibă în vedere că destinatarii normelor juridice sunt oameni cu nivel de cultură diferit, cu posibilități diferite, de receptare a unui mesaj normativ [21, p.49].

Referințe:

1. ANTONIU, G. *Codul penal cu explicații suplimentare pe înțelesul tuturor*. București: Editura Societății Tempus, 1996.
2. IONESCU, V. *Legitima apărare și starea de necesitate*. București: Editura Științifică, 1972.
3. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*: [man.]. Chișinău: Cartier, 2005 (Combinatul Poligraf.). – (Col. Cartier juridic / coord. Viorel FRUNZĂ).
4. RUSNAC, C., ODAGIU, I. *Cercetarea criminalistică a faptelor săvârșite în legitima apărare*. Chișinău: S.n., 2016 (Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”).
5. BULAI, C. *Manual de Drept Penal. Partea generală*. București: ALL, 1997.
6. DONGOROZ, V. și colab. *Explicații teoretice ale Codului penal român*. Vol. I. București: Editura Academiei Române, ALL BECK, 2003.
7. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*, ediție oficială, vol. I. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998.
8. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Publicată: 12.08.1994 în *Monitorul Oficial*, nr. 1. Data intrării în vigoare 27.08.1994.
9. Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (R.S.S.M.) din 24.03.1961 (abrogat). În: *Veștile R.S.S.M.*, 1961, nr.10.
10. Codul penal al Republicii Moldova din 14.04.2009, publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 72-74, art. 195, actualizat la 16.01.2017.
11. BORODAC, AI., GHERMAN, M., MALDEA, N. *Manual de drept penal: Partea generală*. Pentru învățământ univ. Alexandru BORODAC. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare”, 2005 (F.E.-P „Tipografia Centrală”).
12. ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б.В. *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*. Издание II-ое. Москва: Юристъ, 1999.
13. BANTUȘ, I. *Ilicitul Contravențional*. Colegiul de poliție, „Dimitrie Cantemir”. Chișinău, 2001.
14. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218, din 24.10.2008. Publicat: 16.01.2009 în: *Monitorul Oficial*, nr. 3-6, art. 15, Data intrării în vigoare: 31.05.2009.
15. RUSNAC, C. *Investigarea criminalistică a faptelor săvârșite în legitima apărare*. Chișinău, 2015.
16. Cod penal al României. Legea nr.286/2009. În: *Monitorul Oficial al României*. Partea I, 24.07.2009, nr.510.
17. Уголовный Кодекс Республики Беларусь.
18. НОТЦА, М.А. *Drept Penal, Partea generală*. București: С.Н. BECK, 2007.
19. КИРИЧЕНКО, В.Ф. *Основные вопросы учения о необходимой обороне по советскому уголовному праву*. Москва: Изд-во АН СССР, 1948.
20. TĂNĂSESCU I., [et.al] *Drept penal general*, ediția a II-a. București: ALL BECK, 2003.
21. AVORNIC, Gh. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. În două vol. [pentru uzul studenților]. Chișinău: Tipogr. Centrală, S.n., 2010. Vol. 2.

Prezentat la 015.09.2017

REFLECȚII JURIDICE PRIVIND IMPERATIVITATEA PRONUȚĂRII ASUPRA REÎNCADRĂRII JURIDICE A FAPTEI INCULPATULUI DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ ÎNAINTE DE SOLUȚIONAREA FONDULUI CAUZEI. ANALIZA INCOMPATIBILITĂȚII

*Alexandru MORCOV
Procuratura Anticorupție*

Pronunțarea încheierii în calitate de act procedural în care se consemnează manifestarea de voință a judecătorului aferent schimbării încadrării juridice a faptei, în temeiul și limitele prevăzute de art.325 CPP RM, reprezintă o inovație juridică pentru practica judiciară a instanțelor din Republica Moldova. Pronunțarea unei asemenea încheieri este determinată de imperativitatea notificării persoanei asupra „acuzăției penale”. În literatura de specialitate și a României este discutată pe larg conduita instanței de judecată la soluționarea chestiunii de reîncadrare juridică a faptei, prin încheiere ori numai în deliberare odată cu soluționarea fondului cauzei, unii autori considerând că dacă judecătorul s-ar pronunța prin încheiere asupra schimbării încadrării, aceasta ar deveni incompatibil pentru judecarea de mai departe a cauzei. Pretinsa incompatibilitate a fost raportată la prevederile art.33 alin.(2) pct.5) CPP RM, fiind analizate ipotezele pretinselor incompatibilități. Subsidiar, s-a reținut că încheierea de schimbare a încadrării se prezintă a fi actul prin care se garantează exercitarea dreptului fundamental la apărare, iar judecătorul în aceste condiții se prezintă obligat să dispună asupra schimbării încadrării juridice prin încheiere anterioară soluționării pe fond a cauzei.

Cuvinte-cheie: incompatibilitate; încheiere de schimbare a încadrării juridice a faptei; dreptul la apărare; dreptul la un proces echitabil.

LEGAL REFLECTIONS ON THE COURT'S OBLIGATION TO RULE ON THE LEGAL RE-ENACTMENT OF THE DEFENDANT'S DEED. ANALYSIS OF INCOMPATIBILITY

Court rulings as a procedural act in which the manifestation of the will of the judge related to the change of the legal framing of the deed, under the terms and limits provided by art. 325 CCP, represents an innovation for the legal practice of courts in Moldova. Pronouncing of the ruling is determined by the judge's obligation to notify the accused of the change of legal classification. In the specialized legal literature of Romania it is widely discussed the conduct of the court to solve the issue of the legal re-enactment of the deed, by rulings or only in deliberation with the settlement of the merits of the case, some authors believing that if the judge were to decide on a change classification of the deed, it would become incompatible for the further examination of the case. The alleged incompatibility was reported to the provisions of art.33 paragraph (2) point 5) CCP. It was noted that the court rulings of a change of legal classification is the act that guarantees the exercise of the fundamental right to defense, and the judge in these circumstances is required to dispose of the change of legal classification by special ruling, issued before the merits of the case.

Keywords: incompatibility; court rulings of the change of legal classification; right to defense; right to a fair trial.

Fiind analizate limitele reîncadrării juridico-penale a faptei inculpatului de către instanța de judecată, s-a constatat [12] că problematica existență ce derivă din reîncadrarea faptelor către instanța de judecată *ex-officio* se referă la nerespectarea condiției conform căreia urmează de a nu-i fi lezat dreptul la apărare inculpatului odată cu exercițiul reîncadrării.

În acest sens, în urma analizei practicii judiciare [4-8], s-a constatat că lezarea dreptului la apărare a inculpatului, odată cu exercițiul reîncadrării, se datorează lipsei unor mecanisme prevăzute expres de CPP RM, care să prevadă modalitatea de reîncadrare a faptelor inculpatului. O soluție pentru depășirea acestei probleme a fost propusă de către autorii autohtoni A. Morcov și V. Budeci [12], care consideră că respectarea notificării asupra „acuzăției penale” poa-

te fi efectuată prin adoptarea și pronunțarea de către instanța de judecată a unei încheieri de schimbare a încadrării juridice (*subl. ne aparține*) dată faptei prin actul de sesizare.

Pronunțarea încheierii în calitate de act procedural, în care se consemnează manifestarea de voință a judecătorului aferent schimbării încadrării juridice a faptei, reprezintă o noutate juridică pentru practica judiciară a instanțelor din Republica Moldova, din care considerente rezultă și actualitatea temei abordate.

În literatura de specialitate [13, p.24], cât și în practica judiciară neuniformă a României la acest capitol [9] este discutată pe larg conduita instanței de judecată la soluționarea chestiunii de reîncadrare juridică a faptei, prin încheiere, ori numai în deliberare odată cu soluționarea fondului cauzei.

În acest context, sunt relevante mențiunile CtEDO care în cauza Adrian Constantin vs România, a statuat că, „Curtea de Casație și Justiție României, a schimbat încadrarea juridică a faptelor doar în timpul deliberării, deci după încheierea dezbaterilor judiciare, în acest mod constatând că a fost prea târziu pentru exercitarea dreptului la apărare a inculpatului”.

Menționăm că CPP al României, la fel ca și cel al Republicii Moldova, nu prevede expres modalitatea de schimbare a încadrării juridice dată faptei prin actul de sesizare, inerența adoptării unui act procedural (încheiere) în acest sens, fiind dictată de imperativitatea notificării persoanei asupra „acuzăției penale”. În acest sens, art.6 § 3 lit.a) a CEDO îi recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu doar cu privire la cauza acuzației, adică la faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și încadrarea juridică a faptelor, și aceasta în mod detaliat [1].

În concluzie, reținem că pentru asigurarea dreptului la apărare a inculpatului, instanța la reîncadrarea faptei penale urmează să pronunțe o încheiere înainte de soluționarea fondului cauzei, prin care va da publicității și va notifica inculpatul asupra „acuzăției penale”, or, în caz contrar, există riscul încălcării art.6 § 3 lit. a) a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În alt registru, există opinii [13, p.24] care susțin ideea că, dacă judecătorul s-ar pronunța prin încheiere asupra schimbării încadrării, aceasta ar deveni incompatibil pentru judecarea de mai departe a cauzei. Raportând opinia menționată *supra*, la prevederile legale ale CPP RM, constatăm că pretinsa incompatibilitate, în opinia autorilor, ar surveni ca urmare a incidenței prevederilor art.33 alin.(2) pct.5) CPP RM, considerând că astfel judecătorul prin încheierea respectivă își expune opinia asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului (soluție ce ar putea fi dată în cauza respectivă).

În opinia noastră, o asemenea abordare este discutabilă din punctul de vedere al justificării acesteia și a urmărilor pe care aceasta le produce, pornind totodată și de la necesitatea asigurării respectării dreptului la apărare a inculpatului.

Potrivit unei opinii [14, p.271], incompatibilitatea se înfățișează ca situația de inadecvare în care se află unul din subiecții procesuali-oficiali față de o cauză penală și care constituie un impediment în ceea ce privește participarea acestuia la rezolvarea acelei cauze penale.

Incompatibilitatea nu trebuie considerată ca o incompetență, ci numai ca o situație specială în care se află un participant oficial față de cauză penală [15, p.395].

Subsidiar, incompatibilitatea poate fi considerată o instituție prin intermediul căreia o anumită persoană care face parte dintr-un organ judiciar este împiedica-

tă să participe la activitatea procesuală dintr-o cauză penală concretă, în vederea înlăturării suspiciunilor care planează asupra obiectivității și imparțialității modului de rezolvare a cauzei de către persoana respectivă [16, p.56].

Prin urmare, considerăm că situația incompatibilității precizată în art.33 alin.(2) pct.5) CPP RM, nu se regăsește în ipoteza schimbării încadrării juridice a faptei, încheierea de reîncadrare fiind un act obligatoriu de notificare a inculpatului asupra acuzației penale, instanța în acest mod asigurând exercitarea dreptului la apărare a celui din urmă.

Ab initio, pentru a fi aplicabil art.33 alin.(2) pct.5) CPP, judecătorul trebuie să-și fi expus opinia asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului prin hotărâri anterioare judecării în această cauză. Interpretând prevederea în cauză, constatăm că voința legiuitorului este de a stabili incompatibilități ca urmare a expunerii opiniei asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului, raportată la soluțiile ce ar putea fi date în cauza respectivă (condamnare, achitare sau încetare a procesului penal) ori, soluțiile ce ar putea fi date de către instanțele ierarhic superioare (admitere sau respingere a apelului/recursului).

În aceste condiții, considerăm că judecătorul în momentul aprecierii unei fapte ca întrunind conținutul constitutiv al unei infracțiuni soluționează o chestiune de drept, una care nu ține de soluționarea fondului cauzei, de apreciere a tuturor circumstanțelor, a vinovăției sau nevinovăției făptuitorului.

Odată cu exercițiul reîncadrării juridice a faptei cu care a fost sesizată instanța, aceasta nu examinează aspectele menționate *supra* (de apreciere a vinovăției sau nevinovăției făptuitorului), ci doar determină textul de lege aplicabil faptei penale de care este acuzat inculpatul.

Dezvoltând această idee, cu titlu de explicare a acesteia, conchidem că simpla determinare a textului de lege aplicabile, are loc în momentul în care judecătorul apreciind circumstanțele faptei prejudiciabile, care îi sunt cunoscute la acel moment, le raportează *in abstracto* la persoana acuzată, determinând aceste circumstanțele *altiore* ca fiind ale unei spețe teoretice, manifestând în acest sens un interes pur juridic, fără a aprecia vinovăția sau nevinovăția inculpatului (subiectului infracțiunii) aferent săvârșirii faptei infracționale.

În acest mod, instanța în vederea asigurării dreptului la apărare a inculpatului și respectării dreptului la un proces echitabil statuat în art.6 CEDO, propune spre cercetare noua încadrare, fără a se expune sau stabili vinovăția sau nevinovăția inculpatului.

A considera incompatibil judecătorul care s-a expus prin încheiere asupra reîncadrării juridice a faptei inculpatului, ar presupune o interpretare greșită și de natură extensivă a prevederilor art.33 alin.(2) pct.5)

CPP RM, care s-ar răsfrânge asupra unor situații pe care nu le-a prevăzut legiuitorul.

În susținerea acestor alegații, vine și *Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr.1 din 16 ianuarie 2006*, care a examinat subiectul incompatibilității judecătorului prin prisma prevederilor CPP al României.

În acest sens, Înalta Curte constată că *obligativitatea punerii în discuție de către instanță a oricărei schimbări de încadrare juridică, precum și modalitatea specifică în care este reglementată desfășurarea unei atari proceduri în fața instanței constituie o garanție ca părțile să nu fie surprinse de o altă încadrare juridică a faptelor și ca ele să nu fie lipsite de posibilitatea de a pune concluzii cu privire la această nouă eventualitate.*

Aici observăm că Înalta Curte a avut ca punct de reper raționamentele statuate de către CtEDO în jurisprudența sa, în particular în cauza Adrian Constantin contra României [11], care în § 23 a statuat că schimbarea încadrării juridice efectuată de Curtea Supremă de Justiție, fără ca aceasta să fi fost obiect al dezbaterilor între părți, poate fi, prin urmare, percepută ca surprinzându-l pe reclamant.

În continuare, Înalta Curte motivează că [10] *schimbarea încadrării juridice, dispusă prin încheierea anterioară soluționării pe fond a cauzei, nu atrage incompatibilitatea judecătorului care a făcut parte din completul de judecată. În această privință considerând semnificativă reglementarea dată prin art.286 alin.(2) din Codul de procedură penală, (în redacția anului 1968) procedurii de schimbare a încadrării juridice, în fața instanței, în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.*

În urma adoptării noului Cod de procedură penală al României din 15 iulie 2010, conținutul alin.(2) art.286 CPP (în redacția anului 1968) a fost transpus în redacția actuală a CPP al României sub art.386 alin.(2) CPP, suferind modificări neesențiale de formulare, esența acestuia rămânând aceeași.

Potrivit prevederii legale menționate, în situația în care fapta de care este învinuită persoana ar urma să primească o încadrare juridică pentru care este necesară plângerea prealabilă, instanța „cheamă persoana vătămată și o întreabă dacă înțelege să facă plângere pentru infracțiunea respectivă și, după caz, continuă sau încetează procesul penal”.

Din dispoziția art.386 alin.(2) din Codul de procedură penală al României, rezultă neîndoielnic prerogativa instanței de a schimba *a priori* încadrarea juridică a faptei, prin adoptarea încheierii, într-o infracțiune pentru care intentarea acțiunii penale are loc doar în temeiul plângerii prealabile a persoanei vătămate, iar mai apoi să cheme persoana vătămată pentru a o întreba dacă cunoaște despre dreptul de a face plângere

pentru infracțiunea respectivă și dorește să se folosească de acest drept și, în cele din urmă, să continue sau să înceteze procesul penal.

În definitiv, Înalta Curte apreciază că [10] ar fi de neconceput ca judecătorii care au schimbat încadrarea juridică a faptei într-o altă infracțiune, pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, să nu mai poată face parte din completul care, în raport de poziția adoptată de persoana vătămată, să procedeze la continuarea judecării ori să înceteze procesul penal.

În același context, reține că *a considera caz de incompatibilitate participarea la schimbarea încadrării juridice a faptei prin încheiere, anterioară judecării în fond, ar însemna să se renunțe la principiul continuității judecătorului și la garanțiile procesuale cu rol esențial în aflarea adevărului și asigurarea justiției soluționări a cauzei.*

Per a contrario, analizând prevederile art.386 din Codul de procedură penală al României, cât și textul constatărilor al Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, raportându-le la prevederile CPP RM, reținem că legea procesual-penală a Republicii Moldova nu prevede norme analogice celei prevăzute la art.386 alin.(2) CPP al României, nefiind în acest sens reglementată conduita judecătorului la reîncadrarea faptei în baza unei norme pentru care procesul penal se pune în mișcare la plângerea victimei. În acest caz, la reîncadrarea faptei în baza unei norme pentru care este imperativ obligatoriu plângerea victimei, judecătorului din Republica Moldova, nu-i rămâne decât să înceteze procesul penal conform art.391 alin.(1) pct.1) CP RM.

În concluzie, se impune ideea că reîncadrarea/schimbarea încadrării juridice a faptei ce face obiectul actului de sesizare a instanței, prin adoptarea și pronunțarea încheierii de către judecător înainte de soluționarea fondului cauzei, nu reprezintă, prin ea însăși, exprimarea părerii sale cu privire la soluția ce ar putea fi dată în acea cauză. În același timp, judecătorul urmează să dea dovadă de o atenție sporită datorită subtilității liniei de demarcație între pronunțarea asupra schimbării încadrării juridice a faptei și aplicabilitatea temeiurilor de recuzare.

În alt registru, având ca reper opinia autorilor [12] conform căreia reîncadrarea juridică a faptei, este efectuată de către instanța de judecată în temeiul alin.(1) art.325 CPP RM, analizat în lumina alin.(2) al aceluiași articol, care însă nu prevede expres acest lucru, ci rezultă din raționamentul „*a fortiori*”, coroborată cu prevederile art.342 alin.(1) CPP RM, potrivit căruia, „*Toate chestiunile care apar în timpul judecării cauzei se soluționează prin încheiere a instanței de judecată*”, conchidem că soluționarea exercițiului privind reîncadrarea/schimbarea încadrării juridice a faptei se prezintă a fi o chestiune (*problemă procesuală*)

durală) care apare în timpul judecării cauzei, ce nu privește soluționarea nemijlocită a cauzei și asupra căreia instanța trebuie să se expună.

Luând în considerație că alin.(2) al aceluiași articol prevede în mod exhaustiv cazurile când încheierile instanței se adoptă sub formă de documente aparte, încheierea de schimbare a încadrării juridice a faptei nefiind prevăzută de această normă, constatăm că în această situație, pornind de la reglementările existente ale art.342 CPP în redacția actuală, încheierea instanței cu privire la schimbarea încadrării se va include în procesul-verbal al ședinței de judecată (alin.(3) art.342 CPP RM).

În această ordine de idei, optăm în continuare pentru modificarea alin.(2) art.342 CPP RM, și anume, pentru includerea actului procedural – încheierea de schimbare a încadrării juridice a faptei, în prevederea alin.(2) al articolului menționat *supra*, fiind astfel adoptată sub formă de document aparte.

Luând în considerație faptul că o asemenea încheiere nu împiedică desfășurarea procesului după pronunțarea acesteia, considerăm că această încheiere se prezintă a fi nesusceptibilă de atac separat cu recurs, or, încheierea dată va fi atacată cu recurs numai odată cu sentința.

A posteriori, conchidem că dacă instanța nu s-ar pronunța prin încheiere asupra reîncadrării juridice a faptelor, atunci examinarea de mai departe a cauzei ar fi lipsită de precizie și de natură de a încălca dreptul acuzatului la un proces echitabil (art.6 CEDO).

Prin urmare, pentru a evita orice îndoieli și împreriuri imprevizibile, întru garantarea exercitării a dreptului fundamental la apărare, judecătorul se prezintă a fi obligat să dispună asupra schimbării încadrării juridice prin încheiere anterioară soluționării pe fond a cauzei.

Referințe:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nr. 1950 din 04.11.1950. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.97. Publicată în: *Tratate Internaționale*, nr.1 din 30.12.1998. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>
2. Codul de procedura penala al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.248-251 din 07.06.2003, art.447. <http://www.legis.md/cautare/rezultate/99180>
3. Codul de procedură penală al României din 1968, în vigoare de la 30 aprilie 1997 până la 31 ianuarie 2014, fiind abrogat prin Legea 255/2013 (vizitat 25.10.2017). <https://lege5.ro/Gratuit/heydinru/codul-de-procedura-penala-din-1968/17>

4. Sentința Judecătorei Edineț din 17.02.2016. Dosarul nr. 1-178/15. https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 15.07.2017).

5. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 16.04.2015. Dosarul nr. 1-653/13. https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 17.07.2017).

6. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău din 27.06.2016. Dosarul nr. 20100368041-21/2016 (nepublicată).

7. Sentința Judecătorei Edineț, sediul Dondușeni din 26.04.2016. Dosarul nr. 1-78 / 2016. https://jed.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 22.07.2017).

8. Decizia Curții de Apel Chișinău din 21.02.2017. Dosarul nr. 1a-1288/15. https://cac.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 17.07.2017).

9. Tribunalul Alba, dec. pen. nr. 246/2001; Judecătoria Târgu-Mureș, sent. pen. nr. 2481/2000 Judecătoria Târgu-Mureș, sent. pen. nr. 2427/2000 (nepublicate).

10. Decizia nr. 1/2006 privind examinarea recursului în interesul legii, declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cu privire la aplicarea dispozițiilor art.47 alin.(2) din Codul de procedură penală, referitoare la compatibilitatea judecătorului de a participa la judecarea cauzei în care a dispus prin încheiere, pronunțată înainte de soluționarea acesteia în fond - SECȚIILE UNITE. Text publicat în *Monitorul Oficial al României*. În vigoare de la 31 martie 2006. <https://lege5.ro/Gratuit/ha2deojv/decizia-nr-1-2006-privind-examinarea-recursului-in-interesul-legii-declarat-de-procurorul-general-al-parchetului-de-pe-langa-inalta-curte-de-casatie-si-justitie-cu-privire-la-aplicarea-dispozitiilor-a> (vizitat 15.09.2017).

11. Cauza Adrian Constantin vs România. Hotărârea din 12 aprilie 2011. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-123828"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 15.09.2017).

12. BUDECI, V., MORCOV, A. Limitele reîncadrării juridico-penale a faptei inculpatului de către instanța de judecată *ex-officio*. Echitatea procedurii. Aspecte practico-aplicative. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 8 din 2017 p. 64.

13. DOBRINOIU, I. Schimbarea încadrării juridice în cursul judecării procesului penal. În: *Revista Română de Drept*, nr. 11/1970.

14. POP, T. *Drept procesual penal*. Vol. II. Cluj: Tipografia Națională, 1946.

15. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2010.

16. THEODORU, G.Gr., MOLDOVAN, L. *Drept procesual penal*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979.

17. Legea nr.135/2010 privind Noul Cod de procedură penală al României. Publicat în: *Monitorul Oficial al României*, nr. 486 din 15 iulie 2010, în vigoare din 1 februarie 2014. <https://legeaz.net/noul-cod-procedura-penala-ncpp/> (vizitat 21.10.2017).

Prezentat la 12.09.2017

ROLUL OMBUDSMANULUI ÎN CADRUL MECANISMULUI ORGANIZATORICO-FUNCȚIONAL DE PROTECȚIE JURIDICĂ A DREPTURILOR INFORMAȚIONALE

Florentina DRAGAN
Universitatea de Stat din Moldova

Experiența mondială arată că instituția Ombudsmanului este un mecanism eficient de umanizare a puterii executive. Creată ca o autoritate publică independentă, care să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocatul parlamentar este autoritatea care favorizează echilibrul dintre autoritățile publice și societate, contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora și repunerii în drepturi.

Cuvinte-cheie: drepturi informaționale; Avocat parlamentar; instituție publică; mecanism de protecție; formă organizatorico-funcțională de protecție.

THE ROLE OF OMBUDSMAN IN THE CONTEXT OF THE ORGANIZATIONAL AND FUNCTIONAL MECANISM OF THE INFORMATION RIGHTS PROTECTION

World experience shows that the institution of the Ombudsman is an effective mechanism for humanizing the executive power. Designed as an independent public authority to ensure that central and local public authorities, institutions, organizations and businesses, irrespective of the type of property, public associations and officials at all levels, ensure that fundamental human rights and freedoms are respected, Ombudsman is the authority that favors the balance between public authorities and society, contributes to the defense of human rights by preventing their violation and restoring rights.

Keywords: information rights; Ombudsman; public institution; protection mechanism; organizational and functional protection form.

Un rol deosebit în cadrul mecanismului de protecție a drepturilor și libertăților informaționale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova aparține Avocatului parlamentar. Experiența mondială arată că instituția Ombudsmanului este un mecanism eficient de umanizare a puterii executive. Din punct de vedere juridic, Ombudsmanul, potrivit definiției lui V.V. Boițova, cumulează forța puterii legislative, dinamismul puterii executive și înțelepciunea puterii judecătorești [1].

Problemele instituției Avocatului Poporului sunt semnificative atât pe plan teoretic, cât și practic. Astfel, Centrul Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, în recomandările sale către statele membre în vederea creării și consolidării instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului, a explicat: „Statutul juridic independent ar trebui să fie la un nivel suficient de ridicat pentru ca să ofere instituției posibilitatea de exercitare a propriilor funcții fără ingerințe sau amestec din partea oricărei puteri de stat, entitate publică sau privată. Acest deziderat poate fi realizat prin transmiterea instituției în subordinea Parlamentului sau a șefului statului”. Asociația Internațională a Juriștilor a propus ca instituția Avocatului Parlamentar să fie privită ca un serviciu, activitatea căruia ar fi reglementată de nor-

mele constituționale și în fruntea căreia s-ar afla un funcționar public independent de rang înalt, responsabil în fața legislativului și împuternicit cu examinarea plângerilor, parvenite de la persoanele prejudiciate de către un organ de stat, funcționar public, iar în urma examinării acestora să formuleze recomandări în vederea ajustării comportamentului funcționarilor publici și să prezinte rapoarte.

Instituția Avocaților parlamentari este o instituție similară institutelor europene și internaționale ale ombudsmanilor, care funcționează din aprilie 1998, în baza Legii cu privire la avocații parlamentari nr. 1349-XIII din 17 octombrie 1997, în calitate de mecanism nejudiciar important de apărare a drepturilor omului în Republica Moldova. Avocații parlamentari își desfășoară activitatea în cadrul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova (CpDOM) și sunt numiți în funcție de către Parlamentul RM pentru un mandat de 5 ani [2].

Creată ca o autoritate publică independentă, care să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocatul parlamentar este autoritatea care favorizează

echilibrul între autoritățile publice și societate, contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora și repunerii în drepturi, la perfecționarea legislației ce ține de domeniu și educarea juridică a populației, aplicând procedeele prevăzute de legislația în vigoare.

Avocatul parlamentar examinează cererile privind pretinse încălcări ale drepturilor și libertăților constituționale, în special cele privind încălcările grave și cele în masă, cazurile de o importanță socială deosebită sau când este necesar de a apăra interesele unor persoane ce nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare. Totuși, urmează a se atrage atenție că Avocatul parlamentar nu înlocuiește instanțele de judecată, procuratura, poliția sau orice alt organ de stat sau autoritate publică. Din punct de vedere conceptual, Avocatul parlamentar are rol de mediator și are menirea promovării respectării drepturilor fundamentale.

Conform Legii nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), acesta asigură respectarea drepturilor și libertăților omului de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocatul Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național, prin perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, prin colaborarea internațională în acest domeniu, prin promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, prin aplicarea procedeele reglementate de prezenta lege. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Potrivit legii, activitatea Avocatului Poporului și a funcționarilor care activează sub autoritatea sa are caracter public.

În legătură cu aceasta, considerăm oportun de a reorienta activitatea avocatului parlamentar de la intervenția în baza plângerii spre o activitate analitică generalizatoare. Considerăm că această abordare prioritară a avocatului poporului în materie de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului va deveni una mai utilă. Convingerea noastră este întemeiată pe faptul că un punct de cotitură principal în domeniul încălcărilor drepturilor omului

este posibilă numai în condițiile depistării legităților și tendințelor de manifestare a acestora, identificării acelor puncte slabe ale verigilor mecanismului aparatului de stat care admit o încălcare sistematică a drepturilor și libertăților omului. Imaginea analitică obținută va permite îmbunătățirea eficienței deciziilor administrative, care să asigure protecția sistemică a drepturilor și libertăților fundamentale în Republica Moldova. Nu negăm importanța intervenției avocatului parlamentar în vederea soluționării plângerilor aparte, parvenite de la cetățeni, această activitate a sa este foarte solicitată: astfel este realizată protecția dreptului încălcat al unei persoane, triumfă legalitatea constituțională, sporește autoritatea avocatului poporului, dar nu schimbă principial situația generală în domeniul încălcărilor drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. O contribuție mai semnificativă la cauza de ocrotire a drepturilor pe teritoriul Republicii Moldova poate fi exercitată de Ombudsman în cazul unei activități analitice sistemice în domeniul de referință, menținând în același timp echilibrul dintre asistența reală acordată miilor de cetățeni și preocupările presante a sute de mii de cetățeni ai țării. Conform art.29 din Legea nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), până la data de 15 martie a fiecărui an, Avocatul Poporului prezintă Parlamentului raportul anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova. Raportul conține, obligatoriu, un capitol consacrat situației privind respectarea drepturilor și libertăților copilului și un capitol privind prevenirea torturii.

Astfel, proiectul raportului anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova este supus dezbaterilor publice cu cel puțin o lună înainte de prezentarea acestuia Parlamentului și este publicat pe pagina web a Oficiului Avocatului Poporului. Raportul anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova este audiat în plen în termen de 60 de zile de la data prezentării. Avocatului Poporului i se pot adresa întrebări referitoare la activitatea sa ori la raportul prezentat. În urma audierii raportului, Parlamentul adoptă o hotărâre. În continuare, Comisia parlamentară pentru drepturile omului și relațiile interetnice prezintă informația despre activitatea Avocatului Poporului anterior audierii raportului anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova. Raportul anual este publicat pe pagina web oficială a Parlamentului. Hotărârea Parlamentului pe marginea raportului este publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. La fel, Avocatul Poporului poate prezenta public rapoarte tematice privind respectarea drepturilor și libertăților omului.

În afară de aceasta, Avocatul Poporului participă la

întocmirea rapoartelor periodice privind respectarea și promovarea drepturilor și libertăților omului, pe care Republica Moldova le prezintă instituțiilor și organizațiilor internaționale și regionale din domeniul protecției drepturilor și libertăților omului.

În discuțiile științifice privind perfecționarea instituției Avocatului parlamentar este exprimată opinia cu privire la faptul care anume plângeri vor fi puse în sarcina ombudsmanului în legătură cu aceasta fiind oportună o specializare efectivă.

Tendențele de dezvoltare a instituției ombudsmanului în Republica Moldova sunt determinate, în mare parte, de practica țărilor străine în domeniul de referință. În procesul de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului contra denaturărilor și ilegalităților comise de guvernanți, instituția Ombudsmanului, în opinia E. Radiușina, „s-a dovedit a fi una extrem de utilă, acționând în interesul cetățenilor, precum și spre binele administrației însăși, servind cauzei eficienței și credibilității instituțiilor de stat ca nici o altă structură” [3]. Instituția Avocatului parlamentar, perfecționându-și activitatea de protecție în domeniul drepturilor omului, a urmat calea specializării: în Norvegia s-a constituit instituția Avocatului parlamentar pentru minori, în Finlanda – pentru protecția consumatorilor, în Ungaria s-a produs alt tip de specializare – Comisarul Adunării Naționale pentru protecția drepturilor minorităților naționale și etnice, în Israel – Ombudsmanul militar, în Canada – Avocatul Poporului pentru afacerile deținuților etc.

În aceste condiții, considerăm oportună operarea următoarei specializări: Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor informaționale sau Ombudsmanul pentru protecția libertății presei.

O altă direcție de dezvoltare a acestei instituții, caracteristică pentru țările cu organizare statală complexă, este instituirea unor ombudsmani regionali: în Canada – ombudsmanii provinciilor Alberta, Ontario, Columbia Britanică ș.a., în SUA – ombudsmanii statelor Oregon, Hawaia, Montana, Carolina de Sud ș.a., în India – ombudsmanii statelor Maharaștra, Bihar, Rajastan ș.a [4].

O astfel de specializare ramurală și regională a început să se manifeste și în spațiul autohton. Astfel, în Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), este stabilit că „Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului” [5]. Totodată, în municipii și orașe pot fi create reprezentanțe ale Oficiului Avocatului Poporului, ca subdiviziuni teritoriale. Reprezentanțele se creează și se lichidează prin decizia Avocatului Poporului, în funcție de locul, numărul populației, activitățile specifice, gradul de autonomie, alți factori. Sarcinile și atribuțiile reprezentanțelor Oficiului sunt stabilite în Regulamentul aprobat de Avocatul Poporului.

Referințe:

1. AVORNIC, Gh. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. În 2 volume. Chișinău: Cartier, 2009.
2. AVORNIC, Gh., MOCANU, V. Realizarea dreptului la protecția datelor cu caracter personal. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.9, p.2-7.
3. AVORNIC, Gh. *Activismul juridic al cetățenilor și statul de drept: realități și perspective*. Chișinău: Cartdidact (tipogr. Reclama), 2005.
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicată: 12.08.1994 în: *Monitorul Oficial*, nr.1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948. Emitent: Organizația Națiunilor Unite. Publicat în: *Broșura* din 10 decembrie 1948.
6. GEORGESCU, M.N. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Moroșan, 2008.
7. Legea Republicii Moldova nr.1349 din 17.10.1997 cu privire la avocații parlamentari, publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 82-83 din 11.12.1997.
8. БОЙЦОВА, В.В. *Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт*. Москва: БЕК, 1996.

Prezentat la 15.08.2017

ASPECTE ISTORICE ȘI MODERNE DE DREPT COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNILE FLAGRANTE

Natalia CIUMAC

Uniunea Avocaților din RM, Universitatea de Stat din Moldova

Categoria de infracțiuni flagrante face parte din acțiunile care vădit arată aspectul direct negativ al faptei. Caracteristica prin metoda comparată a prevederilor acestei proceduri speciale concretizează importanța din punctul de vedere al legislației procesual-penale și acordă atenție în continuare acestei proceduri, prin care se descoperă cele mai diverse infracțiuni, care necesită elucidare.

Cuvinte-cheie: metoda comparată; evoluție; infracțiuni flagrante; perioada istorică; perioada modernă; pedeapsa.

HISTORICAL AND MODERN ASPECTS OF COMPARATIVE LAW ON FLAGRANT CRIMES

Category flagrant belongs actions clearly show distinctly negative aspect of the act. Method compared feature by the provisions of this special procedure reflected the importance in terms of the law criminal procedure and further attention is paid to this procedure, which reveals the various offenses that require elucidation.

Keywords: comparative method; evolution; flagrant offenses; historical period; the modern period; punishment.

Pentru a cunoaște mai bine procedura examinării infracțiunilor flagrante, este important să cunoaștem desfășurarea acestora în sistemele de drept penal comparat, dar și procesual-penal.

Metoda comparată studiază evoluția unei instituții oarecare în sensul larg al cuvântului și include dezvoltarea acestora în diverse state sau jurisdicții. Ea ne ajută să reflectăm asupra unor lacune, ce se întâlnesc deseori în orice domeniu juridic al unui stat.

Cunoaștem trei niveluri de comparație:

– **anglo-saxon** (anglo-american), îi este comun precedentul judiciar, numit *Common-Law*, aplicat în SUA, Canada, fostele colonii ale Angliei.

– **romano-germanic** (continental), specific sistemului nostru de drept, precum și al unor țări de origine latină sau origine germanică, din care fac parte așa țări ca România, Italia, Spania, Germania, unele state din America Latină, unele state din Orientul Apropiat, Japonia, Indonezia.

– **musulman (islamic)**, specific țărilor musulmane, la ei Coranul este sursa religioasă a legilor, inclusiv a legii penale și procesual-penale.

Primele judecăți ale infracțiunilor flagrante se remarcă chiar din antichitate unde „furturile și tâlhăriile cunosc de asemenea o frecvență mare aducând prejudicii însemnate proprietății publice și private. Prins asupra „furtului pe față”, hoțul era pedepsit la moarte prin spânzurare. În cazuri de tâlhărie „vină mare”, vinovații se pedepseau cu moartea prin spânzurare la locul faptei [1].

Totuși, sistemul normelor procesual-penale din „legea țării” îngăduia răscumpărarea „vinilor mari” și astfel, chiar cei pedepsiți la moarte prin spânzurare sau decapitare, puteau să-și răscumpere „capul sau gâtul” [2].

Prin aceste relatări, observăm cât de aspre erau pedepsele pentru cei care erau prinși la locul faptei, considerat ca fiind fără oarecare dubii sau nelămuriri privind comiterea respectivei fapte, deci toate probele dovedeau vinovăția „persoanei prinse”.

Însă, nu trebuie uitată așa-zisa zicală „nu te repezi să-l învinovățești pe acela ce l-ai găsit cu cuțitul în mână, deoarece poate anume el a dorit să-i acorde un prim-ajutor rănitului”. Deci, nu este suficient de a învinovăți o persoană după primele aparențe și idei, este necesar de a cerceta cazul multipectual.

Este important de menționat că, în trecut, nu existau majoritatea principiilor care într-un proces penal prezent sunt obligatorii, ca de exemplu: prezumția nevinovăției, egalitatea în fața legii și a autorităților, respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane, accesul liber la justiție cât și principiul prevăzut de art. 25 CPP, cel de înfăptuire a justiției, care este atribuită exclusivă a instanțelor judecătorești.

Alin.(2) al aceluiași articol menționează că „nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, precum și supus unei pedepse penale, decât în baza hotărârii definitive a instanței de judecată, adoptată în condițiile prezentului cod”.

Din cele expuse, se remarcă că rolul de bază îi revine instanțelor judecătorești în declararea vinovăției unei persoane.

Acum, privind în trecut, remarcăm cât de diferite erau „acțiunile justiției”.

Dar, cu toate acestea, observăm că datorită pedepselor aspre ce se aplicau în trecut, crimele se diminueau.

Majoritatea de infracțiuni flagrante se întâlnesc în rândul faptelor de: infracțiuni contra patrimoniului, ca (jaful, tâlhăria, pungășia) infracțiuni contra sănă-

tății publice și conviețuirii sociale (circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor fără scop sau în scop de înstrăinare, infracțiuni de corupție în rândul persoanelor cu funcție de răspundere sau infracțiuni săvârșite de persoanele care gestionează organizațiile comerciale, obștești sau alte organizații nestatale (luarea de mită, darea de mită). Spre exemplu, să prezentăm un fapt din trecut, în care se presupunea „că majoritatea dregătorilor regimului turco-fanariot (1711-1821) erau corupți, înflorea mituirea, așa că Legiuirea Caragea din 1818 a introdus sistemul salarizării funcționarilor publici, iar celor corupți, vinovați de luare de mită, le-a rezervat pedepse aspre, de regulă, termene îndelungate de detenție [3].

Foarte aspru erau pedepsiți, mai târziu, în perioada Regulamentelor Organice (anul 1831 în Țara Românească și anul 1832 în Moldova), magistrații care judecau strâmb, în schimbul banilor primiți. „Nu trebuie să primești daruri” – spunea A.D. Xenopol – nici pentru lucruri bune, nici pentru lucruri rele [4].

Procedura specială mai rapidă a fost preluată de legislația franceză în anul 1863, cunoscută sub denumirea de Legea micului parchet, care cuprindea reglementări speciale pentru situațiile când infracțiunea a fost comisă în flagrant, iar sancțiunea prevăzută de lege pentru acea infracțiune era închisoarea. Potrivit acestei legi, orice inculpat prins asupra faptei în materie de delict este condus îndată la procuror, care-i ia interogatoriu și poate să-l ducă imediat la instanță, iar în lipsă de audiență poate să-l citeze la judecată pentru a doua zi [5]. Caracterul dat de înfăptuire a justiției, în acea perioadă, deriva din explicarea faptului „pe față”, în care nu pot să existe alte dubii.

În România, procedura specială pentru anumite infracțiuni flagrante săvârșite în reședințele de județ, gări, porturi și bălciuri a fost introdusă prin „legea micului parchet” din 1913. Instrucția sumară a acestor cauze își avea justificarea mai ales în creșterea tot mai accentuată a delincvenței în centrele aglomerate [6]. În acea perioadă, deseori infracțiunile din categoria celor contra patrimoniului se comiteau în spații suprapopulate.

E necesar ca omenirea să aibă, în sine sa, conștiința și responsabilitatea pentru justiție, iar în situația când aceasta nu se manifestă, survine constrângerea statală, care e necesar să fie una ce ar exclude repetarea lor sau aproape diminuarea lor, numai printr-o cale democratică, legală și echitabilă.

În ceea ce privește legislația noastră, potrivit art.513 alin.(1) CPP RM, se consideră flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii ei.

Conform art.513 alin.(2) CPP este, de asemenea, flagrantă și infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane, ori este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente

sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracțiune. Pe lângă prevederea principală, care presupune fapta descoperită în momentul declanșării acesteia, s-au adăugat și unele precizări care explică situațiile de calificare a unei infracțiuni drept flagrantă [7].

La toate cele trei situații prevăzute de art.513 din CPP, care determină caracterul flagrant al infracțiunii, se prezumă că autorul este prins în „focul” acțiunii sale sau imediat după aceea [8].

Astfel, infracțiunea flagrantă este o infracțiune evidentă, vizibilă, vădită prin faptul că toate elementele unei infracțiuni sunt cunoscute și făptuitorul este prins (reținut de organele de stat competente sau de victimă, de martor ori de alte persoane). Starea de flagrantă poate avea loc și în cazul prinderii numai a unui participant (autor, organizator, instigator, complice), iar dacă în timpul stabilit de procuror nu vor fi identificați și reținuți ceilalți coparticipanți, procedura se va desfășura în ordinea generală [9].

Procedura de urmărire și judecare a infracțiunilor flagrante, în mare parte, nu se deosebește de legislația României din aceasta și reiese articolul principal unde se descrie infracțiunea flagrantă, cea conform art. 465 CPP al României din alin.(1) este **flagrantă** infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii sau imediat după săvârșire, sau același articol alin.(2) stipulează că este, de asemenea, considerată flagrantă și infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de persoana vătămată, de martorii oculari sau de strigatul public, ori este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte de natură a-l presupune participant la infracțiune. De asemenea și la noi, infracțiunea flagrantă este o infracțiune evidentă vizibilă, vădită prin faptul că toate elementele unei infracțiuni sunt cunoscute și făptuitorul este prins (reținut de organele de stat competente sau de victimă, de martorii oculari ori alte persoane) în „focul” acțiunii sale sau imediat după aceea.

O chestiune importantă care ar trebui specificată, este aceea că legislația noastră prevede urmărirea și judecarea unor infracțiuni flagrante în procedură specială, numai pentru acele infracțiuni pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 12 ani inclusiv, potrivit art.514 alin. (1) CPP.

Aceeași situație este prezentă și în România, așa-dar, art. 266 CPP al României prevede că infracțiunile flagrante pedepsite prin lege cu închisoare mai mare de un an și de cel mult 12 ani, precum și formele agravate ale acestor infracțiuni, săvârșite în municipii sau orașe, în mijloace de transport în comun, bălciuri, târguri, porturi, aeroporturi sau gări, chiar dacă nu aparțin unităților teritoriale arătate mai sus, precum și în orice alt loc aglomerat, se urmăresc și se judecă

potrivit dispozițiilor prevăzute în acest capitol, care se completează cu dispozițiile din prezentul Cod [10].

Procedura penală în principiu este aceeași, adică la fel procurorul se pronunță asupra legalității dosarului în termen de 2 zile (48 de ore), fixarea termenului de judecată este de 5 zile, de la data primirii dosarului, însă termenul de atac cu apel sau recurs este de 3 zile de la pronunțare, în instanța ierarhic superioară, ținând cont de faptul că este vorba de soluționarea unei proceduri speciale. Judecarea în apel sau recurs se face de urgență conform art.477 alin.(3) CPP al României.

În legislația rusă procedura specială nu prea se deosebește, și dacă are loc, aceasta ține de durata unor termene de exercitare a unor acțiuni din partea organului de urmărire penală sau a judecătorului.

Această formă de procedură urgentă în Federația Rusă a apărut în anul 1966 pe cauze de tâlhării fără forme calificate. În 1977 această formă s-a răspândit și asupra cauzelor de furturi a proprietății private sau a statului [11].

În majoritatea cazurilor – aceste infracțiuni nu fac parte din acele grave și care se sancționează cu o pedeapsă de până la 2 ani ca, de exemplu: tâlhărie ușoară, vânatoare ilegală, distrugerea sau deteriorarea avutului proprietarului, lipsa de stimă față de instanțele judecătorești, refuz de a da declarații și altele.

Împreună cu aceasta, legislația permite includerea acestei forme de procedură și infracțiunilor ce depășesc pedeapsa de 2 ani ca, de exemplu: furturi, escrocherii, jafuri fără forme agravante [12].

E de menționat faptul că până la modificările din 2003 a Codului de procedură penală al RM, asemănările dintre aceste două țări erau mai pronunțate din punctul de vedere al urmăririi și judecării infracțiunilor flagrante.

În Franța, pentru infracțiunile flagrante, încă din Evul Mediu, a fost prevăzută o sancțiune mai aspră prin raportare la celelalte categorii de infracțiuni, având în vedere atenția publică creată prin comitere.

Însă nu trebuie confundată procedura urgentă (prevăzută pe cazurile de un pericol social-redus), art. 550 CPP Francez și ancheta în cazurile flagrante prevăzută în art. 53 CPP Francez. În acest din urmă caz, ancheta într-adevăr decurge rapid, dar procedura se referă la crime (infracțiunile de un pericol social) pentru care sunt necesari colaboratori calificați ai poliției criminale, care sunt abilitați în aceste cazuri cu împuterniciri suplimentare [13].

Spre deosebire de Franța, în Marea Britanie, procedura în cauzele flagrante și de un pericol mediu sunt cercetate și judecate printr-o metodologie simplifica-

tă. Aceste cazuri au aplicabilitate în situația încălcării regulilor de conducere a mijloacelor de transport, provocarea leziunilor corporale, furtul prin efracție, răpirea copiilor și violul.

Statele Unite ale Americii aplică procedura pentru cazurile flagrante în privința infracțiunilor de un pericol social redus. Aceste cazuri se soluționează în instanțe de un nivel inferior, deseori, când persoana este adusă în judecată pentru a i se decide măsura preventivă, i se aplică și sentința [14].

În funcție de țara anume, care are propriile sale principii și afirmații cu privire la justiție, care le sunt identice sistemului nostru de drept sau se deosebesc, așa și în procedura infracțiunilor flagrante se pot observa unele aspecte ce nu în toate cazurile se pot situa într-o aceeași poziție, ca și în legislația noastră, aceasta depinde de o serie de factori care se formează în timp și în decursul deceniilor. Prevederile legale se dezvoltă în timp, alte nuanțe se fac împrumutate de la o țară la alta, aceasta ține de specificul faptului că orice schimbare în legislație trebuie să fie invocată conform normelor europene și CEDO, printre care și Republica Moldova este parte.

Referințe:

1. CIOBANU, I. *Criminologie*. Vol. I. Chișinău: Cartdidact – Reclama, 2003, p. 77.
2. DINU, A. *Istoria dreptului românesc*. București, 1947, p.158.
3. CIOBANU, I. *Op.cit.*
4. XENOPOL, A.D. Despre hatâr. În: *Analele Academiei Române, Istorie*, 1904, nr.3.
5. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Proceduri speciale*. Editura „Tîpo-aktis” S.A., p.12-13.
6. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Vol. II. București: Paideia, 1996, p.446.
7. Codul de procedură penală din Republica Moldova, actualizat.
8. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*. Ed. Pro, 1997, p.697.
9. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I. și alții. *Drept procesual penal*. Vol. II, p. spec. Chișinău: Reclama, 2006, p.301.
10. Codul de procedură penală din România.
11. БОРОДИН, С.В., БОБРОВ, В.К. *Уголовный процесс. Учебник*, издание. Москва: Спарк, 2000, с. 498.
12. *Ibidem*, p. 500.
13. PRADEL, J. *Manuel de Procédure pénale*. Paris: Cujas, 2006, p. 324.
14. ROBINSON, P.H. *Fundamentals of criminal law*. Boston, 1988, p. 186.

Prezentat la 27.08.2017